

E. Kjerulf - Brot úr Rjettarsögu Íslands á tuttugustu öld - I. hefti (1938)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (almennt útlán).

Meiriháttar gallar á bls. 4, 12, 18, 20.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrrval.is)

Brot
úr
Rjettarsögu Íslands
á
tuttugustu öld.

E. KJERULF
GAF ÚT.

I. hefti.

REYKJAVÍK. PRENTSMÍÐJAN Á BERGSTAÐASTRÆTI XIX

364.16309491
Bro

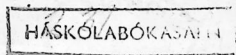
Brot
úr
Rjettársögu Íslands
á
tuttugustu öld.

E. KJERULF

GAF ÚT.

REYKJAVÍK. PRENTSMÍÐJAN Á BERGSTAÐASTRÆTI IX.

Brof

Handwritten text, possibly a title or address, mostly illegible due to fading.

Handwritten text, possibly a name or date, mostly illegible due to fading.

Handwritten text, possibly a name or date, mostly illegible due to fading.

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or address, mostly illegible due to fading.

Rjettvísinn

gegn

Hansínu Ingu Pjetursdóttur

og

Birni Gíslasyni.

I.

Mál þetta, sem einu nafni hefur verið nefnt: »Rjettvísinn gegn Hansínu Ingu Pjetursdóttur og Birni Gíslasyni«, er í raun og veru ekki eitt mál, heldur 4 eða 5.

Upphaflega byrjar það sem víxilmál, en undir rekstri þess verða dómarnir þess varir, að Björn Gíslason og H. Inga hafa átt viðskifti við M. Th. Blöndahl, og þykir sjálfsagt að rannsaka þau. Rannsókn þessi leiðir m. a. það í ljós, að M. Th. Blöndahl á gamlan víxil, sem Björn Gíslason hafði samþykkt, en Guðjón nokkur Guðmundsson hafði gefið út. Rannsóknardómaranum finnst rjett, að athuga einnig viðskifti þeirra Björns og Guðjóns. Guðjón getur þess eitt sinn, að Björn hafi átt víxlaviðskifti við Gísla silfursmið Gíslason, og var því Gíslinn einnig kallaður fyrir. — Það kom í ljós, að Björn hafði átt viðskifti við fjölda annara manna, en ekki voru þau yfirleitt talin glæpsamleg af dómurunum. Þau Björn og Inga voru því aðeins dæmd fyrir viðskiftin við þessa nafngreindu menn, og ýmislegt í sambandi við þau. Auk þess þótti rjett, að refsa þeim fyrir að bókhald þeirra hefði ekki verið í lagi.

Málið er því ærið margþætt, og til þess að fá glögg yfirlit yfir það, sem gerzt hefur, verða menn að athuga hvern þátt fyrir sig, og er það auðvelt að því, er snertir viðskifti þeirra Guðjóns og Gísla við Björn. Ekki rekast þessi viðskipti heldur á það, sem þeim Birni, Ingu og M. Th. Blöndahl fór á milli, frekar en áður er sagt. En frá víxilmálinu verður ekki skýrt, án þess að geta viðskifta Björns, Blöndahls og Hansínu Ingu, því að þessir tveir þættir vefjast mjög saman.

Þau Björn og Hansína Inga munu fyrst hafa kynnst árið 1925, eða um áramótin 1925—26. Voru þau þá bæði stödd í Kaupmannahöfn, Björn í verzlunar-erindum, en H. Inga hafði dvalið þar um tíma til þess að læra að útbúa kvennhatta. Mun H. Inga hafa hugsað sjer að fá atvinnu, hjer í Reykjavík, við það að sauma hatta fyrir hattaverzlanir, hjer í Reykjavík, og vinna á þann hátt fyrir sjer og börnun sínum, er þá voru í ómegð.

Það mun hafa verið Björn, sem í Khöfn hvatti hana til þess að setja heldur sjálf á stofn hattaverzlun, og kom henni í samband við verzlanir þar, þannig, að þær sendu henni vörur þær. er hún þurfti á að halda, til þess að koma á fót

þessari verzlun, og áttu allar vörnnar að greiðast við móttöku farmaskirteinis í Reykjavík.

Þetta var orsök þess, að Guðjón Guðmundsson, sem áður er nefndur, komst inn í þetta mál.

Guðjón hafði árið 1925, og árin þar á undan, rekið nýlenduvörverzlun hjér í Reykjavík, en seldi verzlunina í nóv. 1925 fyrir 4 þús. kr., og var eftir það atvinnulaus — a. m. k. opinberlega, en jafnhliða verzluninni mun hann hafa haft með höndum okur og ýmskonar brask, og virðist hann, eftir að hann seldi verzlunina, hafa ætlað sjér að lifa á því.

Vegna þessarar okurstarísemi mun það hafa verið, að sú skoðun virðist hafa verið almennt ríkjandi, að Guðjón þessi væri efnaður maður, og einn þeirra, er virðist hafa trúað þessu var Björn Gíslason.

Björn hafði lofað Hansinu Ingu, þegar til Reykjavíkur kæmi, að útvega henni fje til innlausnar vörnum. Hann sneri sjér því til Guðjóns, er hafði haft viðskifti við hann áður, um að hann ljeti fje af höndum til innlausnar vörum H. Ingu, gegn vixli, er Björn samþykkti. Taldi Guðjón engin tormerki á því og ljét Björn samþykkja vixil fyrir rúmlega 28 þúsundum króna, en enginn hefur ennþá gerzt útgefandi að þessum vixli. Peninga fjeck Björn aldrei fyrir þennan vixil, sem við var að búast, og ekki heldur neitt, er væri peninga virði. Vixilinn sá Björn ekki heldur aftur, fyr en árið 1930, þegar Hermann Jónasson sýndi honum hann í rjettinum útgefanda-lausan. Guðjón ljét Björn samþykkja fleiri vixla, en gaf þá ekki út, og verður sagt frá þessum viðskiftum í Guðjóns-þætti. En áðurnefndan vixil, er M. Th. Blöndahl hafði eignast, mun Guðjón hafa gefið út.

Þrátt fyrir það, að verzlun H. Ingu, mest af völdum Guðjóns, væri stofnuð í talsverðu basli, og hún væri jafnvel ekki eigandi hennar um tíma, þá hefur hún samt komið upp verzlun, með hatta, á Klapparstig 37, í byrjun ársins 1928, eða jafnvel fyr, og um þetta leyti er það, að viðskifti Blöndahls og hennar byrja.

Í rjettarhaldi 5. sept. 1929, skýrir Blöndahl frá því, að þegar hann, líklega um áramótin 1927—'28, hafi gengið að Birni um greiðslu þessa Guðjóns-vixils, hafi Björn svarað því, að hann mundi geta fengið vixilinn greiddan, ef »yfirh.« (M. Th. Bl.) leysti út hattavörur,

»sem hann og Inga Pjetursdóttir gætu svo verzlað með«.

Blöndahl leysti svo út hattavörur á árinu 1928. Blöndahl tók vörurnar í sínar vörzlur, en afhenti þær eftir þörfum Hattaverzlun Hansinu Ingu, og er svo að sjá, sem með þeim Blöndahl og Ingu hafi verið helmingaskifti, gegn því, að Blöndahl legði fram peninga til innlausnar vörnum, en H. Inga legði vinnu sína og kunnáttu fram, til þess að gera úr »brávörinni« seljanlega kvennhatta. Blöndahl lýsir þessu svo:

»Síðan afhenti yfirh.« (þ. e. Bl.) »þeim Birni og Ingu vörur smátt og smátt, »til að selja í búðinni á Klapparstig 37, en Björn átti síðan að afhenda helming af »því, sem selt væri fyrir. Þetta gekk samlega fyrsta sprettinn, en fór alltaf »versnandi, og seinast á árinu, eða þar um bil, kveðst yfirh. alveg hafa hætt að »afhenda honum hattavörur, og sagði Birni að hattarnir yrðu að vera þar« (sic.: hvar?) »unz þeir væru greiddir, því yfirh. kvaðst hafa sjæð, að skuldin hafi vaxið, »í stað þess, að verzlunahagnaðurinn átti að minka hana«.

Þess skal getið, að mjer hefur láðst að geta þess, að Blöndahl kvaðst, er hann innleysti vörurnar, hafa tekið þær:

„Í sínar vörzlur sem sína eign, enda afsalaði Björn vörunum.“

Þetta um afsalið getur tæplega verið rjett, því að Björn átti ekki vörurnar. Bækur Blöndahls sýna hvergi nafn Björns, og allar kvittanir eru á nafn H. Ingu, sem var eigandi Hattaverzlunarinnar.

Þann 15. sept. 1930 afhendir svo Blöndahl í rjettinum reikning (dags. 11. sept. 1930, og

þenna reikning telur hann sýna viðskiftin greinilega. (Rjh. 15. sept 1930).

Reikningurinn^o er þingmerktur: nr. 54 í prófunum, og stýlaður til ákærða (Björns Gíslasonar). Reikningurinn er yfir árin 1928, 1929 og 1930. Sá hluti hans, sem nær yfir árið 1928 litur þannig út:

Ár 1928.

Jan.	An. Vixill yðar og Guðjóns	kr. 5500,00	
Marz 23.	— Peninga v/ Sigf. Sv. til innl. Hatv.	— 1339,80	
	Pro: Peningar 74,00, 132,00		kr. 206,00
26.	— do. 100,00, ² / ₄ Pen. 160,00	—	260,00
Apríl 11.	— do. 257,00, ¹⁶ / _— Peninga 200,00	—	457,00
14.	An. Peninga v/ Sigf. Sv. til innl. vör.	— 1210,89	
	— do. sama	— 200,00	
21.	— Björn Stefánsson vinnu	— 73,50	
	— Pen. til innlausn. vörum v. S. Sv.	— 1796,67	
	— Björn Stefánsson	— 36,00	
	— Pen. v/ Sigf. Sv. til innl. hattavör.	— 271,70	
23.	Pro: Peningar 400,00, ³⁰ / _— Peninga 300,00	—	700,00
	An. Björn Stefánsson	— 75,50	
Mai 1.	— Sigf. Sv. til Póst	— 200,00	
7.	— Björn Stefánsson	— 48,00	
	Pro: Peningar	—	520,00
10.	An. Pen. v/ Sigf. Sv. til innl. vörum	— 342,76	
12.	— Björn Stefánsson	— 30,00	
14.	Pro: Peningar 400,00, ²¹ / _— Pen. 530,00	—	930,00
22.	— do. 100,00	—	100,00
	An. Björn Stefánsson	— 54,00	
29.	Pro: Peninga 100,00, 900,00	—	1000,00
26.	An. Björn Stefánsson	— 30,00	
Júní 2.	— Sami pen.	— 66,00	
5.	Pro: Peninga 290,00, ¹¹ / _— 300,00	—	590,00
11.	An. Björn Stefánsson	— 48,00	
16.	— Sami	— 27,00	
18.	Pro: Peninga 450,00	—	450,00
23.	An. Björn Stefánsson	— 49,50	
25.	Pro: Peningar 320,00. ³⁰ / _— Pen. 305,00	—	625,00

Flýtt: Kr. 11,399,32. Kr. 5,838,00

Ár 1928.		Fluttar kr. 11399,32	kr. 5,838,00
	9. Pro: Peningar 330,00	—	330,00
Júlí	9. An. Björn Stefánsson 16,50, 16,50	—	83,00
	— Sigf. Sv. til húsal. Pósth.str	—	100,00
	14. — Pen. v/ Sigf. Sv. til innl. vörum	—	4098,76
	16. Pro: Pen. 240,00, ¹⁸ /— Pen. 175,00	—	415,00
	21. An. Björn Stefánsson	—	63,00
	29. Pro: Peningar 105,00	—	105,00
	31. An. do. v/ Sigf. Sveinbjarnarson	—	100,00
Ág.	6. — do. Björn Stefánsson	—	⁹ 40,50
	Pro: Peninga 145,00. ¹⁴ /— Pen. 160,00	—	305,00
	16. An. Björn Stefánsson	—	19,50
	20. Pro: Peningar 110,00	—	110,00
	25. An. do. v/ Sigf. Sv. til innl. v.	—	3401,57
	29. — do. — — — — —	—	3850,76
	30. — do. sama	—	162,22
	Pro: Peninga	—	110,00
Sept.	1. An. do. v/ Sigf. Sv.	—	600,00
	— Björn Stefánsson	—	42,00
	4. — Sigf. Sv. til húsal. í Pósthússtr.	—	100,00
	Pro: Pen. 117,00, ¹⁰ /— Pen. 150,00,] ¹⁷ /— Pen. 250,00, ²⁴ /— 300,00]	—	817,00
	25. An. v/ Sigf. Sv. 100,00 húsal. Pósth.	—	100,00
Okt.	1. Pro: 325,00, ⁹ /— Pen. 260,00	—	585,00
Nóv.	16. An. Vátr. af vörum 81,85, húsal. af sama 156,66	208,51	—
Des.	31. — Mismunur	—	15704,14
		Kr. 24319,14	Kr. 24319,14

1929. ¹/₁: An. Auk vaxta skuld Kr. 15704,14.

Engum manni, sem les það, sem Blöndahl bar fyrir rjettinum 5. sept. 1929, og ber það saman við hitt, sem hann heldur fram í reikningnum frá 11. sept. 1930, mun dyljast það, að því tvennu ber ekki saman.

Í rjettinum kveðst hann hafa innleyast vörurnar sem sína eign.

Reikningurinn sýnir hins vegar, að hann skuldar Hattaverzlunina fyrir öllu innlausnarverðinu, í hvert skifti sem hann innleysir vörur. Þar með játar hann, að Hattaverzlunin eigi vörurnar, en hann kröfu, á hendur eiganda verzlunarinnar, um innlausnargjaldið.

Önnur skjöl og skilríki, sem lögð eru fram í málinu, þar á meðal bækur hans sjálfs um viðskiftin, sýna það og sanna, að hann veit, að það er Hansina Inga, en ekki Björn Gíslason, sem á verzlunina. Þar með er það skjalllega sannað, að hann stýlar ekki reikninginn til Björns Gíslasonar vegna þess, að viðskiftasamningur þessi hafi verið gerður við Björn, heldur af

öðrum ástæðum. En að því verður víkið síðar. — Þessi viðskifti eru einnig þess eðlis, að það hefði verið vitfirring af Blöndahls hálfu, að gera þenna samning við Björn, án þess, að tryggja sjer samþykki Hansínu Ingu.

Björn og Inga eru ekki hjón, og Björn getur engan bindandi samning gert fyrir hennar hönd, án hennar samþykkis. Og þótt hún hefði gefið munnlegt leyfi til þess, þá hafði Blöndahl enga tryggingu fyrir því, að þau hjeldi áfram að búa saman, eða vináttan hjeldist. Fjelagaskapur þeirra gat hætt daginn eftir að samningurinn var gerður — og hvar stóð Blöndahl þá, er hann hafði innleyst vörur, sem hvorki hann nje Björn gátu gert sjer mat úr, án aðstoðar Hansínu Ingu. Það gat a. m. k. orðið bið á því, að þeir fengi konu, sem gengi að því, að greiða Blöndahl helminginn af útsöluverði hattanna, er seldir voru í búðinni tilbúnir og nothæfir.

Þess vegna trúir enginn því, að Blöndahl hafi ekki samið um þetta við H. Ingu, þótt Björn hafi verið milligöngumaður, og sennilega fyrstur stungið upp á þessum viðskiftum.

Auk þess veit Blöndahl, að Björn leggur ekkert af mörkum til verzlunarinnar. Blöndahl leggur fram peningana til þess að kaupa »hræfnið« í hattana.

Inga leggur fram vinnu sína og kunnáttu til þess að gera úr því söluvöru. Hún annast söluna og greiðir leigu fyrir búðina. Björn Gíslason kemur ekki nærri neinu, jafnvel ekki bókhaldinu, — það annast Björn R. Stefánsson fyrir þau bæði — Blöndahl og Ingu — og þau greiða honum kaup fyrir það í sameiningu, það er því bókstaflega ómögulegt, að Blöndahl hafi talið Björn Gíslason meðeiganda — hvað þá heldur aðaleiganda Hattaverzlunarinnar á Klapparstíg 37 — þótt hann vilji láta, eða láti liggja orð að því í framburði sínum 5, sept. 1929, því að alt mælir á móti því — skrásetning verzlunarinnar, vörurnar, sem merktar voru H. Ingu, vöruskrárnar, sem honum voru framseldar til innlausnar (en ekki til eignar), bækur hans sjálfs, og að lokum hans eigin skynsemi, — alt þetta segir Hansínu Ingu eiganda, en ekki Björn.

Blöndahl hefði því aldrei fengið sjer afhentar vörur til Hattaverzlunarinnar gegn afsali Björns, án þess að samþykki H. Ingu kæmi einnig til. Staðhæfingu sína um það, að hann hafi talið vörur þessar, er hann hafði innleyst, »sína eign«, kveður Blöndahl sjálfur niður svo rækilega sem unt er, þegar hann þann 16. nóv. skuldar verzlunina fyrir

»vátr. af vörum 81,85 og húsl. af sama 156,66«.

Ef H. Inga á ekki vörurnar, heldur er aðeins kaupandi, þá hlýtur af því að leiða það, að henni bar ekki að greiða gjald fyrir vátryggingu þeirra eða geymslu, — Alt, sem fram kemur í málinu, sýnir það, að hvorki Björn nje Blöndahl eiga vörur þessar, heldur Hansína Inga eða Hattaverzlunin. Sjálfur reikningur Blöndahls sannar það, að þessi vitnisburður Blöndahls, frá 5. sept. 1929, er á miskilningi hans eða rangminni bygður.

Þá sýnir þessi reikningur, frá 11. sept. 1930, einnig það, að frásögn Blöndahls um það, hvornig viðskiftin hafi gengið, er algerlega röng.

Á reikningnum sjest það, að um vorið leysir Blöndahl inn efnið í sumarhattana fyrir kr. 5161,82. Um miðjan júlí er innleyst fyrsta sendingin af efniinu í haust- og vetrarhattana, og síðari sendingarnar koma í ágúst.

Um miðjan júlí, þegar hann byrjar að safna vetrarforðanum, þá hefur hann fengið greitt fyrir vorvörurnar kr. 6583,00. M. ö. o. Blöndahl hefur fengið greiddan hvern eyrir, sem hann lagði út fyrir vörurnar, og kr. 1421,18 að auki. Frá þessu má þó draga kaup Björns R. Stefánssonar kr. 570,50 (og e. t. v. 20—30 kr. í rentu af innlausnarfjenu, sem aldrei stóð lengi á að greitt væri upp að fullu og aldrei fór fram úr ca. 3000 kr. og aðeins í fáa daga. Hins vegar er leiga af búðinni í Pósthússtræti Hattaverzluninni óviðkomandi. Hún var sett á stofn af Blöndahl sjálfum, án samþykkis Hansinu Ingu, og sjest það meðal annars af því, að hún greiðir ekki sjálf leigu af þessari búð, eins og hinum).

Þenna tíma hefur því hreinn ágóði Blöndahls, fyrir að leggja fram í fáar vikur rúmlega 3000 kr., numið a. m. k. 820—850 krónum. Nú jatar hann sjálfur, að þessi fyrirhafnarlausí ágóði hafi átt að teljast afborgun af vixli þeirra Björns og Guðjóns, og verður því ekki annað sjðð, en að um miðjan júlí 1928 hafi þessi vixliskuld verið komin úr kr. 5500,00 niður í ca kr. 4700,00.

Í rjettinum, 5. sept. 1929, heldur Blöndahl því fram, að innborganirnar til sín hafi farið stöðugt minkandi.

Reikningur hans, frá 11. sept. 1930, sýnir, að þetta er einnig rangt. Hins vegar sýnir reikningurinn, að hattar seljast ekki jafn vel alla mánuði ársins, heldur í lotum. Salan er minnst síðari hluta júlímánaðar og í ágúst, en meira en tvöfaldast í september. Þegar reikningurinn og viðskiftin eru stöðvuð, af honum sjálfum, í október, eru innborganirnar til hans, ekki að minka, heldur eru þær að aukast.

Þá heldur hann því fram, að skuldin hafi vaxið. Reikningur hans sýnir einnig, að þetta er rangt.

Reikningurinn sýnir, að frá því í miðjum júlí og til ágústloka, eru innleystar vörur þær, sem nota á í haust- og vetrar-hattana. (Síðasta greiðslan fyrir þær fer fram 1. sept.). Innlausnargjaldið virðist vera kr. 12113,31. Á tímabilinu frá því hann byrjar að leysa inn þessar vörur og þangað til hann riftar samningnum, fær hann greiddar kr. 2032,00. eða m. ö. o.: skuldin fyrir vetrarvörurnar, sem var kr. 12113,31, er, þegar viðskiftin hætta, kr. 10081,31 plús launum B. R. Stefánssonar fyrir þenna tíma kr. 165,00. Væri framburður Blöndahls rjettur, þá ætti reikningurinn að sýna það, að hann ætti kröfur á hendur Hattaverzluninni, er næmu kr. 5500,00 (Vixill B. G.).

og fyrir vetrarvörurnar — 12113,31

+ skuldaraukningu? — (?)

eða meira en kr. 17613,31 + kr. 165,00 (B. R. S.).

Samtals kr. 17778,31.

En því fer fjarri, að reikningur hans sýni þetta, því samkvæmt framanskráðu hefur vixliskuldin lækkað svo, að hún er í júlí tæpar kr. 4700,00 og vetrarvöru-skuldin kr. 10081,31 + launum B. R. St. 165,00 . . . — 10246,31

Samtals . kr. 14946,31

M. ö. o. Blöndahl hefur fengið greiddar á rúmum 6 mánuðum ca kr. 2830,00 af

þessum skuldum, og allar líkur virðast benda til þess, að áframhald hefði orðið á því, hefði hann haldið samninginn, en ekki riftað honum, til þess, að því er virðist, að loka búðum Hansinu Ingu, og halda sjálfur uppi Hattaverzluninni í Pósthússtræti og selja þar vörur H. Ingu, er hann hafði sólað þær undir sig á þenna hátt. En að svo hafi verið, gloppast upp úr honum í rjettarhaldi 5. des. 1931, því þar segir hann frá því, að vörurnar hafi verið boðnar »kaupkonu«, en hún »hafi ekkert viljað gefa fyrir þær«. M. ö. o. Þessi »kaupkona« hefur ekki viljað ganga að skilmálum Blöndahls, því að öllum má vera það ljóst, að vörurnar hafa ekki verið orðnar einskis virði og ónýtar eftir tveggja mánaða geymzlu eða minna. Auk þess voru vörurnar, sem höfðu runnið út um vorið, frá sama firma og þessar, sem Blöndahl og kaupkonan töldu litlis eða einskis virði.

Og svo er þetta kórónað með því, í ofanálag á samningsrofin, að krefjast þess, að Hansína Inga greiði váttryggingargjald og húsaleigu fyrir vörurnar, sem hann þykist hafa keypt sjálfur handa sjálfum sjer, en krefst þó samtímis, að hún greiði sjer allar upp í topp, þótt hún hafi ekkert fengið af þeim annað en það, sem hún hefur greitt að fullu.

Sagan, sem þessi reikningur og framburðurinn í rjettinum segja manni, er ekki fögur saga um heiðarleg viðskifti af Blöndahls hálfu.

Í vottorði, sem Blöndahl gefur um þessi viðskifti, kemst hann svo að orði (vottorð þetta er lagt fram í málinu og dags. 25/11 1931):

»Jeg undirritaður M. Th. Blöndahl votta hjer með: 1) að haustið 1928 tók »jeg til mín frá Hattaverzluninni á Klapparstíg 37 þær hattavörur, sem mjer »höfðu þá ekki verið greiddar«.

M. ö. o. Hann kveðst hafa tekið úr búðinni allar ógreiddar vörur — unnar og óunnar. Það sjest hvergi, að H. Ingu sje á reikningnum fært til tekna verk það, er hún hafði lagt í að sauma það af þessum höttum, sem orðnir voru söluvara, er Blöndahl tók þá til sín (Pósthússtræti?).

Í þessu sama vottorði segist hann votta, að á þessum reikningi, sem hjer hefur verið gerður að umtalsefni,

»voru ekki færðar til tekna hattavörur þær, sem jeg hafði útleyst, en lágu »óseldar hjá mjer, eða í geymzlum, sem jeg hafði ráð yfir, en á reikningnum eru »færðar til útgjalda fjárupphæðir fyrir útlausn varanna«.

Með þessu vottorði kveður Blöndahl sjálfur niður alt, sem hann hefur borið í rjettinum um það, að hann hann hafi talið hattavörurnar »sína eign«, og að reikningur hans sýni »greninilega« viðskiftin.

Hann jatar, að það, sem hann kallar »mismunur« á reikningnum, sje rangnefni, og eigi því, (ef gengið er út frá því, að tölurnar sjeu að öðru leyti rjettar), síðustu liðir reikningsins fyrir árið 1928 (bls. 5) að orðast t. a. m. þannig:

	Debet.	Kredit.
Des. 31. Óseldar vörur, geymdar hjá mjer, virtar ca kr.		kr. 11004,14
— — Eftirstöðvar af vxlslsk. B. G., taldar til jafnaðar —		— 4700,00
Samtals: Kr. 24319,14.		Kr. 24319,14

En fyrsti liður reikningsins árið 1929 verður þá svohljóðandi:

1929. $\frac{1}{4}$: An: Óseldar vörur frá fyrra ári og eftir-
stöðvar af vixli B. G. kr. 15704,14.

Eftir málskjölunum að dæma, virðist H. Inga hafa fengið vörur frá Schermeister um haustið, án aðstoðar Blöndahls, og haldið verzluninni áfram, þótt Blöndahl tæki af henni allar þær hattavörur, sem á Klapparstig 37 voru ógreiddar honum, því að þeir menn, sem endurskoðuðu bækur Hattaverzlunarinnar, segja í skýrslu sinni, að hún hafi skuldað Schermeister kr. 3083,85 í árslok 1928. Hún virðist hafa gert úr þessu hatta og hafa haft í verzluninni 1. jan. 1929 söluvörur, er hún virti á kr. 10464,85. (Sbr. samninginn við Schermeister, rj.skj. nr. 8).

Pann 5. febr. 1929 virðist Hansína Inga vera í Khöfn og gerir samning við Schermeister um: að selja fyrir hann vörur, sem hann lætur hana fá í Konsignation, gegn veði í þessum kr. 10464,85, sem hún á í vörum í Hattaverzluninni, og auk þess sjálfskuldarábyrgð Björns Gíslasonar.

Síðan virðist Hansína Inga fara heim til Reykjavíkur, en felur Birni Gíslasyni að samþykkja, fyrir hönd Hattaverzlunarinnar, víxla fyrir vörum, er hún hafði keypt hjá firmum í Kaupm.höfn, öðrum en Schermeister. Þetta gjörði Björn, Einn þessara víxla er til í málskjölunum og er orðaður svo:

»Den 24. Juni 1929 behager De at betale denne Prima Vexel Mig selv eller Ordre

Tre tusinde sex hundrede og nitíni $\frac{40}{100}$ Kr.

Hr. Fa Hattaverzlunin ved Hr. Gíslason,

Klapparstig 37, Reykjavík (Island).

Johs. Christensen.

Samþykkur:

Hattaverzlunin Klapparstig 37,

Reykjavík.

Björn Gíslason.

En Björn er í verzlunarerindum, fyrir sjálfan sig, í Khöfn. Hann kaupir þar vörur gegn víxlum hjá þremur firmum:

Kjöbenhavns Saddelmagermagasin fyrir d. kr. 2415,31, eða ísl. . kr.	2898,37
Hermann Grün fyrir ca d. kr. 3000,00, eða ísl. kr.	— 1080,00
og Magnephön fyrir ca d. kr. 3000,00, eða —	— 3600,00

Samtals — 7578,37

eftir því, sem næst verður komið, því að tveir síðast töldu víxlarnir liggja ekki meðal málskjalanna. En víxillinn frá Kbh. Saddelmagermagasin er þar í tveimur útgáfum. Fyrri útgáfan, sem lögð var fram í skiftarjettinum, virðist vera nákvæmt eftirrit af frumritinu, og er svohljóðandi:

Hattaverzlunin, Klapparstig 37.

Stimpill

Reykjavík.

Björn Gíslason.

»Reykjavík pr. 18. júní 1929.

Pr. Kr. danske 2415,31 Øre.

Köbenhavn, 18. Februar 1929.

Fire Maaneder fra Dato behager De at betale denne Prima Vexel til os selv eller Ordre med danske kroner To Tusende fire Hundrede femten 31 Øre. Valuta i Varer og stilles til Regning i Følge Advis.

Hr. Købmand Björn Gíslason.

Reykjavík.

Klapparstig 37.

Köbenhavns Saddelmagermagasin.

Ólæsilegt nafn.

Eins og afritið ber með sér, eru orðin Hattaverzlunin Klapparstig 37, Reykjavík, ekki rituð, heldur stimpluð á frumritinu.

En á afriti því, er Hermann Jónasson leggur fram í lögreglurjettinum (skjal nr. 5 í prófunum) er meginmál vixilsins að vísu samhljóða afriti lögmanns, en fyrir ofan orðin, sem standa þvert yfir meginmálið, hefur lögreglustjórinn, annaðhvort sjálfur, eða einhver annar, með hans samþykki, bætt orðinu: »Samþykkur«, svo að á þessu afriti líta þau þannig út:

»Samþykkur:

Hattaverzlunin Klapparstig 37,

Reykjavík.

Björn Gíslason.

Og þess er ekki getið, að nafn verzlunarinnar sje stimplað.

Þetta kahn nú fljótt á litið að sýnast þýðingarlititið atriði, en ef menn athuga málið nánar, þá komast menn að annari niðurstöðu.

Viðbót þessi breytir engu um það, hvort Björn Gíslason hafi samþykkt vixilinn, því nafn hans eitt, þvers yfir hann, er fullnægjandi til samþykkis.

Tilgangurinn með viðbót þessari er því annar, og þar sem það er með öllu óheimilt dómara að breyta, fella burt eða bæta orðum inn í rjettarskjöl, eða afrit þeirra, án þess að geta þess, þá er það bert, að dómarrinn brýtur ekki embættis-skyldu sína tilgangslaut.

Nú vill svo til, að síðan þetta gerðist, hefur lögreglustjórinn gefið mönnum færi á því, að skyggjast inn í hugskot sitt, einmitt þegar þetta, mildast talað, ósamilega rjettarverk, var unnið af honum.

Í bæklingnum »Dómsmál og rjettarfar« kemst hann svo að orði á bls. 14, í kaflanum, sem hann nefnir »Baráttan við fjársvikin«:

»Hver sá maður, sem tók við lögreglu- og sakamálum hér í Reykjavík, hlaut að gera sér það ljóst, að Björn Gíslason var einn af allra þektustu fjársvikurum, sem til voru í þessu bæjarfelagi«, og á bls. 16 segir hann: »En það var jafn augljóst, að ekki þýddi að víkja úr vegi fyrir þessum fjársvikara, og dómsvaldið og rjettarfarið í landinu varð að sýna það öllum almenningi og minniháttar fjársvikurum, að lögin næðu einnig yfir Björn Gíslason«.

Menn sjá af þessari játningu lögreglustjórans, sem kemur fram árið 1934, að hann hefur talið sig »General i den hellige Krig« gegn þessari óvætti, Birni Gíslasyni, og að sá tilgangur, að koma henni á knje, helgaði öll meðöl.

Þar sem því nú var haldið fram af andstæðingum Björns í málinu, að hann hefði samþykkt víxilinn fyrir hönd Hattaverzlunarinnar, vegna þess að stimplinn stóð yfir nafni hans, en Björn hins vegar neitaði því, að svo væri, og hjelt því fram, að ef svo væri, að hann hefði stimplað víxilinn með stimpli Hattaverzlunarinnar, þá hlyti hann að hafa gert það í ógáti, drukkinn á knæpu; en að hann muni ekki til þess, að hann hafi gert það, og hann staðhæfir, að við eigandann í firmanu hafi aldrei annað til orða komið, en að hann keypti vörurnar fyrir sjálfan sig, en ekki Hattaverzlunina.

Eins og víxillinn lítur út, á afriti lögmanns, er ekkert því til fyrirstöðu, að þessi framburður Björns í rjettinum þ. 29. ág. 1929, sje sannleikanum samkvæmur.

En líti maður á afrit lögreglustjórans (Hermanns Jónassonar) af þessum sama víxli, þá virðast allar líkur til þess, að alt, sem Björn segir, sje uppsuni og hálf kjánaleg lýgi, vegna þess, að það eru sama sem engar líkur til þess, að Björn hafi skrifað nafn sitt svo langt fyrir neðan orðið »samþykkur«, að stimpill verzlunarinnar, (sem hann kveðst alls ekki hafa ætlað þar pláss upphaflega, heldur e. t. v. sett þar í ógáti dauðadrukkinn), hefði passað nákvæmlega í bilið á milli »samþykkur« og nafns hans, nema staðhæfing hans væri röng.

Vanti aftur á móti orðið »samþykkur«, en í frumritinu og í afriti lögmanns er það svo, þá er það bert, að stimpillinn getur hafa verið settur á víxilinn löngu eftir að nafnið var ritað (eins og síðar kom í ljós). Í víxil-afriti lögreglustjórans er þessu aftur á móti þannig fyrir komið, að það er nærri óhugsandi, að stimpillinn hafi ekki verið settur á víxilinn áður en nafnið var ritað þar. M. ö. o. Afrit Hermanns Jónassonar hefur hausavíxl á því sem gerðist, til þess að skada málað Björns.

Þegar maður veit hugarfar dómarans til Björns, virðist lítill vafi geta á því legið, að tilgangurinn, með þessu heimskulega strákapari, hafi verið sá, að spilla málað Björns, og hjálpa þannig dómsvaldinu og rjettarfarinu í landinu til að sýna, að lögin næði einnig yfir Björn Gíslason — eins og lögreglustj. orðar það.

En þessi biræfni lögreglustjórans, að leyfa sjer að fíktu við skjöl, sem færð eru inn í dómsmálabækurnar, sýnir ekki aðeins það, að sálarástand hans sje á því frumstigi menningarinnar, sem átti sjer stað áður en menn kunnu skil á rjettu og röngu, — hún sýnir einnig, að hann hefur talið það víst, að sjer væri þetta óhætt. Hann óttast ekki, að dómarar þeir, sem síðar kynni að fjálka um þetta

mál, taki hart á slíku, eða birti gegn sjer víðeigandi hegningarlagagrein fyrir þetta athæfi. Og það sýnir sig líka, að í þessu efni var allur óttí óþarfur. Hæstarjettardómararnir hafa sett kíkinn fyrir blinda augað, er þeir lásu þetta skjal, og mýmargt af því, sem kemur frá hendi lögreglustjórans í þessu máli, en er sama eðlis. Hjer skulu aðeins nefnd nokkur dæmi þessa:

I^o Þann 4. sept. 1929, tekur lögreglustjóri þessi sjer penna í hönd, sezt niður og skrifar brjef, á dönsku, til lögreglustjórans í Kaupmannahöfn.

Þar segir hann, að þessi víxill, sem um er að ræða, og sem ber það með sjer, að hann er »accepteraður« af Birni Gíslasyni, sje:

»udgivet af Björn Gíslason, paa Hattaverzslunins Vejne« (sic.).

Hins vegar segir hann lögreglustjóranum í Khöfn frá því, að Björn staðhæfi, að hann hafi »accepterað« stimpilinn. Orðin í brjefinu eru svohljóðandi:

»Han (p. e. Björn G.) forklarer, at han i sin Egenskab af Forretnings-fører for Hattemagasinerne har foretaget en Rejse til Udlandet, og hævder at »han uforvarende er kommen til at stemple Vexelen med Hattemagasinerne« »Stemple da han accepterede samme« (sic).

Af þessu sjer maður, að það er ekki aðeins danskan, sem er svo á afturfótunum, að ólíklegt er, að Danina hafi jafnvel rámað í það, hvað lögreglustjórinn meinti, hvað þá heldur verið vissir um það, heldur er það, af þessum orðum, sem skiljanlegt er, eintómar rangfærslur á því, sem hann hefur látið bóka eftir Birni í rjettarh. 29. ág. 1929. Björn nefnir þar hvergi, að hann hafi farið til útlanda

»i sin Egenskab af Forretningsfører for Hattemagasinerne«, heldur segist hann:

»hafa farið fyrir Hattaverzslunina og sig«,

og hann tekur það í rauninni fram, að hann hafi ekki verið »Forretnings-fører«, því hann kveðst: hafa haft

»munlegt leyfi frá Ingu Pjetursdóttur til að skuldbinda verzlunina, að »því leyti, sem hann gerði verzlunina fyrir hana«.

Með orðunum »munlegt leyfi« lýsir hann því yfir, að hann hafi ekki haft »procúra«-umboð fyrir verzlunina, og auk þess veit lögreglustjórinn það, að slíkt umboð hefur aldrei birt. Hann gefur því, að þessu leyti, alrangar upplýsingar. Björn heldur því ekki heldur fram, að hann

»uforvarende er kommen til at stemple Vexlen« —

heldur þvert á móti — hann kveðst:

»ekki muna til þess, að hann setti stimpil Hattaverzslunarinnar á þann víxil«.

En hann kveðst:

»ekki þora að staðhæfa, að hann hafi ekki sett stimpil Hattaverzslunar-innar á víxilinn, þó að hann muni það ekki, þar sem hann hafi verið svo »ölvaður«.

Aftur á móti kveðst hann staðhæfa, að það hafi

»aldrei komið til orða, að hann gerði þessa verzlun fyrir Hattaverzslunina,

»heldur eingöngu fyrir sjálfan sig«,

er hann talaði við eiganda eða framkvæmdarstjóra firmans.

Hjer er því einnig um rangfærzlu og ranga upplýsingu að ræða, gerða í embættisnafni.

Eitt af því, sem Hermann Jónasson biður um upplýsingar um, er:

»í hvis Navn Björn Gíslason kontrakterede« (sic).

II° Í rjettarhaldi 13. sept. 1929 lætur Hermann Jónasson bóka eftir Sigf. Sveinbjarnarsyni:

»Fyrir þessa hatta samþykkti Björn víxil, að upphæð kr. 25000, og var þetta hrein sala, sem yfirh. gekk í gegn um. Björn lofaði yfirh. því, að Blöndahl skyldi verða skaðlaus, því hattarnir skyldu altaf vera að veði til hans«.

Við þessa bókun gerir Sigf. Sveinbjarnarson þessa athugasemd:

»að hann kveður það áreiðanlegt, að hattarnir« (þ. e. hattarnir, sem B. G. keypti gegn 25 þús. kr. víxli), »sem Blöndahl átti, eða hafði að handveði, »voru framseldir alveg skilyrðislaust að öllu leyti, og án þess, að nokkrar »kvaðir eða veð hvíldu á þeim«.

Hjer er til að byrja með gerð tilraun til þess, að láta standa í rjettar-bókinni það, sem er þveröfugt við það, sem vitnið vildi sagt hafa. Það er aðeins tilviljun, að vitnið tekur eftir þessu og leiðrjettir bókunina eins og hún var upphaflega; en þannig orðuð hefði hún vottað, að Björn hefði farið glæpsamlega með þessar hattavörur, er hann hafði keypt.

Menn kunna að segja, að það komi ekki til mála, að vitni leiðrjetti ekki, ef rangt sje bókað eftir þeim. En hvað segja menn þessir, þegar það upplýsist, að í þessu máli leiðrjetta vitnin sum jafnvel ekki það, að dómarninn lætur bóka rangt föðurnafn þeirra og heimilisfang.

III° Í rjettarhaldi 16. sept. 1930, mætir vitni, sem lætur bóka það eftir sjer, að það heiti:

»Jón Sigurðsson frá Kalastöðum«.

Þann 19. des. 1931 mætir þetta sama vitni og gerir enga athugasemd við það, að þá er nafn þess bókað:

»Jón Sigurðsson frá Kalastöðakoti«.

IV° Í rjettarhaldi 18. sept. 1930 kemur fram vitni, sem bókað er um, að heiti:

»Árni Einarsson«.

Þann 19. des. 1931 mætir þetta sama vitni aftur fyrir rjetti. Það gerir enga athugasemd við það; að nafn þess er þá bókað:

»Árni Eiríksson«.

Þegar það kemur skjállega og óvafengjanlega í ljós, að vitni taka ekki einu sinni eftir því, að nöfnum þeirra, eða staðarnafninu, er breytt, þá geta menn rent grun í það, hvort þau muni taka eftir því, hvort orðum þeirra hafi ekki ofboð sakleysislega verið vikið við, er þau voru bókuð eftir þeim.

V^o Í rjettarh. 12. sept. 1930 er bókað eftir Guðjóni Guðmundssyni:

..... »áður en Björn fór utan um áramótin 1925 og '26 samþykkti Björn »Gíslason víxil að upphæð 17 þús. kr., og er það sama skuldin, sem hann »getur á rjettarskjali 38, að viðbættum utanfararkostnaði 1924 og vöxtum«.

Síðan er ekki minnst á þenna 17 þús. kr. víxil fyr en 22. sept. sama ár, 1930, í yfirheyrzlu yfir Birni Gíslasyni. Björn er spurður um þenna víxil, og honum er þar einnig sagt frá því, að Guðjón beri það:

»að um áramótin 1925—26« hafi hann »látið Björn hafa peninga til að fara »með til útlanda og útvega þar vörur«. — Þá er og bókað: »Hann« (Björn) »heldur, að Guðjón hafi látið sig hafa peninga, ekki áður en hann fór í siglinguna, »heldur á meðan hann var í siglingunni, þá hafi hann sent sjer að láni 1500 kr. »og látið Steinunni hafa 300 krónur«.

En nú kemur dómariinn sjálfur til skjalanna og lætur bóka eftir sjer:

»Dómariinn bendir yfirh. á, að Guðjón segir, að þeir peningar sju viðbótin »við 15000 krónurnar, og innifaldar í 17000 króna vixlinum«.

Til skýringar þessu skal þess getið, að rjskj. nr. 38, sem getið er um, það er loforð frá Birni um, að greiða Guðjóni alt að kr. 15 þúsund, ef hann haldi að öllu leyti verzlunarsamning, um 357 þús. kr. verzlun, er Guðjón skuldbatt sig til að gera við Björn, en sveikast um. Þetta skjal, sem verður birt, í Guðjóns-þætti, orðrjett, hafa þeir Hermann og Guðjón komið sjer saman um að nefna skuldarviðurkenningu til Guðjóns frá Birni Gíslasyni, vegna þess, að öðruvísi geta þeir ekki gert grein fyrir þessari 17 þúsund kr. vixilkrafu; en auk þess eru þeir í vandræðum með að skýra hvers vegna vixilkrafan er 2000 kr. hærrí en skuldarviðurkenningin.

Eins og menn sjá, segir Guðjón, að 2000 krónurnar sje ferðakostnaður Björns árið 1924, að viðbættum vöxtum, en þann 22. sept. tekur Hermann ráðin af Guðjóni og segir að Guðjón hafi borið, að 2000 krónurnar, sem á vantar, sje peningar þeir, er Guðjón sendi Birni til Hafnar árið 1926 í janúar.

Um þessa breytingu á innihaldi 17 þúsund kr. vixilsins, sem er einn hinna óútgefnu vixla, virðist Guðjón enga tilkynningu fá, fyr en við framhaldsrannsókn málsins 8. des. 1931. Í því rjettarhaldi er bókað eftir Guðjóni, »að þessar 2000 kr.«, (þ. e. krónurnar, sem Björn fjeck lánaðar hjá Guðjóni í jan. 1926), »og 15000 krónurnar samkv. samningi, rjskj. »38, hafi verið sameinaðar í einn vixil kr. 17000«.

M. ö. o.: Guðjón ber nú eins og dómariinn og verður því tvisaga í framhaldsrannsókninni.

Eftir 12. sept. 1930 er aldrei minst aftur á þenna 17 þús. kr. vixil í rjettinum, við Guðjón, og hann breytir aldrei framburði sínum um þetta efni fyr en Hermann hefur kveðið upp dóm í málinu. En í dóminum lætur Hermann sem hann viti ekki um framburð Guðjóns. — Hermann vitnar í dóminum, ekki í Guðjóns framburð, heldur í sinn eigin framburð, er hann eignar Guðjóni.

Í dóminum segir:

» — Gefur svo ákærður Guðjóni skuldaviðurkenningu árið 1924 og telur »hann þá Guðjón eiga hjá sér um 15000 kr.«. Og síðar: »Hann« (þ. e. Guðjón) »kveðst þá þegar« (þ. e. í jan. 1926) »hafa sent 1700 kr. til ákærðs, en 300 kr. »kveðst hann hafa látið Steinunni Stefánsdóttur fá« — — —.

Síðan segir Hermann í dómi sínum:

»Þetta kveður Guðjón einnig hafa verið gjört upp með vixli, þegar ákærður »kom frá útlöndum, og hefur hann lagt fram við rannsókn þessa máls vixil, samþykktan af Birni Gíslasyni 12. marz 1926, að upphæð 17 þúsund krónur, sem »hann átti hjá Birni frá árinu 1924 og áður er áminst, og þær tvö þúsund krónur,

»sem hann ljét ákærðan fá meðan hann var erlendis, og áður hefur verið sagt frá«.

En ári síðar bókar Hermann svo í framhaldsprófunum framburð Guðjóns, um þetta atriði, þannig, að hann verði í samræmi við það, sem Hermann hafði eftir Guðjóni, bæði 22. sept. 1930, í rjettinum, og síðan í dóminum, sem hann kvað upp 12. des. 1930, en Guðjón hafði aldrei talað. —

Maður hlýtur, er maður les svona lagað, að spyrja: Hver trygging er fyrir því, að dómari, sem les ranglega það, sem í rjettarskjölunum stendur: — I^o Þegar hann afritar þau; II° Þegar hann gefur lögreglustjóranum í Khöfn upplýsingar; III° Þegar hann gefur upplýsingar um framburð vitna í rjettinum; IV° Þegar hann kveður upp dóm, — lesi ekki einnig ranglega upp það, sem hann hefur látið bóka eftir vitnum, svo að þau hafi aldrei heyrt það, sem bókað var, heldur hitt, sem upp var lesið, og hafi því aldrei átt kost á að leiðrjetta neitt.

»Upplesið, játað rjett bókað«, er, í rjettarbókum slíks dómara, engin trygging fyrir því, að það, sem í bókunum stendur, sje það, sem vitnin hafa borið.

Hjer hefur aðeins verið bent á fátt eitt af þessu tægi. En hæstirjettur lætur sem hann sjái þetta ekki og felur þessum manni framhaldsrannsóknina.

Vik jeg svo aftur að sögu málsins, en það er erfitt verk, þar sem í rauninni engu er örugt að treysta af því, sem fingraför rannsóknardómarans eru á, — jafnvel ekki því, hvað vitnin heita rjettu nafni.

Afleiðingarnar af þessu eru þær, að í þessu máli, geta menn ekki ályktað, að vitni hafi hagað orðum sínum, eins og sagt er í dómsmálabókinni, vegna þess eingöngu, að það stendur þar (en það eiga menn að geta og gera, í öðrum málum). En í þessu máli verða menn að prófa það, sem bókað er, og rannsaka hvort það komi heim, eða geti komið heim við það, sem menn vita fyrir víst, á annan hátt, t. a. m. af skjölum, sem lögð hafa verið fram í rjettinum og telja má víst, að rannsóknardómariinn, af einhverjum ástæðum, hafi ekki fiktað eða látið viðgangast, að fiktað væri við.

Með því að tilraunin til þess að breyta útliti vixilsins, mun fljótt hafa komist upp, tel jeg víst, að sú tilraun hafi ekki verið endurtekin á öðrum skjölum, og að þess vegna megi ganga út frá því, að þau sje óbreytt, og eins og höfundar þeirra höfðu gengið frá þeim, er þeir lögðu þau fram í rjettinum.

Hjer að framan voru birtir vixlar, sem Björn hafði samþykkt, hinn fyrri fyrir hönd Hattaverzlunarinnar, hinn síðartalda fyrir sjálfan sig. Menn hljóta að reka augun í það, hve geysilegur munur er á þessum vixlum. Á vixli Hattaverzlunarinnar, er það tekið fram í meginmáli hans, að það sje Firmað Hattaverzlunin, fyrir milligöngu Björns Gíslasonar, sem eigi að greiða hann, og samþykkið er í samræmi við meginmálið. Á vixli Björns, aftur á móti, er það skýrt tekið fram, að það sje »Kjöbmand Björn Gíslason«, sem sje greiðandi. Nafn Björns, sem samþykkjanda, er í samræmi við meginmálið, en Hattaverzlunar-stimpillinn kemur þar

eins og fjandinn úr sauðarleggnum, og er í algerðu ósamræmi við meginmálið. — Jeg bendi á þetta vegna þess, að það hefur mikla þýðingu í sambandi við það, sem síðar gerðist.

Þegar Björn hefur lokið viðskiftum sínum í Kaupmannahöfn, snemma á árinu 1929, fer hann til Reykjavíkur. Hann hittir þar M. Th. Blöndahl og kaupir af honum hattavörur þær, er Hansína Inga átti hjá Blöndahl óseldar í árslok 1928.

Sölu þessa annaðist fyrir Blöndahls hönd Sigfús Sveinbjarnarson, sem áður er nefndur hér að framan, og ber hann það, að það hafi verið »hreinsala«, og að Birni hafi verið framseldar vörurnar skilyrðislaust, og án þess, að á þeim hvíldi nokkrar kvaðir eða veðbönd, gegn 25 þúsund króna vixli, er Björn samþykkti.

Í samræmi við þenna framburð Sigfúsar er vottorð Páls Jónssonar, dags. 25. febr. 1932, þar sem hann tekur fram, að meðal þess, er M. Th. Blöndahl hafi framselt sjer, hafi verið 25 þús. króna vixilkrafa á Björn Gíslason.

M. Th. Blöndahl mótmælir ekki framburði Sigfúsar, en telur sig hafa litið svo á, að hann hefði vörurnar að veði. En á móti þessum skilningi mælir öll heilbrigð skynsemi — bæði hans sjálfs og annara — því að: Hvers vegna skyldi Björn gefa á sig 25000 króna vixilkröfu fyrir vörur, sem hann vissi að voru að innkaupsverði langtum ódýrari, ef vixilkrafan veitti honum ekki eignarrjett yfir vörunum, og heimild til þess að ráðstafa þeim eftir vild, og svo sem honum var heppilegast? einkum þegar þess er gætt, að Björn samtímis fjekk Blöndahl í hendur útlendar vörur til sölu, fyrir sig, og trygði Blöndahl 25 þúsund kr. vixilkröfuna með ágóðanum af söluinni á þeim. (Sbr. vottorð Blöndahls á bls. 18 og 19).

Alt, sem fram kemur í málinu, og þar að auki heilbrigð skynsemi, sannar því, að þessi hattavörukaup Björns hafa farið fram, og á þann hátt, sem Sigfús Sveinbjarnarson lýsir þeim í framburði sínum 13. sept. 1930.

Þessa verzlun, við Björn, gerir Blöndahl að Hattaverzluninni fornspurðri, og á því að standa henni skil á söluverði hinna óseldu vara, er hún átti hjá honum samkv. reikningi hans sjálfs.

Þannig lýkur þá þessum viðskiftum Blöndahls við Hattaverzlunina, samkvæmt því, sem sannanlega kemur fram í málinu; og eftir því að dæma, ætti reikningur Blöndahls til Hattaverzlunarinnar, að enda þannig:

1929:	Debet:	Kredit:
Jan. 1. An. Óseldar vörur frá fyrra ári og eftirstöðvar af vixli B. G. og G. G.	Kr. 15704,14	
Marz Pro.: Vörur seldar B. G.		Kr. 25000,00
« An.: Vextir af 5500 kr. vixli B. G. í 15 mánuði (ca $\frac{15}{33}$ af 907 kr.)	— 412,27	
« Til jafnaðar skuld Blöndahls	— 8883,59	
Samtals	Kr. 25000,00.	Kr. 25000,00

Þar með er raunverulega lokið sögu þessarar Hattaverzlunar, sem þau Blön-

dahl og Hansína Inga ráku í fjelagi, um tíma á árinu 1928, fyrir tilstilli Björns Gíslasonar.

Árið (1929) rekur Hansína Inga verzlunina með »Konsignations«-vörum frá Schermeister & Co.

En eins og áður er getið, keypti H. Inga einnig annarsstaðar vörur gegn vixlum, er Björn Gíslason hafði samþykkt fyrir hennar hönd. Meðal þeirra voru vörur, sem nefndar eru »Spegilvörur« í málsskjölunum. — Þegar H. Inga hafði verið gerð gjaldþrota, samdi hún um borgunina við firmað. — Þess vegna geta 2000 kr. þær, sem getið er um, í málsskjölunum, að Blöndahl hafi lánað H. Ingu, ekki hafa verið lánaðar henni til að greiða þenna spegilvöru-vixil, heldur til tollgreiðslu og annars kostnaðar, er á þær fjell. Blöndahl átti að selja, og seldi, vörur þessar fyrir H. Ingu, og verður ekki sjeð, hvort hann hefur greitt þetta upp í skuld sína við hana, eða hann hefur átt að taka fjed af því, er inn kæmi fyrir vörurnar, er þær seldust. — Björn virðist og hafa útvegað henni lán (700 kr.) til innlausnar höttum og áhöldum, hjá Blöndahl, fyrir milligöngu S. Sigurz, en hvernig þessum viðskiftum hefur verið varið, og hvernig þeim hefur lokið, sjeð ekki af málsskjölunum, (e. t. v. eru þau innifalin í samningi þeirra Blöndahls og Páls Jónssonar). — Þessi viðskifti þeirra Blöndahls og Hansínu virðast eingöngu hafa verið þeirra á milli, og óviðkomandi viðskiftum þeirra Björns Gíslasonar og Blöndahls; a. m. k. er þeirra hvergi getið í reikningi Blöndahls til Björns.

Það verðnr ekki sjeð af málsskjölunum, að þeir Blöndahl og Björn hafi haft sjálfir nein verzlunarviðskifti saman fyr, en eftir að Björn kom til Reykjavíkur, í marz 1929, og kaupir af Blöndahl það, sem óselt var af hattavörum Hansínu Ingu, fyrir 25 þúsund kr., er skyldi greiðast Blöndahl með ágóðanum af vörum þeim, er Björn átti, og sem hann framseldi Blöndahl, til innlausuar og sölu fyrir sig.

Blöndahl hefur gefið þrjú vottorð um það, hvernig samningar þeirra Björns hafi verið. Í fyrsta vottorðinu (dags. 5. sept. 1929) segir:

»Umsamið verð til mín var þannig, að það, sem vörur þessar kynnu að seljast fyrir meira en útlagðan kostnað, þá skyldi afgangurlinn ganga upp í skuld »Björns til mín«.

Vottorð nr. 2 (dags. 25. nóv. 1931) hljóðar svo:

»Samkvæmt beiðni vottast hjer með:

»Svo var um samið milli mín og Björns Gíslasonar, að þegar hann hefði »greitt skuld sína til mín að fullu, skyldi hann fá afhent það, sem eftir yrði af »vörulagernum, á þeim tíma, er skuld hans væri greidd upp, hvort sem það væri »mikið eða lítið«.

Í þriðja vottorðinu (dags. 25. nóv. 1931) segir (1. liður er birtur hjer áður):

»Jeg undirritaður, Magnús Th. Blöndahl, votta hjer með:

2) »Að þegar jeg tók við vörum þeim, speglum, gúmmivörum, skófatnaði o. fl., sem Björn Gíslason hafði keypt í Kaupmannahöfn í febr. 1929 (öðrum en »hattavörum), þá var svo um samið, að ég skyldi selja, eða láta selja, vörurnar »fyrir reikning Björns Gíslasonar, og afhenda honum andvirðið, að svo miklu leyti,

sem ekki þyrfti til þess að taka, til þess er Björn Gíslason yrði skuldlaus við mig. Viðskifti okkar, út af þessum vörum, eru ekki gerð upp ennþá.

Skuldin, sem Blöndahl talar um, er þessi nýja 25 þúsund króna vixilskuld. Gamla vixilskuldin, 5500 kr., sem Blöndahl átti hjá Birni, er orðin eign H. Ingu, því að hún er talin með skuld Hattaverzlunarinnar á reikningi Blöndahls.

Reikningur Blöndahls, um þessi viðskifti þeirra Björns, lítur þannig út á rjskj. nr. 54, (dags. 11. sept. 1930):

1929:	1/1	An.:	Auk vaxta skuld	Kr. 15704,14	
April	23.	Pro:	Peninga 200,00		Kr. 200,00
	30.	—	4 vixlar á verzlunina Merkúr		— 4000,00
		An.:	Húsalleiga Ingólfsstræti og Tjarnar- götu 100,00, 70,00	— 170,00	
		—	Pen. í marz til Sigf. Sv. til inn- lausnar mublubetrekki etc.	— 2423,35	
Mai	14.	—	Húsal. Ingólfsstr.	— 75,00	
		—	Vátr. á spegilvörum etc.	— 45,80	
Júni	1.	—	Húsal. Tjarnarg. 3. maí	— 50,00	
Júli	1.	—	do. — 3. júní	— 50,00	
Ág.	10.	—	do. — 3. júlí & ág.	— 100,00	
Sept.	1.	—	v/ Sigf. Sv. til innl. ýmsum vörum	— 4159,10	
		—	Vátr. af sama	— 27,63	
Okt.		—	Húsaleiga sept. okt.	— 100,00	
Des.	31.	—	Mismunur	—	18705,02
				Kr. 22905,02	Kr. 22905,02
1930:	1/1	An.:	Skuld auk vaxta	Kr. 18705,02	
Marz.		—	Húsal. Tjarnarg. 3. nóv., des., jan., febr.	— 200,00	
		—	Ýmsar greiðslur til Sigf. Sv.	— 4354,50	
		—	6% vextir af vixli Bj. G. & Guðj. í 2 ár og 9 mánuði	— 907,00	
Sept.	11.		Skuld	Kr. 24166,52	
			Skuld þessi, með vörul. seld hr. Páli Jónssyni		Kr. 15000,00
			Afskrifað, sem tapað		— 9166,52
				Kr. 24166,52	Kr. 24166,52

Samkvæmt framanskráðu, sjest það, að á þessum reikningi er fyrsti liðurinn »skuld«, lægri, en vera ber. Hann er talinn kr. 15704,14, í stað kr. 25000,00, eða m. ö. o.: Blöndahl telur skuld Björns kr. 9295,86 lægri, en vera ber. Hins vegar reiknar hann Birni til skuldar vexti af 5500 kr. vixlinum í 33 mánuði, en þar sem sá vixill hættir að vera Blöndahls eign í marz 1929, þegar gert er upp við Hattaverzlunina, og vextirnir af honum, frá 1. jan. 1928 til marz 1929, átta og

hafa hjer að framan verið dregnir frá skuld Blöndahls við Hattaverzlunina, á vaxtaskuldin að falla burt með öllu á reikningi Blöndahls til Björns.

Lokaskuldin á reikningnum kr. 24166,52 á því að hækka um kr. 9295,86 ÷ kr. 907,00, og verður því ekki kr. 24166,52, heldur kr. 32555,38, eða kr. 8388,86 hærri en hún er reiknuð þar, ef tölurnar á honum væru að öðru leyti rjettar, og skal það ekki dregið í efa, að þær sje það, svo langt sem þær ná. En þess verður að geta, að gleymt hefur, á þessum reikningi, að færa Birni til tekna vörur þær, sem Björn hefur eignast fyrir þá peninga, sem Blöndahl telur hann skulda sjer fyrir innlausn þeirra, en það eru kr. 2423,35 + kr. 4159,10 + kr. 4354,50, eða samtals kr. 10936,95.

Flestum mönnum mun það ljóst, að Blöndahl getur ekki, þótt hann greiði vöru-innlausnargjaldið fyrir Björn, eignast hvorttveggja:

skuldarkröfuna á Björn, um gjaldið fyrir vörurnar, og vörurnar sjálfar.

Til þess að reikningurinn sje rjettur, verður því að færa Birni til tekna, þar, það alt, sem fyrir vörurnar fjekkst, úr því að Birni er þar fært til skuldar það alt, sem fyrir þær var greitt.

Þó eru til menn, sem ekki sjá galla á þessu reikningshaldi, en það er rann-séknardómarinn Hermann Jónasson, og þáverandi hæstarjettardómarar, Páll Einarsson og comp. Þeir telja reikninginn rjettan, og hafði þó Blöndahl sjálfur víðurkent, að viðskiftin, sem reikningurinn er yfir, sje ekki gerð upp enn þá. (Sbr. vottorð hans hjer á undan).

Það, sem máleskjölin sýna, er þetta:

Björn kaupir af Blöndahl »hattavörurnar« skilyrðislaust, án allra kvaða og veðbanda, gegn 25 þús. króna vixli, sem á að greiðast með ágóðanum af vörum þeim, sem Blöndahl á að selja fyrir Björn. M. ö. o. Blöndahl hefur vörur, sem hann má selja, að veði fyrir þessari vixilkröfu, og hann á það undir sínum eigin dagnaði um að selja vörurnar, hve fljótt skuld Björns verður greidd, en vixilkrafan er ekki kræf neinn ákveðinn dag, eða fyr en það hefur sýnt sig, að ágóðinn hrekkur ekki fyrir kröfunni; el. samkvæmt vottorði Blöndahls, hefur hann ekki gert upp við Björn þessi viðskifti þann 25. nóv. 1931, svo að það er í fullkominni óvissu, samkv. hans eigin orðum, hvort hann á nokkuð hjá Birni. Það getur jafnvel meira en vel verið, að Björn eigi hjá honum.

Hattavörurnar, sem Björn hafði keypt, kvaða- og veðbanda-laugar, samkv. orðum þess manns, er sá um þessi viðskifti Blöndahls, í umboði hans, þær selur Björn Gunnari í »Von« og Ásgeiri Ingimar Ásgeirssyni fyrir 6500 kr. í peningum og gegn fullnaðarkvittun á fyrri viðskiftum sínum við Ásgeir Ingimar.

Þessar 6500 kr. lætur Björn Hansínu Ingu hafa, og hefur hann þá greitt henni vixil þann, er orðinn var hennar eign, þótt Blöndahl að vísu hjeldi honum — þar sem hann aldrei hefur gert upp við H. Ingu Hattaverzlunar-viðskiftin. En eins og áður hefur verið getið, varð þessi 5500 kr. vixill þeirra Björns, og Guðjóns

Guðmundssonar, orsökinn til þess, að Blöndahl og H. Inga fóru að reka Hattaverzlun í sameiningu árið 1928.

Af máls skjölunum verður ekki sjð, að um þetta leyti hafi annað hvílt á Birni, en víxilkrförur firmanna: Kjöbenhavns Saddelm-Magasin, Magnephon og Hermann Grün*), samtals 7578 ísl. krónur 37 aurar, eða það, sem Blöndahl lagði út til innlausnar þeim, svo og þessi 25000 króna víxilkrafa Blöndahls, er samkv. fyrsta vottorði Blöndahls skyldi greiddast með ágóðanum af þessum vörum, þegar allur kostnaður, er hann kynni af þeim að hafa, væri greiddur.

Af reikningi Blöndahls (sjá hér að framan) sjest það, að þ. 23. og 30. apríl 1929 hefur Björn greitt Blöndahl kr. 4200,00 í peningum. Þetta getur ekki verið afborgun af 25000 kr. víxlinum. (Skuldin er óbreytt þegar Páli Jóns-syni var framseld hún). Það hlýtur því að vera innborgun Björns til greiðslu víxilkrafanna, sem á vörunum hvíldu. — Víxill Kbh. Saddelm-Magasin var kr. 2415,31 danskar, og fjell í gjalddaga 18. júní 1929. Vörurnar til Magnephon átti ekki að greiða í einu lagi, heldur $\frac{1}{3}$ við móttöku varanna; hitt síðar. Þessi 4200 kr innborgun Björns, virðist vera miðuð við greiðslur þessar, sem í íslenskum krónum nema nærri því nákvæmlega þessari upphæð. Kr. 4000,00 af þessari peningagreiðslu Björns eru, eins og reikningur Blöndahls ber með sér, í víxlum, sem Blöndahl hefur fengið greidda þann 30. apríl. Björn hefur því sennilega afhent honum víxlana um leið og hann framseldi honum vörurnar til innlausnar fyrir sig, því að á reikningi Blöndahls sjest, að hann hefur afhent Sigf. Sveinbjarnarsyni kr. 2415,31 + kr. 8,04 (sennilega heimkeyrslu eða því um líkt), samtals kr. 2423,35 til innlausnar vörunum frá Kbh. Saddelm-Mag., sem Blöndahl ávalt nefnir »mublubetrekki». Það, sem ávantar (kursdifferens, tollar, farmgj. etc.) er auðvitað falið í hinum samandregna lið: »1. sept. v/ Sigf. Sv. til innlausnar ýmsum vörum kr. 4159,10». Þessi víxill Björns er því, samkvæmt reikningi Blöndahls, greiddur firmanu »Köbenhavns Saddelmager-Magasin 2—3 mánuði fyrir gjalddaga af Blöndahl, sem virðist hafa sent firmanu peningana, en ekki fengið frá því víxillinn.

Eins og víxillinn (bls. 11) ber með sér, á hann að greiddast í Reykjavík, nánar ákveðið: Klapparstíg 37. Hann var falið Landsbankanum hér til innheimtu. Víxill þessi var afsagður 20. júní 1929, og sendur síðan Landmandsbankanum í Khöfn, sem útgefandinn hafði falið að innheimta hann fyrir sína hönd, en bankinn aftur Landsbankanum hér.

Til er, í skjölunum, Recambio-Nota frá Landmandsbankanum. Hún er svohlj.:

»Köbenhavn den 1. Juli 1929.

»Recambio-Nota for Köbenhavns Saddelmager-Magasin her.

»Hermed følger tilbage med Protest de none sultione Veksel per $\frac{18}{100}$ Björn Gíslason Reykjavík, Landsbank. Beløb kr. 2415,31.

»ísl. kr. 15,35 á 82,50/.

Sjest af þessu, að Landmandsbankanum hefur ekki dottið í hug, þótt Hattaverzlunar-stimpillinn væri á víxlinum, að setja hann í samband við verzlunina, heldur einungis Björn Gíslason, sem víxillinn er stilaður til í meginmálinu.

*) Á bls. 10, 7. l. a. n., hefur misprentast: »Hermann Grün fyrir d. kr. 3000,00» í stað: ... 900,00.

Hjer hefur þá verið sögð, samkvæmt máls skjölunum, saga þessara viðskifta, og skýrt frá því, sem nauðsynlegt er að þekkja, hverjum þeim, er vill kynna sjer það, hvernig dómara rnarir höguðu sjer í þessum málaferlum.

Hjer fylgir þá frásögnin um það, hvernig víxilkrafa þessi, sem samkvæmt reikningi Blöndahls er goldin löngu fyrir gjalddaga, komst fyrir dómstólana, og meðferð málsins þar:

Þegar Köbenhavns Saddelmager-Magasin hafði, þann 1. júlí 1929, fengið víxilinn aftur, afsagðan, virðist enginn þar hafa veitt því eftirtekt, að M. Th. Blöndahl, eftir því, sem segir í reikningi hans hjer að framan, hafði greitt hann, 2—3 mánuðum fyrir gjalddaga, fyrir hönd Björns Gíslasonar.

Víxillinn er því sendur til innheimtu Lárusi Fjeldsted hæstarj.málaflutningsmanni. — Í brjefi, dags. 7. ág. 1929, beiðist hann þess, að lagt sje löghald á eignir Hattaverzlunarinnar á Klapparstig 37. — Eins og áður hefur verið bent á, hafði engum, sem víxillinn hafði sjeð áður, dottið í hug, að tileinka hann neinum, öðrum en þeim, sem hann var stýlaður á, þ. e. Birni Gíslasyni. En hinum íslenzku yfirvöldum virðist hafa þótt það hið mesta snjallræði, að krefja Hansínu Ingu um þetta fje. — Maðurinn, sem víxillinn er stýlaður á, Björn Gíslason, er alls ekki spurður um það, hvort hann kannist við víxilinn og geti greitt hann. Kemur þetta greinilega fram í málinu, því að í rjettarhaldi 4. sept. 1929 stendur:

»Yfirh « (þ. e. Björn Gíslason) «er spurður um það, hvernig á því standi, að hann hafi ekki við löghaldið 9. fyrra mánaðar, og framhald þess 2. « (sic.) »s. m. »mótmælt því, að gjört væri löghald í eigum gjaldþrota fyrir víxli, sem hann nú heldur fram, að sje sín eigin persónulega skuld, svarar yfirh. því þannig, að hann hafi ekki verið spurður um það«.

(Þótt yfirh. af sjálfadáðum hefði skýrt frá því 9. ág., að skuldin væri sín, en ekki Hansínu Ingu, hefði það vitanlega ómótlegt áhrif haft þá, fremur en þarna í rjettarhaldinu 4. sept., því það er sannað, ómótmælt, í málinu, að Björn Gíslason hauð Lárusi Fjeldsted að greiða víxilinn, með öllum áföllnum kostnaði, þ. 10. og 11. okt. 1929, en að L. Fjeldsted neitaði að taka við greiðslufjenu).

Hin umbeðna löghaldsgjörð fór fram 9. ág. 1929, Hansína Inga var ekki viðstödd. Aftur á móti var Björn Gíslason heima, sennilega fyrir forvitnissakir, því ekki er það ólíklegt, að honum hafi leikið forvitni á því, að sjá þessa rjettarins þjóna, sem vart munu eiga sína líka í öðrum löndum.

Þeir virðast heldur ekki hafa skorið við neglur sjer, að sýna honum sínar kúnstir í rjettarins þjónustu. — Þótt hann hafi ekki umboð til þess að mæta þarna fyrir Hansínu Ingu hönd, og hafi engin skilríki fyrir því, að hann sje, eða hafi nokkurn tíma verið, framkvæmdarstjóri hennar, er hann dubbaður hvorttveggja í rjettarbókunum, og alt, sem hann segir og gerir, talið gilt og gott. Það skortir ekki á tiltrúna þá stundina.

Þann 22. ágúst 1929 krefst L. Fjeldsted þess, að þú Hansínu Ingu sje tekið til skiftameðferðar, þar sem löghaldsgjörðin sýni, að H. Inga geti ekki staðið við skuldbindingar sínar.

Í skiftarjettinum þ. 24. ág. 1929 mætir Hansína Inga sjálf. Þar er hún spurð um það, hvort hún eigi eignir til þess að greiða umrædda víxilskuld, og kveður hún nei við því. Hitt er hún aftur á móti ekki spurð um, hvort hún kannist

við skuld þessa, og skyldi menn þó ætla, að um það yrði að spyrja, áður en um hitt, hvort hún sje svo stæð, að hún geti greitt hana. Ekki er hún heldur spurð um það, hvort hún mótmæli skuldinni. Ekki eru henni heldur, þótt hún sje ólöglerð, gefnar upplýsingar um það, af skiftaráðanda, að það hafi mikla þýðingu fyrir úrslit málsins, að hún mótmæli skuldinni, ef hún sje ranglega um hana krafín, og að hún verði, ef svo sje, að gera það í rjettinum.

Þó alt þetta hafi verið vanrækt, en sem þó er skylda dómarans að gera samkvæmt ísl. lögum, (þ. e. a. s. að leiðbeina ólögfróðu fólki í formsatriðum), þá var kveðinn upp sá úrskurður, að H. Inga, eða bú hennar, skyldi tekið til skiftameðferðar, sem gjaldþrota.

Og að því búnu tekur lögreglustjórinn við málinu til frekari rannsóknar.

Í rjettarhaldi 29. ág. 1929, kveðst Hansína Inga:

I^o »aldrei hafa sjeð víxilinn, sem hún var gerð gjaldþrota út af«. — Auðvitað hefur rannsóknardómarinn leitað upplýsinga um það, hvort henni hafi verið sýndur hann í skiftarjettinum, en bækurnar bera það með sjer, að það hefur ekki verið gert, »og er hann sýndur »henni hjer í rjettinum«, og »hún kveðst alls ekki »kannast við þenna víxil«. — M. ö. o. Hún mótmælir honum strax og henni er gefinn kostur á því.

II° Hún kveður, að »vörurnar fyrir víxilinn hafi alls ekki »runnið inn í Hattaverzlunina«. — Í rjettarhaldi 5. sept. 1929, sannar vitnið, M. Th. Blöndahl, að þetta sje rjett, því þar viðurkennir hann, að hann hafi tekið við þessum vörum hjá Birni.

Dómarinn sjálfur sýnir, að hann veit, að hún fer með rjett mál, því að hann gerir enga gangskör að því, að þessar vörur, sem keyptar voru fyrir víxilinn, sje trygðar búnu og settar undir innsigli, heldur alt aðrar vörur. Það liggur í augum uppi, að úr því að bú Hansínu Ingu var dæmt til að greiða víxilinn, þá voru vörurnar þar með dæmdar eign búsin. En Hermann Jónasson treystir sjer ekki til þess, að taka þessar vörur, og lýsir í raun og veru þar með yfir því, að hann telji úrskurðinn firru og markleysu.

III° Hansína Inga neitar því, að hún hafi nokkru sinni gefið Birni Gíslasyni umboð til þess að samþykkja víxilinn fyrir sína hönd.

Forstjóri Københavns Saddelmager-Magasins segir lögregluþjóninum, sem við hann talaði, út af brjefi Hermanns Jónassonar, til lögreglustjórans í Khöfn, að »Comp. tør ikke paastaa, at Gíslason har udtalt, at han »købte Varerne til Hattaverzlunin«. — Viðbótin: »men det er »Comp. gaaet ud fra« — kemur þessu máli ekki við, því hvernig í ósköpunum er hægt, að ætlast til þess, af Birni, að hann skyggnist inn í huga manna og sjái þar, að þeir ætlist til alt annars, en þess, sem verið er að semja og samið er um. Bæði þetta, og meginmál víxilsins, sem firmað sjálft orðaði, sannar það, að Björn fer með rjett mál, er hann staðhæfir, að það hafi aldrei komið til orða, að hann keypti vörur þessar fyrir Hattaverzlunina, því að firmað stýlar víxilinn á Björn, en ekki hana. — En þar með er og fallin eina ástæðan, sem hugsan-

leg var, til þess, að hann færi að blanda Hattaverzluninni inn í þessi kaup. Hefði hann ekki getað fengið vörurnar nema með því að gera Hattaverzlunina ábyrga, þá má náttúrulega gera honum þær getsakir, að hann myndi svíkja þær út á þann hátt, en þegar hans er jafnvel ekki freistað, þá virðist það oflangt gengið, að ætla hann svo heimskan, að hann drýgi glæp og geri sjálfur tilraun til þess að koma sjer undir manna hendur, algerlega að ástæðulausu.

Í rjettarhaldi 4. sept. 1929 upplýsir Tómas Jónsson cand. juris, að Lárus Fjeldsted hafi fengið víxlkröfuna til innheimtu í júlímánuði; að ekki hafi verið skrifað neitt innheimtubrif til Hattaverzlunarinnar eða Björns Gíslasonar. Þeir hafi talið, að það mundi ekki bera neinn árangur. (Sannarlega virðingarverðar og eftirbreytnisverðar sparsemisráðstafanir: að eyða hvorki tíma, pappír, blekl nje 10 aura frímerki að óþörfu, og að minka ekki innheimtulaunin með óþarfa útgjöldum).

Ennfremur: »En 9. f. m. var byrjað á löghaldsgerð hjá gjaldþrota« (þ. e. H. Ingu og á heimili hennar, sbr. bókun um löghaldsgerðina 9. ág.: »Húsgögn þau, sem hjer eru á staðnum, kveður mætti að Kr. Siggeirsson kaupm. eigi o. s. frv.) »sem þeir álitu skuldara« »og við þá löghaldsgerð mótmælti framkvæmdarstjórinn því aldrei, að verzlunin eða eigandi hennar, Inga Gíslason, væri skuldunautur samkvæmt víxlinum«. Hann segir og, að Björn hafi mætt við báðar löghaldsgerðirnar og ekki mótmælt því, að þær væri gerðar í eignum Hansinu Ingu. Hann segir og, að mótmæli hans mundu hafa verið bókuð. Hann bendir á, að Björn hafi skrifað undir gerðina fyrirvaralaust. Þetta má alt vera rjett, svo langt sem það nær.

Það er bara einn hængur á þessu, og hann er sá, að Tómas fer hjer eftir sínu áliti, en ekki eftir staðreyndum.

Bókunin um það, sem gerðist í fógetarjettinum 9. ág. 1929 er þetta:

Þegar þessir legátar koma á heimili Hansinu Ingu er hún ekki viðstödd í stofunni, en þar situr Björn Gíslason. — Þeir setja rjettinn, og spyrja ekki eftir H. Ingu, en bóka, að Björnu sje mættur fyrir hennar hönd, án þess að afla sjer sannana fyrir því. Þeir bóka, að hann sje framkvæmdarstjóri, einnig án þess að afla sjer sannana fyrir því, af því þeir álíta, að svo sje og það kemur þeim vel. En Björn hefur ekkert umboð, hvorki til þess að mæta fyrir H. Ingu í rjettinum, nje heldur til þess, að koma fram sem löglegur framkvæmdarstjóri verzlunar hennar; hann bara situr í íbúðinni. — Birni kemur það ekkert við, þótt þeir, á ábyrgð Fjeldsteds, leggi löghald á eignir manna, sem ekki skulda Fjeldsted neitt. Fjeldsted hefur ekki falið Birni það, fremur en H. Inga hefur falið honum að mæta fyrir sig í rjettinum. »Fógeti skorar á hann að greiða«. Hvað? Víxlinn? Hann er ekki lagður fram í rjettinum. Skuldir H. Ingu? Birni koma þær ekki við, þar sern þau hafa ekki sameiginlegan fjárhag, og hún hefur ekki gefið honum umboð til þess að greiða skuldir fyrir sig. Björn veit því ekkert með vissu um það, hvað um er að ræða, og »hann neitar að greiða« skuldir Hansinu Ingu að henni fornspurðri.

Birni kom því auðvitað ekki til hugar, að mótmæla þessu, því að hann vissi þá ekki betur en svo, að til væri Hæstirjettur, sem trúandi væri til að leiðrjetta

»álit« undirdómara og málaflutningsmanna, væri það rangt. — En svo er á hitt að líta: Að hverju líði hefði það orðið Tómasi Jónssyni, þótt Björn hefði mótmælt löghaldsgerðinni? Hefði það breytt álitni hans á því, að Hattaverzlunin sætti að greiða vixilinn? — Neitun L. Fjeldsteds um, að taka við fullnaðar-greiðslu hans, bendir ekki til þess. —

En hefði nú Björn komið með reglulega krassandi mótmæli gegn þessu framferði? Já, þá er hætt við, að eftir álitni Tómasar Jónssonar hefði það verið rjett, að grenslast eftir því, hvort Björn hefði um boð, frá Hansinu, Ingu til þess að mótmæla fyrir hennar hönd, og svo hitt, hvort hann væri ekki aðeins að nafninu til, en ekki í raun og veru, framkvæmdarstjóri verzlunarinnar. — Sem sagt: Það er engin heil brú í þessu athæfi lögræðinganna. Alt ber þess vott, að þeir hefðu farið sínu fram, hvað sem Björn sagði eða gerði.

Þá segir Tómas Jónsson, að Hansína Inga kalli sig Gíslason, og að »af þessu nafni, Gíslason, sje eðlilegt að það leiði, að erlend firmu blandi þessu saman« (rjh. 4. sept. 1929).

Þetta er afar óheppileg viðbót, vegna þess, að recambio-nóta Landmandsbankans sýnir, að það er ekki erlent firma, sem heldur því fram, að Hansína Inga eigi að greiða vixilinn, heldur eru það íslenskir menn, sem það gera, og auk þess kemur nafn Hansinu Ingu, eða frú Gíslason, hvergi fyrir á þessum vixli, svo að hjer getur ekki um nafnavixl verið að ræða, eða mis- skilning af firmans hálfu.

Að endingu getur Tómas Jónsson þess, að þann 9. ágúst (rjh. 4. sept. 1929):

»hafi Björn Gíslason skýrt sjer frá því, að vörurnar, sem vixilskuldin var »stofnuð út af, væri hann búinn að selja, og andvirði þeirra jafnvel greitt, en gæti »sennilega fengið þær aftur, ef þeir« (sic.) »vildu taka þær upp í skuldina, en sló »síðan úr með það aftur, svo ekki varð að frekari umræðum um það«.

Síðari hlutinn af þessu er óljós, og hefir Tómas auðsjáanlega ekki skilið, að Björn er að aðvara hann um, að vixillinn muni vera greiddur og að það, sem fram sje að fara, geti haft illar afleiðingar. Ennfremur það, að ef til vill geti kaupin gengið til baka, en þar sem Björn hvorki veit, hvort Blöndahl vill það, nje hvort hann hefur þegar greitt vörurnar, er eðlilegt, að hann afgeri ekkert í þessu efni, því að hið eina, sem Björn veit með vissu, er það, að Blöndahl hefur fengið kr. 4200,00 til þess að greiða með þeim vörurnar.

Þessi frásögn Tómasar kemur heim við það, sem Sigfús Sveinbjarnarson hefur eftir Birni í rjettinum 13. sept. 1930; þar segir Sigfús: »Hann kveður Björn altaf hafa látið sig standa í þeirri meiningu, að vörurnar« (þ. e. frá Kbh. Sm.-Mag.) »væru reelt greiddar«, en með þessu eigi hann við það, að vörurnar »hafi verið greiddar með einhverju öðru en vixli frá Birni eða Ingu eða frá Hattaverzluninni«. (M. ö. o.: að vixillinn væri greiddur með »Mercur«-vixlunum).

Skýringuna á því, til hvers Björn hefur athent Blöndahl »Mercur«-vixlana (4000 kr.), sem getið er um á reikningi hans, fá menn, er þeir lesa þessa vitnisburði.

Blöndahl aftur á móti virðist hafa forðast að nefna þetta við nokkurn mann — jafnvel fulltrúa sinn, Sigfús Sveinbjarnarson, sem Blöndahl lýsir þó yfir, að hafi haft alla umajón með, og framkvæmdir, í þessum viðskiftum, leynir hann

þessu, því að það litla, sem Sigfús veit, fær hann að vita hjá Birni, en ekki Blöndahl.

Björn hefur auðsjáanlega ekki heldur fengið að vita það hjá Blöndahl, hvort Blöndahl væri búinn að greiða vörurnar. Varnarleysi Björns í málinu ber þess órækan vott.

Og í rjettinum fæst ekkert upp úr Blöndahl annað en það, að þessar vörur hafi verið engis virði (sama sagan og um vörur Hansinu Ingu frá 1928, en sem Blöndahl seldi Birni gegn 25,000 kr. víxilkröfu á Björn og rjetti til að selja hinar útlendu vörur Björns og hirða ágóðann, þangað til víxilskuldin og allur kostnaður við innlausn og sölu varanna væri greiddur). Þessi ummæli, svo og það, að samkvæmt reikningi Blöndahls sjest ekki, að nokkur, jafnvel grænn eyrir, hafi runnið til hans fyrir vörur Björns, þóttu verjanda Björns, í Hæstarjetti, tortryggileg og var því farið fram á, að Blöndahl sýndi, með bókum sínum, að reikningur hans væri rjettur. Hæstirjettur úrskurðaði 30. janúar 1933, að það skyldi ekki gert.

Hjer skulu því birtir 2 reikningar, er sýna, að ca. 11 mánuðum áður en M. Th. Blöndahl leggur fram í rjettinum viðskiftareikning sinn, hefur hann, eða Sigfús Sveinhjarnarson, fyrir hans hönd, selt nokkuð af þessum vörum Björns fyrir um 40,000 kr. Það er því þetta, sem Hæstirjettur með úrskurði sínum hindrar að komi fram í þessu máli. En á reikningi Blöndahls, sem er ca. 11 mánuðum yngri en þessir reikningur, er þessarar sölu hvergi getið. Mál út af þessum viðskiftum er enn fyrir dómstólunum.

Reikningar þessir hljóða þannig:

REIKNINGUR

til Jóh. Kr. Jóhannessonar, Mjóstr., Rvík,

frá Sigfúsi Sveinbjörnssyni, Bjargast. 2. Rvík.

1929.	Okt. 17.	An.	60 speglar 1/1 arka	Kr.	20,00	.	.	.	Kr.	1200,00
	"	"	220 do. 1/2 "	—	15,00	.	.	.	—	3300,00
	"	"	140 do. 1/4 "	—	5,00	.	.	.	—	700,00
	"	"	25 plyds-setur	.	6,00	.	.	.	—	150,00
	"	"	20 do.	.	8,00	.	.	.	—	160,00
	"	"	4 plyds-sett	.	100,00	.	.	.	—	400,00
	"	"	9 do.	.	120,00	.	.	.	—	1080,00
	"	"	28,50 m. plyds	.	20,00	.	.	.	—	570,00
	"	"	43,50 m. damask	.	17,00	.	.	.	—	739,50
	"	"	29,50 m. do.	.	12,00	.	.	.	—	354,00
	"	"	20 m. tau	.	7,00	.	.	.	—	140,00
	"	"	600 slökkvarar	.	5,00	.	.	.	—	3000,00
	"	"	4400 perur	.	1,50	.	.	.	—	6600,00
	"	"	dús. gúmmihælar	.	7,50	.	.	.	—	3000,00
	"	"	100 gross skójárn	.	30,00	.	.	.	—	3000,00
	"	"	400 pör skóhlifar	.	5,00	.	.	.	—	2000,00

Flyt: Kr. 26393,50

1929.				Fluttar: . . .	Kr.	26393,50
	Okt. 17.	An.	4000 gross smellur .	Kr.	2,00 . . .	8000,00
	'	'	' 1 Garford-bíll . . .		— . . .	3500,00
					Kr.	37893,50
			1 dívan-plydsteppi, 1 ljósakróna . . .		—	112,50

Ennfremur rafmagns borðlampar fyrir kr. 500,00.

Framan- og ofan-greindar vörur eru eign Jóhannesar Kr. Jóhannessonar, og afhendi jeg honum þær eftir kröfu hans.

Reykjavík, hinn 17. okt. 1929.

Sign. Sigfús Sveinbjörnsson.

Að ofanritað sje í fullu samræmi við mjer sýnt staðfest eftirrit, vottast notarialiter.

Notarius publicus í Reykjavík, 3/4 1934,

Gjald: Kr. 1,50 — ein króna
og fimtíu aurar. — Greitt: Í Á.

Ísleifur Árnason,
ftr.

Lögmaðurinn í Reykjavík. (Stimpill).

Reykjavík, hinn 2. nóv. 1929.

REIKNINGUR

til Jóhannesar Kr. Jóhannessonar, Mjóstræti 6,
frá Sigfúsi Sveinbjörnssyni, Bjargastíg 2.

1929. Nóv. 2. An. 5000 m. rafpráður 0,40 Kr. 2000,00

Ofangreindur rafpráður er eign Jóh. Kr. Jóhannessonar, og afhendi jeg hann þegar óskað er.

D. u. s.

Sigfús Sveinbjörnsson.

Ofanritað samhljóða mjer sýndu frumriti, sem hjer með vottast notarialiter.

Notarius publicus í Reykjavík, 4/4 '34.

Gjald: Kr. 1,50 — ein króna
og fimtíu aurar. — Greitt: H. G.

Hákon Guðmundsson,
ftr.

Lögmaðurinn í Reykjavík. (Stimpill).

Að endingu skal þess getið, að það er engu líkara, en að um það hafi verið samkomulag frá upphafi milli rannsóknardómarans og Blöndahls, að láta það vera á huldu, hvort Blöndahl vissi til þess, hvort Björn hefði greitt að nokkru eða öllu vörurnar, er Björn keypti í Khöfn í febr. og marz 1929, en Blöndahl tók að sjer að selja. — Vitnisburður Sigf. Sveinbjarnarsonar virðist þó nægt tilefni til þess, að dómarinn legði spurningu um það fyrir Blöndahl og heimtaði skýrt svar. Og þótt Blöndahl, að lokum, kveði upp úr um þetta efni af sjálfðáðum, í reikn-

ingi sínum 11. sept. 1830, þá látast dómarnir ekki sjá það. M. ö. o. Þeir virðast ekki vilja vita um það, að þessi umræddi víxill sje greiddur.

Úrskurði skiftaráðanda um það, að bú Hansinu Ingu skyldi tekið til gjaldprotaskifta, var skotið til Hæstarjettar, og þann 13. apríl 1931, var þar kveðinn npp sá dómur, að úrskurður skiftaráðanda skyldi standa óraskaður, og víxill Kbh. Saddelm.-Magasíns greiddast af því. Í forsendum dómsins segir:

- I. »Umræddur víxill, að upphæð danskar kr. 2415,31, er að visu stýlaður á hendur »Birni Gíslasyni, Klapparstíg 37, Reykjavík, en ekki á hendur áfrýjanda sjálfri, »er rak Hattaverzlun á Klapparstíg 37; en Björn hefur samþykkt þenna víxill, »fyrir hönd verzlunarinnar, þar sem hann hefur sett á framhlið víxilsins fyrir »ofan nafn sitt með stimpli »Hattaverzlunin Klapparstíg 37, Reykjavík«, og síðan »sett nafn sitt undir, og þar með ótvírætt gefið til kynna, að Hattaverzlunin »væri hinn eiginlegi samþykkjandi«.

Ath. sem d: Hjer er öllu snúið öfugt, öðru en því, að víxillinn sje stýlaður á Björn, en ekki H. Ingu. Hitt, að hann hafi sett stimpilinn á framhlið víxilsins, samþykkt þann fyrir hönd verzlunarinnar o. s. frv., er það, sem þeir áttu að færa rök fyrir, — það sem sanna átti, en er ógjört látið; það er því ekki sannað, heldur algerlega ósannað mál. Dómarnir fara því hjer með örguetu rökvillur. — Og hvað því viðvikur, að nafn Björns undir stimplinum gefi það »ótvírætt« til kynna, að Hattaverzlunin sje hinn eiginlegi samþykkjandi, þá eru hæstaréttardómarnir hér á gagnstæðri skoðun við prókúrlögin, sem taka það skýrt fram, að þegar þannig standi á, verði sá, er ritar nafn sitt til samþykkis, að sýna það, með því að rita sjálfur »pr.« eða »pro cura« fram- an við nafn sitt. M. ö. o. það er auðsýnanlega gert ráð fyrir því í lögunum, að einmitt svona tilfelli geti komið fyrir, að stimpill sé settur á venjulegan víxill, t. a. m. af þriðja manni. Þetta ákvæði laganna hindrar það, að slíkt geti valdið ágreiningi, nema um beina fólsum sje að ræða, þ. e. a. s. að auk stimpilsins sje þessir stafir, »pr.« eða »pro cura«, ritaðir með stæðri hönd samþykkjandans á víxilinn. Vantaði þetta ákvæði, gæti farið svo, að hæstaréttardómarnir yrði ekki aðeins að dæma Hansinu Ingu til þess að greiða annara manna víxla, það gæti vel komið fyrir, að þeir yrði að fella þann dóm einnig yfir sjálfum sjer, ef þeir væri consequent í þeim efnum. Síðan þessi dómur var feldur, er í raun og veru enginn öruggur í þessu efni hjer á landi, því það má altaf vitna til þessa klepptæka dóms, þangað til honum verður hrundið með öðrum dómi á viti byggðum.

Auk þess er það sannað í svarinu við brjefi Herm. Jónassonar til lögreglustjórans í Khöfn, að það var Companið sjálft, sem stýlaði víxilinn á Björn sjálfan, en ekki Hattaverzlunina, og Direktörinn þorir ekki að halda því fram, að Björn hafi talað um annan greiðanda en sig, hvorki Hattaverzlunina, nje aðra.

Hvernig stendur á þessu, að Comp. stýlar víxilinn á Björn, en ekki Hattaverzlunina, ef Hattaverzlunin er sá eiginlegi samþykkjandi og sá, sem Comp. hefur viljað trúa fyrir vörum? Því er illt að svara, enda reyna dómarnir ekki til þess að gefa neina skýringu á því.

Þá segir í Hæstarjettardómi þessum:

- II. »Vixill þessi var afsagður sökum greiðslufalls hinn 20. júní 1929 og við lög-
haldagjörð, er framkvæmd var hjá Hattaverzluninni á Klapparstíg 37, til trygg-
ingar vixilskuldinni, hinn 9. ág. s. á., mætti nefndur Björn Gíslason, er taldi
»sig framkvæmdarstjóra verzlunarinnar. Hreyfði hann engum mótmælum gegn
»rjettmæti skuldarinnar«.

Ath.semd: Að Björn mætir í rjettinum orsakast af því, að hann er stadd-
ur á sínu eigin heimili, en til þess að mæta þar fyrir Hattaverzlunarinnar hönd
hefur hann ekki umboð. Það sýna málsskjölin — þar finst ekkert
slíkt skjal. Ekki hefur hann heldur prókúruumboð — það sýna málsskjölin
einnig, á sama hátt. Af þessum ástæðum er það, að gjörðir Björns í rjettinum hafa
enga þýðingu fyrir þetta mál og er því undarlegt, að hæstarjettardómarar skuli
telja sig geta byggt nokkuð á því, er hann gerir þar eða lætur ógert. Ennfr. segir þar:

- III. »Er málið því næst var tekið fyrir í skiptarjettinum hinn 24. s. m., mætti áfrýj-
»andi sjálf og hreyfði engum mótmælum gegn rjettmæti kröfunnar«.

Ath.semd: Hjer er aftur reynt að koma að negatívi sönnun, sem byggð er
á þeirri blekkingu, að H. Inga hafi verið spurð um það, hvort hún kannaðist
við vixilinn og rjettmæti kröfunnar. En bókunin sýnir, að hvorki hefur
henni verið sýndur vixillinn, nje hún að því spurð, hvort
hún kannaðist við kröfu þá, er hann gerði til hennar. Hefði
dómararnir viljað skýra rjett frá því, sem dómsmálabókin sýndi, hefði skýrsla þeirra
hlotið að hljóða á þá leið, að þar sem henni hvorki hefði verið
sýndur vixillinn, í rjettinum, nje hún að því spurð, hvort
hún kannaðist við rjettmæti kröfunnar, þá hefði henni
ekki verið gefinn kostur á því, að mótmæla rjettmæti
kröfunnar.

Dómurinum er ekki aðeins kuðugt um það, sem gerðist í skiptarjettinum
heldur og það, sem gerðist í lögreglurjettinum, því að þeir citera þessi rjettarhöld,
bæði 29. ág. 1929 og 18. okt. s. á., en þeir geta þess þó ekki, að Hansína Inga, í
rjettarh. 29. ág., þegar henni í fyrsta sinn er sýndur hinn umræddi vixill, mótmælir
honum. Það passar ekki í kramið.

- IV. Aftur á móti staðhæfa þeir, að hún segi þar, að hún hafi
»gefið honum« (þ. e. Birni) »munnlega heimild til að skuldbinda verzlunina að
»svo miklu leyti sem hann gerði verzlun í nafni Hattaverzlunarinnar fyrir
»hennar hönd«.

Hjer sleppa dómararnir orði úr framburði H. Ingu. Það fer lítið fyrir því,
en gerir þó talsverðan meiningarmun. Það er orðið »og« En þegar þess er gætt,
að hún hefur í huga alla þá vixla, sem hún hafði falið Birni að samþykkja,
fyrir sína og Hattaverzlunarinnar hönd, og að sumir þeirra voru acceptaðir
fyrir vörur, er voru handa Hattaverzluninni, en aðrir fyrir vörur, sem H. Inga
keypti ekki handa Hattaverzluninni, þá skakkar það miklu, hvort Björn skyldi

aðeins samþykkja vixla fyrir Hattaverzlunina eða bæði fyrir hana og H. Ingu, en þannig orðar H. Inga það: »Hattaverzlunarinnar og fyrir hennar« (þ. e. Ingu) »hönd« (sbr. rjh. 29. ág. '29).

V. Ennfremur hafa þeir eptir H. Ingu 18. okt. '29, »að Björn Gíslason, er ásamt »henni var stofnandi verzlunarinnar« (þetta er beinlínis ósatt, því það kemur hvergi fram, að Björn hafi átt nokkurt fje í verzlun þessari, eða átt nokkurn þátt í hattatilbúningi eða öðru, er nauðsynlegt var til að stofna hana. Hann kemur H. Ingu í kynni við Schermeister og lofar að ábyrgjast fyrir hana, ef vankil verði — en það er ekki málvenja a. m. k., að telja menn stofnendur fyrirtækis, þótt þeir leggi hinum raunverulegu stofnendum lið eða greiði fyrir þeim á einhvern hátt) »hafi haft umboð til að samþykkja vixla fyrir hatta- »verzlunina, eftir því, sem hann álitir nauðsynlegt«.

Þessi ummæli, sem höfð eru eftir H. Ingu í IV og V, veita lesandanum algerlega ranga hugmynd um það, sem fyrir henni vakir, vegna þess, að þau eru rifin út úr því sambandi, sem þau standa í við það, sem um er að ræða, og H. Inga vill gefa skýringu á, enda eru þau ekki nema nokkur hluti af því, sem hún segir, í þessum tveim rjettarhöldum, um þetta efni.

Eftir orðum þeim að dæma, sem hæstarjettardómararnir velja, skyldi menn ætla að H. Inga viðurkendi, að hún hefði gefið Birni Gíslasyni »general-umboð« til þess, að samþykkja vixla fyrir Hattaverzlunina, og það er auðsjáanlega þetta, sem hæstarjettardómararnir vilja telja mönnum trú um. Væri það ekki svo, mundu þeir hafa skýrt frá öllu, er hún segir, og í hverju sambandi.

Það fyrsta, sem hún segir um þetta, er um víxlinn, sem hún sjer í fyrsta sinn 29. ágúst 1929. Hún segir, að:

»hún hafi aldrei gefið Birni Gíslasyni neitt umboð til að skrifa undir þenna »víxil og telur sjer alls ekki skylt að greiða hann«.

Svo er hún rekin frá yfirheyrslu, en Björn látinn koma fyrir rjettinn. Endirinn, á þeirri yfirheyrslu, er um þenna víxil, og ber Björn það, að hann hafi samþykkt hann fyrir sig, en ekki Hattaverzlunina. Þá er hann rekin frá, en H. Inga kölluð aftur og er það, sem bókað er eftir henni, orðrjett þannig:

»Þá mætti Inga Pjetursdóttir aftur fyrir rjettinum. Hún kannast við að hafa »fengið Birni Gíslasyni stimpil verzlunarinnar í hendur og gefið honum munnlega »heimild til að skuldbinda verzlunina að svo miklu leyti, sem hann gerði verzlun í »nafni Hattaverzlunarinnar og fyrir hennar« (þ. e. Ingu) »hönd«.

Svarið, eins og það er bókað, ber það greinilega með sjer, að það, sem dómarrinn spyr hana um, er það: hvort hún hafi leyft Birni að samþykkja vixla og hvort hún hafi leyft honum að setja stimpil verzlunarinnar á þá.

Þetta er svo lævislega bókað, að auðsjeð er að ætlast er til þess, að lesandinn setji það í samband við víxlinn, sem verið var að yfirheyra Björn um, þótt Inga hafi alls ekki þarna verið spurð um hann, heldur hina víxlana, sem hún hafði beðið Björn um að samþykkja, ýmist fyrir sína hönd eða verzlunarinnar. Það er og af því, sem bókað er, greinilegt, að Hansína Inga gerir í svari sínu glöggan greinarmun á sjer sjálfri og Hattaverzluninni (konsignations-verzluninni), og þetta kemur enn greinilegar í ljós í rjettarhaldinu 18. okt., því þar segir hún:

»að Björn Gíslason hafi ekki haft leyfi til að skuldbinda Hattaverzslunina ann-
»arastaðar« (þ. e. en hjá Schermeister).

M. ö. o. hún telur, að þær skuldir, sem hún hleypir sjer sjálfri í, sje Hattaverzsluninni óviðkomandi, þar sem Schermeister eigi vörurnar og eigi því raunverulega verzlunina. Telur hún því, að alla vixla, sem hún felur Birni að sam-
þykkja til Schermeisters, samþykki Björn fyrir Hattaverzslunarinnar hönd, en ekki sig sjálfa. En hina umgetnu þrjá vixla frá öðrum firmum samþykkir Björn ekki fyrir Hattaverzslunina, heldur Ingu sjálfa, að hennar álit, og nokkuð af þeim vör-
um felur hún Blöndahl að selja fyrir sig, en sumt ætlar hún að selja sjálf. Þetta virðist ofur einfalt mál, og þegar engu af því, sem H. Inga segir, er slept úr (en það gera hæstarjettardómararnir, og að því er virðist, til að blekkja málstað hennar), þá eru orðin, sem tilfærð eru síðast eftir henni, í dóminum, algerlega eðlileg. Hún segir:

»að Björn hafi haft umboð til að samþykkja vixla fyrir verzlunina (Hatta-
»verzlunina) eftir því sem hann hafi álitid nauðsynlegt, um þetta hafi ekki verið
»svo rækilega talað«.

M. ö. o. Þetta síðasta er nánari skýring hennar á því, hvað Birni hafi verið leyfilegt, þegar Schermeister, eða m. ö. o. Hattaverzslunin, áttu hlut að máli, þá var Björn ekki rigbundinn við fastákvæðnar upphæðir vixlanna, heldur hafði hann óbundn-
ar hendur innan skynsamlegra takmarka, en aðeins gagnvart Schermeister, og þetta er fyllilega eðlilegt, því Inga telur það vist, að Schermeister sjái sinum eigin hag þannig bezt borgið, að hann fari út í engar öfgar í vörusendingum sínum til hennar. Þessi orð hennar er ómögulegt, með nokkurri sanngirni, eða jafnvel líkum, að setja í samband við önnur orð, en þau, sem hún var að sleppa nokkrum augna-
blikum áður, en þau eru töluð. Það er því hrein og bein rangfærzla, að skilja þau svo sem hún haldi því fram, að Björn hafi haft leyfi til þess, að skuldbinda Hattaverzslunina hjá öðrum firmum eftir því, sem hann álitid nauðsynlegt, eða m. ö. o. »general«-umboð..

Ög hvað H. Ingu sjálfa áhræði, þá var umboð hennar til Björns munnlegt, og einskorðað við þessa þrjá vixla. Um greiðslu þeirra semur hún sjálf, eftir að hún var gerð gjaldprotá, án þess að Hattaverzslun þeirra Schermeisters biði nokk-
urn halla af því, að sjeð verði, því viðskifti þeirra halda áfram, óhindruð af hon-
um, þangað til Hæstirjettur (1933) dæmdi af henni verzlunarleyfi. En að Schermeister hefði haldið þessum viðskiftum áfram, ef hún hefði eytt vörum hans til þess að greiða sínar eigin skuldir, nær auðvitað engri átt, það sjer hver heilvita maður.

Þegar svo dómararnir, eins og hjer hefur lýst verið, hafa haft endaskifti á því, sem vixillög og prókúrulög ákveða; haldið því fram sem staðreynd, sem hvergi á sjer stóð í því, sem fram hefur komið í málinu; rangfært það, sem í gerðabók skiftarjettarins felst og í löghaldegerðar frásögninni; slitið orð hinna yfirheyrðu úr því sambandi, sem þau voru töluð og slept að geta orða, sem voru nauðsynleg til þess, að hin tilvitnuðu orð yrði skilin rjett, þá klykkja dómararnir út með þessu:

VI. »Með öllu þessu er það nægilega sannað, að áfrýjandi var rjettilega krafinn um
»umgetna vikilsuld og var skyld að greiða hana« o. s. frv.

Um orðin «nægilega sannað» má geta þess, að þegar þau eru notuð,

bæði hjer og í sakamálsdóminum, yfir þeim H. I. og B. G., þá skeikar það ekki, að annaðhvort er um að ræða einhverja firru, eða hrein og bein ósannindi.

Það virðist óþarfi að fara fleiri orðum um þessi niðurlagsorð dómaraanna, þau setti að dæma sig sjálf.

Þegar þessi hæstarjettardómur var birtur hjer á landi, vakti hann að vísu undrun allra skynsemi gæddra Íslendinga, en þeir voru orðnir því svo vanir, að ýmislegt smáskritið kæmi frá þessari stofnun, sem lengi hafði verið barist fyrir að flutt yrði hingað, að þeir tóku slíku með ró og jafnaðargeði, eins og menn taka yfirleitt dauðanum og öðru, sem ekki verður umflúið, og ekki þýðir að mögla við.

Dómsúrslit þessi frjettust og til Danmerkur. Maður nokkur þarlendur, að nafni Henningsen, hafði haft undir höndum þenna víxil, og með því að hann vissi öll skil á honum, og að Björn hafði ekki samþykkt hann fyrir neinn nema sjálfan sig, þá gat hann ekki skilið í því, hvernig slíkan dóm mætti fella. Hann fór því að grenslast eftir nánari málavöxtum og frjetti þá, að dómurinn byggist á því, að Björn hefði stimplað víxilinn. Maðurinn hefur vist orðið forviða, vegna þess að það var hann; sem til þess að aðgreina þenna víxil frá öðrum skjölum, sem hann hafði undir höndum, hafði sett stimpil Hattaverzlunarinnar á hann og fleiri slík plögg. En stimpil þenna hafði hann látið gera til þess að merkja með honum póstsendingar til verzlunarinnar á Klapparstíg, frá Schermeister, en hann hafði einnig haft umsjón með þeim.

Hann vildi því reyna að bæta úr þessu, ef mögulegt væri, og sagði fjelögum sínum, er höfðu verið viðstaddir, er hann var að þessu, frá því, hverjar afleiðingar þetta hefði haft. Þeim kom því saman um að segja frá þessu, þótt seint væri, ef ske mætti, að þessi firra yrði leiðrjett.

Í þessum tilgangi senda þeir því hingað svohljóðandi vottorð:

1.

»Paa given Foranledning skal jeg herved erklære, at det Stempelafttryk »Hattaverzlunin Klapparstíg 37«, som findes paa den af Københavns Saddelmager Magasin udstedte, og af Björn Gíslason akcepterede Veksel, stor Danske Kroner 2415,31, dateret: København den 18. Februar 1929 (Forfaldsdato den 18. Juni 1929) uden Björn Gíslasons Vidende er paatrykket af mig, og har jeg ligeledes paasat flere af Björn Gíslasons Akcepter med bemeldte Stempelafttryk.

Jeg lod i sin Tid dette Stempel lave, for at have lettere ved at udfylde de mange Postadressebreve, Deklarationer og lignende Papirer der benyttes ved Afsendelse af Postpakker af hvilke jeg den Gang sendte en Mængde til Hattaverzlunin Klapparstíg 37, Reykjavik.

København den 8. December 1931.

H. Henningsen.

Underskriftens Rigtighed bevidnes af:

J. P. Christiansen.

Park Bodega.

G. F. Jensen.

Park Hotel.

Að ofanritað afrit sje orði til orðs samhljóða mjer sýndu frumriti vottast notarialiter eftir nákvæman samanburð.

Notarius publicus í Reykjavík 19/12 1931.

Gjald: Kr. 1,50 — ein króna
og fimti aurar. — Greitt: Í. Á.

Ísleifur Árnason,
ftr.

Skjal nr. 93 í frh.-prófunum.

2.

Paa Foranledning skal jeg herved bevidne, at jeg har set Herr Grosserer H. Henningsen paatrykke Herr Björn Gíslasons Akcepter med et Haandstempel med Text: »Hattaverzluin Klapparstig« tværs over Veksels Forside over Björn Gíslasons Underskrift. Saavidt jeg erindrer, fandt dette Sted i Februar Maaned 1929.

Köbenhavn d. 1. April 1932.

Kr. Haarby, Fabrikant.

Nýtt skjal
IV. Ö. 5.

Aabenraa 14, København K.

3.

»Undertegnede Cyclehandler Osvald Nielsen, V. Voldgade, København, erklærer herved, at have været Vidne til at Herr Købmand H. Henningsen, København, i Februar 1929 paasatte nogle af Björn Gíslason, Reykjavík, her akcepterede Veksler et Stempelaftryk:

Hattaverzluin Klapparstig 37

tværs over Vexlens Forside ovenover Gíslasons Navn — — — —

1932, April 25.

Vottorð Osvald Nielsens, kaupm., í Kaupm.höfn.

Nýtt skjal, IV. Ö. 5.

Þannig hljóða þessi skjöl í málsskjala-afriti Hæstarjettar.

Verjandi hinna ákærðu óskaði framhalds-rannsóknar um vottorð H. Henningsens, en hinn 30. jan. 1933 kvað Hæstirjettur upp þann úrskurð: að

»með því að næg sönnun var framkomin fyrir því, að ákærða, Hansína Inga, var rjettilega krafin um umgetna vixilskuld, þykir ekki ástæða til að leita frekari upplýsinga um nánari atvik að því, hvornig stimpill Hattaverzluinarinnar var settur á vixilinn. Framhaldsrannsókn um þetta atriði virðist því óþörf.

Í þessum úrskurði nefna dómarnir það sönnun, sem engir aðrir myndi kalla meira, en »hæpnar líkur«, samkvæmt íslenzkri málvenju, hversu forðertir sem þeir væri.

Jeg veit ekki, hvort reikningur M. Th. Blöndahls hefur verið kunnur þeim, sem dæmdu dóminn 1931, en hitt veit jeg, að hann lá í málsskjölum þeim, er dómarnar þeir, er úrskurð þenna feldu, höfðu fyrir sjer. Þann 29. maí 1933 kveða þeir upp þann dóm, að sá reikningur sje rjettur, því að þeir byggja á honum dóminn athugasemdalaust. Þeim reikningi var ekki breytt á tímabilinu frá 30. janúar til 29. maí 1933.

Hafi hann verið rjettur 29. maí, er hann það því einnig 30. jan. 1933, og alt, sem í honum stendur; en þar sem þar er haldið fram því, af M. Th. Blöndahl, að

»mublubetrekkið«, eða m. ö. o. vörurnar frá Kbh. Saddelmager Magasin sje greiddar af M. Th. Blöndahl löngu fyrir gjalddaga og dómararnir samþykkja það, þá leiðir þar af, samkvæmt þeirra eigin dómi 29. maí 1933, að bæði dómurinn frá 1931 og úrskurðurinn frá 30. jan. 1933 eru rangir, því að jafnvel ekki þeim er trúandi til þess, að halda því fram, að Hansína Inga hafi verið rjettilega krafín um skuldina, sem að M. Th. Blöndahl var búinn að greiða fyrir löngu samkv. þeirra eigin dómi.

En þótt dómurinn um reikning M. Th. Blöndahl sje rjettur að þessu leyti, þá verða þeir fyrir vonbrigðum, sem álykta af því, að hann sje það einnig í öðrum atriðum.

Dómararnir virðast yfirleitt ekki hirða neitt um það, sem í málskjölnum stendur, en sje það nefnt er alloft skýrt rangt frá staðreyndum, slept ýmsu sem máli skiptir, þótt það standi í málskjölnum, en í þess stað skýrt frá ýmsu, sem enginn stafur finnst fyrir og hvergi hefur átt sjer stað annarsstaðar, en í heilla dómaranna, og í alislensk orð (t. a. m. útvega, skuldbinda, eigandi o. s. frv.) eru lagðar alt aðrar merkingar en þær sem Íslendingar eiga að venjast.

Þessu til sönnunar skulu hjer á eptir færð nokkur dæmi úr dómnum, en þess er ekki kostur, að nefna þau öll, því að það yrði of langt mál.

I. Þar segir að Hattaverzlunin á Klapparstíg 37 hafi verið rekin árið 1928 þannig að borgarabryfið hljóðaði á nafn Hansinu Ingu, og verzlunin gekk undir hennar nafni, og vörurnar frá útlöndum voru henni sendar, en (Björn) ákærði (1.) útvegaði vörurnar (þetta er rangt. Vörurnar fjeck H. Í. því aðeins, að hún greiddi þær við móttöku. Blöndahl, en ekki Björn, lánaði henni fje til þess og útvegaði henni því vörurnar. Aðra aðstoð þurfti hún ekki til þess að geta fengið vörur hvar sem vera skyldi), (2.) »tók á sitt nafn lánin til vörukaupanna« (þetta er rangt. Í bókum Blöndahls eru þessi lán færð verzluninni til skuldar, en færð á Björns nafn tveim árum síðar (1930) af Blöndahl, án samþykkis Björns eða annara, af þeirri ástæðu, að því er virðist, að Blöndahl iðrast eftir það, að hafa selt Birni hattavörurnar gegn 25000 kr. vixlinum, og kys í hans stað að krefja Björn um kr. 15704,14 + kr. 907,00 (skuld, og rentur af 5500 kr. vixlinum) láta sem Mercur-vixlarnir sje greiðsla til sín upp í hattavöruskuldina, en ekki greiðsla til innlausnar Kaupm.h.-vörunum, þ. e. 4000 kr.; hirða alt, sem þær vörur höfðu selt fyrir, a. m. k. ca kr. 40506,00 og svo kr. 9166,52, er hann segir afskrifaðar á reikningnum, en kveðst ætla síðar að rukka Björn um + 15000 kr. víxilkrofu á Pál Jónsson; samtals kr. 85283,66. Enginn getur furðað sig á því, þótt Blöndahl kysi þessi skipti — jafnvel þótt hann e. t. v. fengi ekki hvern eyri greiddan), (3.) »stjórnaði verzluninni út á við« (verzlunin skipti ekki við aðra en Blöndahl, sem ljet afhenda H. Ingu vörurnar »smátt og smátt«, en H. Inga saumaði hattana og seldi þá í búðinni. Það er erfitt að sjá í hverju starf Björns getur hafa verið fólgið. Það voru engin »utanríkismál« til); (4.) »og hafði umboð til að skuldbinda hana« (það umboð er hvergi til í málskjölnum og þess er jafnvel ekki getið að það hafi nokkurntíma verið til. Þetta er því skáldskapur dómaranna), (5.) »og átti að sjá um bókhaldið« (nei, það átti B. R. Stefánsson að gera og gerði. H. Inga og

Blöndahl, sem átti þessa verzlun í fjelagi við hana — ef um annan eiganda, en H. Ingu sjálfa, hefur verið að ræða — höfðu ráðið hann til þess, (6.) »og var þannig raunverulegur eigandi hennar« (jafnvel þótt öll hin ósannandi dómara væri sannleikur, þá væri Björn Gíslason ekki eigandi að einu nje neinu í verzluninni, þar sem hann átti jafnvel ekki víxilin, sem varð orðsök þessa fjelags þeirra Blöndahls og H. Ingu, því að víxillinn átti Blöndahl, og Inga borgaði af honum, til Blöndahls, til þess, að Blöndahl skyldi leysa inn fyrir hana vörurnar), (7.) »og stjórnandi ásamt ákærðu« (hjer virðast dómarnir hafa fengið Birni í hendur »innanríkisráðherraembættið« í viðbót við »utanríkis-málin«. Flest er Birni til lista lagt. að þeirra áliti, nú er hann einnig orðin hattamakeri eða hattamodellasmíður og teiknari). Aptur á móti segja dómarnir, að H. Inga »hafi aðeins lagt fram vinnu sína við hattagjörðina og afhendingu í sölubúðinni«. Þetta tvent finnst dómurunum auðsjáanlega lítið til um í samanburði við öll hin miklu afrek Björns, sem því miður hafa hvergi komið fram annarsstaðar, en í heila dómaraanna.

II. Frá því hvernig H. Inga hafi staðið við samningana skýra dómarnir á þessa leið:

»en þegar leið á árið fóru innborganirnar þverrandi og er svo að sjá, að tvo síðustu mánuði ársins hafi ekkert verið greitt af söluverðinu til Blöndahls, heldur »hafi ákærðu notað það til verzlunarrekstursins og framfæris sjer«.

Alt eru þetta ósannindi. Vottorð Blöndahls sýnir, að tvo síðustu mánuði ársins voru engar vörur, sem Blöndahl átti, í búð Ingu. Eins og sýnt hefur verið hjer að framan, sjest af reikningi Blöndahls, að salan var ekki jöfn, heldur mismunandi eptir árstíðum. Minnst í ágústmánuði, en fór aftur vaxandi (tvöfaldaðist eða vel það) í september rjett áður en Blöndahl hætti, að afhenda Hansínu Ingu vörur til að gera úr hatta, er selja mátti. Auk þess vottar Blöndahl, að hann hafi »tekið til sín frá Hattaverzluninni allar vörur, sem ekki voru greiddar honum«, er hann hætti að afhenda Hansínu Ingu vörur. Dómarnir hljóta því að vita það, að verzlunin átti ekki og gat ekki »greitt söluverð« af þeim vörum, sem Blöndahl hafði tekið til sín úr verzluninni, og að ákærðu gátu því ekki heldur notað það sjer til framfæris, eða til verzlunarreksturs. Þetta lúalega nið dómaraanna, er svo einstakt í sinni röð, að jeg þekki ekkert islenzkt orð, sem nær yfir það. Þetta er nið um menn fyrir það, að þeir hafi látið undir höfuð leggjast að gera það, sem alls ekki var mögulegt, eða stóð til að þeir gerði, og brigsl um það, að þeir hafi notað sjer óheimarlega til framfæris, fje, sem þeir alls ekki gátu haft undir höndum, vegna þess, að maður sá, sem þeim er brigslað um að hafa prettast um að greiða fjøð, riftaði sjálfur, að því er virðist að ástæðulausu, gerðum samningum, og tók til sín alt, sem komið gat til mála, að greiða bæri.

Um samning þann, er Hansína Inga og J. Schermeister gerðu með sjer þ. 5. febr. 1929, segja hæstarj. dómarnir, að hann sje gerður af þeim Birni og H. Ingu, þótt Björn sje þar ekki nefndur á nafn, nema sem ábyrgðarmaður, og skrifi ekki undir hann til annars, en staðfestu því. Ennfremur segja þeir:

»Til tryggingar því, að þessi samningur verði haldinn, veðsetja þau vörur,

»er þau eiga kvaðalausar í Reykjavík« (Þetta eru vísitandi ósannindi, því að orð samningsins hljóða þannig: »meddeler Fru Inga Gíslason herved Kreditor Underpant i de hende tilhørende i Reykjavik beroende Varer«) »að virðingarverði kr. 10464,85, sem allar voru frá J. Schermeister & Co. og allar útleystar af Blöndahl«, (ný ósannindi, því eins og áður er sagt, lýsir Blöndahl því sjálfur yfir, að hann hafi tekið frá Hattaverzluninni til sín allar ógreiddar vörur. Það voru því engar vörur, sem Blöndahl hafði útleyst, í Hattaverzluninni, þ. 1. jan. 1929, aðrar en þær, sem Blöndahl hafði fengið greiddar og Inga átti. Auk þess er sú staðhæfing dómara, að vörur þær, er H. Inga veðsetti, hafi allar verið frá Schermeister, og allar útleystar af Blöndahl, aðeins staðhæfing töluð út í loftið, því að í málsskjölunum finnst ekkert, er sanni þessi ummæli þeirra. Þeir búa þetta til sjálfir, eins og annað).

Dómararnir geta alls ekki um það, að það er sannað í málinu, að Björn keypti hattavörurnar af M. Th. Blöndahl, gegn 25000 kr. vixli, kvaða- og veðbanda-lausar, og að Blöndahl hafði samið við Björn um það, að Björn greiddi honum skuld sína með væntanlegum gróða af vörum þeim, er Björn hafði afsalað honum til umboðs-sölu fyrir sig.

En í stað þess að geta um þetta, halda þeir því fram, að Björn hafi afhent sínar vörur

»til M. Th. Blöndahls í skiptum fyrir hattavörurnar, er hann« (þ. e. Blöndahl) »samkvæmt framanskraðu hafði í vörzlum sínum«; (hjer telja þeir ekki Blöndahl eiganda þeirra, þótt því sje haldið fram annarsstaðar, í öðru sambandi og tilgangi).

Þá er þess getið, að Björn hafi selt þessar hattavörur, »er hann hafði fengið í »skiftum hjá Blöndahl«, Ásgeiri Ingimar, og »ennfremur seldi ákærði Gunnari Sigurðssyni, kaupmanni í Von, fyrri hluta ágústmánaðar 1929, vörur úr búð þeirra ákærðu, á Klapparstíg 37, fyrir 1500 kr. í peningum«. Og svo bæta þeir við: »Þannig var því komið fyrir, að mestallar vörurnar á Klapparstíg 37 voru taldar »eign annara, þegar vöruvixillinn frá Köbenhavns Saddelmager-Magasín fjell í »gjaldþaga 18. júní 1929«. (Trúlegt, eða hitt þó heldur).

En síðar í dóminum halda þeir því fram, að Björn hafi ekki fengið hattavörurnar »í skiftum«, heldur að Björn hafi »afhent honum þær til sölu fyrir sig«.

Þeir segja: »Af athöfnum Björns, sem lýst hefur verið í þessum káfla, verður »að telja ráðstöfun hans á sölu-andvirði vara þeirra, er M. Th. Blöndahl afhenti »honum til sölu fyrir sig, refsiverða samkvæmt 259. gr. hinna almennu hegningarlaga, og vörulán hans erlendis á árinu 1929 refsiverð samkv. 253. gr. sömu »laga, þar sem það af öllum ráðstöfunum hans þykir augljóst, að hann hefur ekki »ætlað að endurgreiða þau, enda ekki getað gert sjer von um að geta það. Og »með því að verzlunin á Klapparstíg 37, sem eins og fyr segir var raunveruleg »eign beggja hinna ákærðu, stóð þá í skuldum við þrjá hinna nýnefndu lánar»drottna, og fyrirsjáanlegt var, að þær yrðu bráðlega krafðar, en hinsvegar ekkert »til að greiða þær með, þá hlaut ákærði að sjá fyrir yfirvofandi gjaldþrot ákærðu, »sem að nafni til taldist eigandi verzlunarinnar, þegar vörusalan til þeirra Ásgeirs »og Gunnars fór fram. Hefur ákærði því með þeirri athöfn gerzt brotlegur við

»262. gr. sbr. 48. gr. almennra hegningarlaga. Ennfremur hefur ákærði með veðsetningunni til J. Schermeister & Co. gert ráðstöfun til að stofna veðrjett í vörum þeim, sem Magnús Blöndahl hafði þá fengið rjettindi yfir, og heyrir það brot ákærða, með því að veðrjettur þessi virðist aldrei hafa löglega stofnast, undir 255. gr., sbr. 46. gr., áðurnefndra hegningarlaga. Ákærða Inga Hansína hefur beinlínis sjálf framkvæmt með ákærða, Birni Gíslasyni, þær athafnir, sem honum eru hjér taldar refsiverðar eftir 255. sbr. 46. gr. og 262. gr. hegningarlaganna. Henni hlaut að vera kunnugt um rjett Blöndahls yfir vörum þeim, sem veðsettar voru J. Schermeister & Co., og verður atbeini hennar að þeirri ráðstöfun því einnig refsiverður eftir 255. gr. sbr. 46. gr. hegningarlaganna. Hinsvegar þykir varhugavert að ganga út frá því, að henni hafi verið svo kunnugt um skuldbindingar og hagi verzlunar þeirra ákærðu, að hún hafi hlotið að sjá fyrir yfirvofandi gjaldprot, þegar vörusalan fór fram. Verður að því leyti að sýkna hana. Þar á móti verður þátttaka hennar í því broti, sem ákærða er talið hjér refsivert eftir 259. gr. hegningarlaganna, að teljast refsiverð af sömu ástæðum, sem í 1. kafla segir, eftir 259. sbr. 56. gr. sömu laga.

Þannig hljóðar þá hæstirjettardómurinn um þessi viðskipti þeirra, Björns og Hansínu Ingu, við M. Th. Blöndahl.

Það er fróðlegt að líta yfir það, sem málsskjölin segja um viðskiptin og bera það saman við hitt, sem dómarnir segja um þau.

Y F I R L I T.

Málsskjölin segja:

1. að Hattaverzlunina á Klapparstíg 37 reki þau M. Th. Blöndahl og Hansína Inga Pjetursdóttir árið 1928 í helmingafjelagi, fyrir milligöngu Björns Gíslasonar, en að hann leggi hvorki fram, í hennar þágu, starf uje fjármuni, nema síður sje, því að Hansína Inga verður að lofa því, að afborga gamla víxilskuld til Blöndahls, fyrir Björn, því að annars leggi Blöndahl ekki fram fje það, sem H. Inga þarf, til innlausnar vörum þeim, er hún þarf til verzlunarinnar, þetta ár — árið 1928 (sbr. t. a. m. framb. M. Th. Bl. $\frac{5}{9}$ '29).

2. að Blöndahl keypti ekki fyrir sjálfan sig vörurnar, heldur færði H. Ingu þærtilskuldar, allar í heild sinni, en hafði þær í sínum vörzlum, og afhenti þær þaðan, eftir þörfum, en fjeck það

Dómarnir segja, að í málsskjölunum standi það:

1. að þau Björn Gíslason og Hansína Inga hafi átt verzlunina í sameiningu, en vitna ekki til neinna málsskjala því til sönnunar.

2. að Blöndahl hafi verið eigandi að vörunum öllum, en þó átt kröfu á Ingu um alt verð þeirra, og kostnað við geymzlu o. s. frv. — eins það af þeim, sem hún hafði ekki fengið.

Málsskjölin segja:

greitt, sem hann afhenti (sbr. reikn. 11/9 '30).

3. að reikningur Blöndahls, frá 11. sept. 1930, sje ranglega stýlaður til Björns Gíslasonar um þessi viðskipti Blöndahls árið 1928, vegna þess að Blöndahl átti þau við Hansinn Ingu, eða Hattaverzlunina, en ekki Björn Gíslason, sem ekkert átti í verzluninni.

4. að Hansína Inga hafi staðið við sínar skuldbindingar (sbr. reikn. 11/9 '30).

5. að Blöndahl riptaði samningnum þrátt fyrir það, að H. Inga hjelt hann (sbr. reikn. 11/9 '30).

6. að Blöndahl tók til sín frá Hattaverzluninni, um haustið 1928, allar vörur, sem ekki voru greiddar honum, og átti, þar af leiðandi, engar þær vörur, er í búðinni voru um áramótin 1928/29 (sbr. vottorð Blöndahls 25/11 '31); og ætti hann, þar af leiðandi, engar af þeim vörum, er H. Inga veðsetti Schermeister 5. febr. 1929, nje heldur hefði Blöndahl veðrjett eða önnur rjettindi yfir þeim.

7. að B. R. Stefánsson sje launaður bókhaldari verzlunarinnar og hafi unnið starfið (sbr. reikn. 11/9 '30).

8. að Hansína Inga geri ein samning við J. Schermeister & Co. um að taka af honum vörur í konsignation (sbr. samn. 5. febr. 1929).

9. að Hansína Inga veðsetji vörur, sem hún eigi sjálf í verzluninni á Klapparstíg 37 (sbr. samn. 5. febr. 1929).

10. að Björn skrifi aðeins undir samninginn sem ábyrgðarmaður H. Ingu (sbr. samn. 5. febr. 1929).

11. að B. R. Stefánsson hafi verið ráð-

Dómararnir segja, að í málsskjölunum standi það:

Samtímis halda þeir því fram, að Blöndahl hafi aðeins fengið rjettindi yfir þeim. Það fer eftir geðþóita þeirra hvort heldur er.

3. að reikningur Blöndahls frá 11. sept. 1930, sje rjettilega stýlaður á Björn Gíslason, einnig um þessi viðskipti Blöndahls og Hansínu Ingu, þótt bækur Blöndahls nefni Hattaverzlunina, sem Björn á ekkert í, sem viðskiptavin.

4. að Hansína Inga hafi ekki staðið við skuldbindingar sínar.

5. að Blöndahl hafi ríftað samningnum vegna þess, að H. Inga hafi ekki haldið hann.

6. að Blöndahl hafi haft rjettindi yfir vörunum í búðinni, þótt, samkv. hans eigin vottorði, ekkert væri þar, er hann átti, eða hafði fengið að veði, eða rjettindi yfir á annan hátt; og að Björn og H. Inga hafi gerzt brotleg við hegningarlögin, er þau veðsettu Schermeister þessar vörur, sem Blöndahl hvorki gat átt, nje hafði nokkur rjettindi yfir svo vitað sje.

7. að Björn Gíslason hafi átt að annast bókhaldið.

8. að Björn og H. Inga geri þenna samning bæði, þótt Björnskrifi undir hann aðeins sem ábyrgðarmaður, til frekari tryggingar vöru-veði, er H. Inga setti sjálf sem tryggingu.

9. að veðsettar sje vörur, sem þau eigi, Björn og Inga.

10. að Björn sje samt eigandi verzlunarinnar, en ekki aðeins ábyrgðarmaður.

11. að Björn Gíslason hafi einn átt

Málsskjölin segja:

inn til að hafa bókhald verzlunarinnar í lagi árið 1928 og að hann hafi verið byrjaður á því að koma bókhaldinu, árið 1929, í löglegt horf, þegar bækurnar voru teknar og löghald lagt á þær; en að Björn Gíslason hafi átt, árið 1929, að sjá um, að bókhaldið væri í lagi, m. ö. o. að hafa eftirlit með því, að þetta yrði framkvæmt (sbr. rjettarhöldin í málinu).

12. að Hansína Inga hafi falið Birni að skrifa, ef þyrfti, samþykki á víxla frá Schermeister, fyrir Hattaverzlunina, en ekki, ef víxlarnir voru frá öðrum firmum. Auk þess ákvæði hún, að fela Birni, að samþykkja þrjá víxla fyrir vörur frá þrem firmum, sem hún hafði verlað við, en ekki fast-ákveðið, hvort seldar yrði í Hattaverzluninni (sbr. rjettarh. yfir H. Ingu).

13. að þau Björn og H. Inga hafi haft algerlega aðskiliinn fjárhag.

Að H. Inga eigi Hattaverzlunina o. fl.

Að Björn, en ekki H. I., eigi »hattavörurnar«, sem hann keypti af Blöndahl fyrir 25000 kr., og að hann, en ekki H. I., eigi vörurnar, sem hann keypti gegn víxlum í Danmörku, en afhenti Blöndahl til sölu fyrir sig, um leið og hann afhenti Blöndahl kr. 4200,00 til innlausnar þeim, og samdi við hann um lán fyrir því, sem á kynni að vanta — jafnframt því, sem hann samdi um það, að Blöndahl fengi alt það, er Björn skuldaði honum, greitt með ágóðanum af vörusölunni.

14. Að Björn hafi átt hattavörurnar, er hann keypti af Blöndahl fyrir 25000 kr. víxlinn (sbr. framb. Sigf. Svein-

Dómararnir segja, að í málsskjölunum standi það:

að sjá um bókhaldið; en þeir geta alls ekki um B. R. Stefánsson, eða það, að hann hafi verið ráðinn til þessa starfs, og verið greitt fje fyrir það, bæði af M. Th. Blöndahl og Ingu, árið 1928, og síðan (árið 1929) átt að koma bókhaldinu í það form, sem þá var heimitað. Dómararnir hafa haft skifti á mönnum.

12. að Björn hafi mátt skuldbinda verzlunina hvar sem var, t. a. m. hjá Kjóbenhavns Saddelmager-Magasin, og að einskorðað munnlegt umboð, sem bundið var við ákveðin nöfn, hafi jafngilt löglegu, birtu, prócúru-umboði — þrátt fyrir mótmæli aðilja og skort á skjölum, er sanni ummæli dómaranna.

13. að þau hafi haft sameiginlegan fjárhag a. m. k. um Hattaverzlunina á Klapparstig 37, þó með þeim undarlega hætti, að einungis það af eignum Björns Gíslasonar, sem hann hafði keypt af M. Th. Blöndahl, þ. e. hattavörurnar sem Björn síðan seldi þeim Gunnari í Von og Ásgeiri Ingimar, skyldi teljast eign Hattaverzlunarinnar og löghaldshæft, en hinsvegar væri allar vörur, er Björn hafði fengið í hendur M. Th. Blöndahl (þ. e. vörurnar frá Kbh. Saddelm.-Mag, Magnephon, o. s. frv.) ekki löghaldshæfar eða m. ö. o. þær skyldi ekki teljast eign verzlunarinnar, og dómararnir telja ekki að Björn hafi gerzt brotlegur við 262 gr. o. s. frv., með öðru en hattavörusölunni til Ásgeirs og Gunnars.

14. að Blöndahl hafi átt þær (afhent Birni þær til sölu fyrir sig). Þessu halda þeir fram þegar þeir

Málsskjölin segja:

bjarnarsonar 1929 og vottorð Páls Jónssonar.

15. að Björn hafi afhent M. Th. Blöndahl fje (4200 kr.), er Blöndahl gat greitt með mikinn hluta af vörum þeim, er Björn hafði fengið erlendis, og að Björn hafi samið við Blöndahl um, að það yrði greitt, sem ávantaði (sbr. vottorð M. Th. Blöndahls og reikning hans frá 11. sept. 1930).

16. að salan á »hattavörum« Björns til Gunnars í »Von« hafi farið fram í ágúst 1929.

17. að löghald hafi átt að gera í eignum H. Ingu, til greiðslu skulda hennar.

18. að enginn þori að staðhæfa það, að Björn hafi keypt vörurnar frá Kbh. Saddelm-Magasin í nafni Hattaverzlunarinnar og Björn neiti því, en þeir

Dómararnir segja, að í málsskjölunum standi það:

dæma Björn fyrir að hafa brotið 259. gr. hiuna alm. hegningarlaga. Hinsvegar halda þeir því einnig fram, að Björn hafi átt þessar sömu vörur (fengið þær í skiptum). Þessu síðara halda þeir fram þegar þeir dæma hann fyrir að hafa brotið »262. grein sbr. 69. gr.« sömu laga.

(Þá má hann ekki selja þessa eign sína, vegna þess að »hann hlaut að sjá fyrir yfirvofandi gjaldþrot« verzlunarinnar).

Dómararnir segja:

15. að þetta athæfi Björns sje refsivert samkvæmt 253. grein h. alm. hegningarlaga, og að af þessum »ráðstöfunum hans« sje það »augljóst« að hann hafi »ekki ætlað að endurgreiða vörulánin, enda ekki getað gert sjer von um að geta það«.

16. að þannig hafi því verið komið svo fyrir, að mest-allur vörufordinn í verzl. á Klapparstíg 37 hafi verið talinn annars manns eign »þegar vöruvixillinn frá Kbh. Saddelm.-Magasin fjell í gjalddaga 18. júní 1929«. En ofan á þessa firru bæta þeir því, eins og áður er sagt, að Björn hafi aðeins haft vörurnar »til sölu fyrir Blöndahl«, þ. e. ekki átt þær.

17. að það hafi einnig mátt leggja löghald á eignir — sem þeir þó annað veifið segja, að M. Th. Blöndahl hafi átt — þ. e. hattavörurnar — í þessu skyni (samkv. framanskráðum dómi, telja dómararnir nefnilega, að M. Th. Blöndahl hafi bæði átt og ekki átt þessar vörur).

18. að það sje nægilega sann- að, að Björn Gíslason hafi sett stimpilinn á vixilinn, og að H. Inga hafi átt að greiða hann, þar sem Björn hafi

Málsskjölin segja:

menn staðhæfi, að Henningsen, en ekki Björn Gíslason, hafi sett stimpilinn á vixilinn; gert það í alt öðrum tilgangi, en þeim að koma vixlinum á Hattaverzlunina, og að hann hafi gert þetta án þess að aðilar vixilsins vissu af því (sbr. brjef lögr. í Khöfn og vottorðin frá þeim H. Henningsen).

19. að Björn Gíslason sje hvorki eigandi Hattaverzlunarinnar á Klapparstíg 37 — árið 1928, nje 1929 (sbr. framb. Blöndahls, og samning 5. febr. 1928 við Schermeister & Co.).

20. að Björn sje ekki framkvæmdarstjóri Hattaverzlunarinnar, vegna þess, að hann hafi aldrei haft slíkt (prókúru)umboð, og að það, sem bókað er eptir Hansinu Ingu, um það efni, sýnir, að Björn hefur í hæsta lagi verið framkvæmdarvaldslaus framkvæmdarstjóri. En slíkir titlar eru þýðingarlausir í hinu raunverulega lífi, því að heilbrigð viðskifti heimta auðvitað lögleg skilríki fyrir því, að menn sje það í raun og veru, sem þeir segjast vera.

21. að efnahagur Hattaverzlunarinnar hafi verið mjög sæmilegur, því að samkvæmt rskj. nr. 29 í prófunum, er skuldlaus eign talin þ. 5. febr. 1929 — kr. 6727,35, og eins og sýnt hefur verið hjer að framan (bls. 17) skuldar M. Th. Blöndahl verzluninni kr. 8883,59, er hann hafði selt vörur hennar fyrir kr. 25000,00. Til þess að mæta vixilkröfunum frá ütöldum virðist því verzlunin hafa átt eignir, sem námu kr. 15610,94, en vixilskuldirnar námu samtals ca. kr. 6907,00, eða þa. 2000 kr. minna en M. Th. Blöndahl skuldaði. Hjer með er auðvitað ekki talinn vixillinn til Kbh. Saddelm.-Magasin, en jafnvel þótt H. Ingu hefði borið að greiða hann líka, og Björn, eða Blöndahl fyrir hans hönd, hefði ekki

Dómararnir segja, að í málsskjölunum standi það:

samþykkt vixillinn fyrir hönd Hattaverzlunarinnar.

19. að Björn Gíslason sje eigandi og stjórnandi verzlunarinnar bæði árin.

20. að það, að hann er nefndur svo í rjettarhöldum, sje fullnægjandi sönnun þess, að hann hafi, í raun og veru, verið framkvæmdarstjóri verzlunarinnar, þótt engin sönnun finnist fyrir því, að þessi bókun hafi við neitt að styðjast annað, en misskilning þeirra, er nota orðið um alt annað, en það, sem það merkir.

21. að ákærði Björn Gíslason hafi hlotið að sjá fyrir yfirvofandi gjaldþrot Hansinu Ingu, þar sem ekkert til að greiða vixilkröfurnar með var fyrir hendi.

Þessa ályktun virðast því dómararnir hljóta að byggja

I^o á því, í reikningi M. Th. Blöndahls, sem sýnt hefur verið fram á, að er rangt í honum; sem sje því, að Blöndahl telur sig eiga hvorttveggja hjá verzlun H. Ingu.

a. alla kostnaðar- og vöruinnlausnargjaldskröfuna frá 1928, og

b. allar vörurnar og

II° á rskj. nr. 32, rekstrarreikningi Hattaverzlunarinnar frá 1. jan.

— 12. ág. 1929 og rskj. nr. 33.

Málsskjölin segja:

Dómararnir segja, að í málsskjölunum standi það:

verið búinn að því, þá hrökk skuld Blöndahls, nærri því, einnig til þess að greiða hann (það hefði aðeins þurft að bæta við ca. 8—9 hundruð krónum íslenskum, og hin skuldlaus eign verzlunarinnar, ca. kr. 6700,00, hefði átt að hrökkva til þess, að greiða þá upphæð).

»Efnahagur 12. ág. 1929«, sem bæð eru samin af Sigurj. Jóhannssyni, (föðurnafnið ritað svo á þessum skjölum) að líkindum með aðstoð Halldórs Sigfússonar.

Ástæðan til þess, að þessi skjöl (nr. 32 og 33) komu fram í málinu, er sú, að þann 4. nóv. 1929, sendir Hermann Jónasson dómsmálaráðuneytinu brjef, ásamt útskrift af prófunum í máli þessu.

Þann 29. nóv. s. á. er honum svarað og tilkynnt:

»að ráðuneytið telur frekari rannsókn gegn Hansinu Ingu Pjetursdóttur mega »bíða, unz skorið hefur verið úr, um gjaldþrot hennar, í Hæstarjetti, en þá er rjett að »athuga málið á ný. Ennfremur er rjett og skylt að rannsaka nánar viðskiftagjörninga Bjarnar Gíslasonar, ef þjer teljið, að hann með lántökum sínum, hafi framið »lögþrot og að unnt sje að upplýsa það«.

En þótt Hermann sje tilkynnt þetta »með skirskotum til viðtala«, m. ö. o. sennilega skirskotum til þess, er hann hefur óskað í þessu efni, þá er engu líkara, en hundi hafi verið rjett heil kaka. Það er eins og Hermann viti hvorki upp nje niður. Hann hreyfir ekki við Birni, en loksins, eptir 25. vikur, ritar hann brjef til »Sigurjóns Jóhannssonar (sic) endurskoðara« (skjal. nr. 27 í prófunum). Hann kveðst, í brjefinu, senda honum »útskrift af prófunum« og journal frá ársbyrjun 1929, frumbók og sjóðbók«.

»Það, sem sjerstaklega er nauðsynlegt að rannsakað verði til hlýtar, er það, hvort það »nái þeim tilgangi sínum, að sýna rekstur og efnahagsbreytingar verzlunarinnar. »Hvort verzlunin hafi átt fyrir skuldum 5. febr. 1929, og annað það, sem bókhalds»rannsóknin kann að gefa tilefni til að rannsakað verði og ber yður þá sjerstak»lega að hafa til hliðsjónar 264. gr. hegningarlaganna« o. s. frv.

Ennfremur »ætlast jeg til, að Halldór Sigfússon vinni með yður við »þessa rannsókn«.

Þessir kumpánar vinna að rannsókn þessari í 12 vikur og virðist Sigurjón endurskoðari á þeim tíma hafa endurfæðst og skipt um föður, því nú er hann í rjettarskjölunum kallaður Jóhannsson. Eins og áður er getið, komast þeir að þeirri niðurstöðu, að skuldlaus eign verzlunarinnar hafi þ. 5. febr. 1929 verið kr. 6727,35, en á rekstursreikningi yfir tímabilið 1. jan.—12. ág. 1929, er þeir semja, — líkl. eptir beztu vitund, þótt þeir segi (rskj. nr. 28) sumt í skjölunum ólæsilegt og svo ófullkomið að ekki verði sjeð hvers eðlis greiðslan sje — (en hugsanlegt væri þó að aðrir hefði getað lesið þetta, að þeim S. og H. ólæstuðum) — telja þeir, að verzlunin hafi verið rekin með 5458 króna og 37 aura tapi, og efnahagurinn hefur eftir þeirra útreikningi versnað þannig, að 12. ág. 1929 er skuldlaus eign

ekki orðin nema kr. 2134,68. M. ö. o. þar er alt í grænum sjó. Þetta eru auðsjáanlega menn, sem geta ort verzlana-erfíljóð eftir pöntun, og þykir því rjett að birta skáldskapinn.

»1930, ágúst 14. B. bls. 58—59. Skjal nr. 32 í prófunum.

REKSTRARREIKNINGUR

frá 1. jan.—12. ágúst 1929.

(Sigurj. Jóhannsson)«.

»Gjöld:

1. Vörubirgðir $\frac{1}{4}$	Kr. 10464,85
2. Vörur frá Schermeister	d. kr. 11783,05
1/4. Fakt. dags. $\frac{13}{8}$ '29	1312,35
	d. kr. 10470,70 á 1,20 — 12564,84
3. Ýms kostnaður	— 8977,63
4. Til Björns Gíslasonar kaupm. o. fl.	— 1526,50
5. Ferðakostnaður	— 1764,00
6. Greitt ýmsum	— 2112,25
7. Heimilið	— 3627,30
8. Greiddir ýmsir munir	— 722,00
	Kr. 41759,37

Tekjur:

1. Vörusala	Kr. 29057,00
2. Í umboðssölu á Seyðisfirði	— 5244,00
3. Eftirstöðvar í búðinni Klappartíg 37 eftir mati dr. Kristins Guðmundssonar ca. 1600—1700 d. kr. á 1,20	ca. — 2000,00
4. Gjöld meiri en tekjur	— 5458,37
	Kr. 41759,37

»Skjal nr. 33. 1930, ágúst 14.

Efnahagur 12. ágúst 1929.

(Sigurj. Jóhannsson)«.

Eignir:

1. Í umboðssölu á Seyðisfirði	Kr. 5244,00
2. Í búðinni á Klappartíg 37 (innkaupsverð)	ca. — 2000,00
3. Mismunur á sjóðsreikningi	— 302,82
	Kr. 7546,82

Skuldir:

1. Skuldh.menn (frá uppgerð $\frac{1}{4}$ fak. I)	Kr. 3083,80
2. Skuld við Schermeister	ísl. kr. ca. — 2328,34
3. Eignir meiri en skuldir	— 2134,68
	Kr. 7546,82«

Hver maður, sem einhverja nasasjón hefur fengið — þó ekki sje meira — af því, hvernig semja verður reksturs og efnahagsreikninga, sjer það strax, að báðir þessir reikningar, sem þessir endurskoðendur hafa búið til, eru rangir.

1. liður á rekstursreikningum gjaldamegin: »Vörubirgðir $\frac{1}{4}$ « er að útsöluverði kr. 10464,85 virði, en ekki að innkaupsverði; þetta er beinlínis tekið fram í samn. frá 5. febr. 1929. Þar er sagt að þetta verð sje: »Vurderingsbelöb«, en það væri það ekki, ef átt væri við innkaupsverð samkv. reikn. — Þá væri ekki um mat eða ágizkun að ræða, heldur vissu. Hvort þessi liður á að standa þarna, fer eftir því, hvort verzlunin skuldaði nokkuð í vörum. Hafi verzlunin skuldað eitt-hvað í vörum, þá á sú skuld að standa undir 1. lið, en annað ekki, af verði þeirra.

Endurskoðendurnir vita þetta vel. Það sýnir 2. liður reikningsins. Þar eru vörur frá Schermeister reiknaðar með innkaupsverði. 1. liður er því visvitandi rangfærsla.

Samá er að segja um 3. lið tekjumegin. Þar eru »eptirstöðvar« af vörum reiknaðar með »faktúruverði« því, er dr. Kr. Guðm. hafði gízkað á, en ætti að reiknast með útsöluverði, því að H. Inga hefur tæplega miðað rekstur verzlunarinnar við verð, sem fengist á nauðungaruppbóði; það gera menn yfirleitt ekki.

Þar sem það er upplýst í málinu, að skuldin á efnahagsr. $\frac{1}{4}$ 1929, kr. 3083,80 er við Schermeister, og að engar vörur frá M. Th. Blöndahl voru í búðinni þá, um áramótin 1928—29, þá virðist eðlilegast að ætla, að sú skuld sje það, sem verzlunin skuldar af vörubirgðunum $\frac{1}{4}$. Samkv. því ætti 1. liður á rekstursreikn. gjaldamegin að lækka um kr. 7381,05, en hafi verzlunin ekkert skuldað í þessum vörum, þá hverfur hann auðvitað með öllu, því að vörur, sem verzlunin á — þ. e. hefur góldið verð fyrir — koma auðvitað ekki til útgjalda aftur, og jafnaðsætt er það, að það, sem kaupm. virðir hlutinn meira, en hann kostaði til hans, getur aldrei komið honum til útgjalda; hitt er annað mál, að það er ekki víst, að gróðinn renni í hans vasa, því að ef til vill selzt ekki hluturinn. Hafi nú vörubirgðarnar verið úr þessum »hrávörum« frá Schermeister, þá sjest það, að þær við að breytast í hatta hafa margfaldast að verðmæti með tölunni (ca) 3,4.

3. liður tekjumegin ætti því sennilega að margfaldast með þessari tölu (3,4); m. ö. o.: í stað kr. ca. 2000,00, ætti þar að standa kr. ca. 6800,00.

4. liður tekjumegin: »Gjöld meiri en tekjur kr. 5458,37« ætti því, ef rjett væri, að falla burt, en í hans stað að koma:

9. liður gjaldamegin:

Tekjur meiri en gjöld kr. 6722,68.

Mismunurinn, sem þessir endurskoðendur búa til, visvitandi, í óhag hinni ákærðu, virðist því ca. kr. 12181,05, þar sem þeir segja að hún hafi tapað ca. 5500 krónum ca. 7 mánuðum í stað þess að verzlunin virðist rekin með ca. 6700 kr. ágóða.

Þeir breyta heilbrigðum rekstri í schwindel.

Jafn fátánlega er efnahagsreikningurinn saminn, að því er virðist eingöngu til þess að sýna, að eign sú, er verzlunarbækurnar sýna þ. 5. febr. 1929, hafi minkað um kr. 4592,67.

Á reikningnum eru Seyðisfjarðarvörurnar taldar til eignar með útsöluverði, eins og vera ber, en vörurnar í búðinni sjálfri með áætluðu innkaups-

verði (kr. 2000,00). Væri þær aftur á móti færðar með útsöluverði eins og Seyðisfjarðarvörurnar, þá yrði eignir verzlunarinnar álíka og þær voru þann 5. febr. 1929. Í hvorugum reikningnum er skeytt um að halda nokkru samræmi. Auk þess er alls ekki minst á skuld M. Th. Blöndahls, ca. 8900 kr., sem endurskoðendurnir hefði þó átt að verða varir við í síðara skiptið, sem spurt var um álit þeirra, því að þá var reikn. Blöndahls kominn fram. En að nokkrir endurskoðendur skuli fást til þess að semja reksturs- og efnahagsreikning fyrirtækis, eftir svo ófullkomnum heimildum, að þeir geta ekki komist fram úr því, sem í þeim stendur, og gera það án þess að leita hjálpar sjer hæfari manna, það mun eins dæmi, og virðist benda til einkennilegs innrætis, því að brjef lögreglustjórans getur varla látið nokkurn heilvita mann ganga þess duldán, hvernig, og til hvers, slík plögg myndi eiga að nota.

En hin 21. ranga staðhæfing hæstarjettardómaranna, sem getið er hjer að framan, færir mönnum heim sanninn í þessu efni. Þeir sýna þar, að þeir kunna að meta ágæti þannig saminnna reikninga, í þessu máli.

Björn gat ekki hlotið að sjá fyrir yfirvofandi gjaldprot nema hann hugsaði eins og ífl, þ. e. a. s. reiknaði verzluninni til útgjalda vinnulaun H. Ingu og verzlunararðinn af ca. 10000 krónum (1. lið reksturs. þeirra Sigurjóns og Halldórs) og teldi að vörur þær, er í búðinni voru og breytt hafði verið, úr »hrávöru«, er var 2000 króna virði, í seljanlega markaðsvöru, myndi ekki seljast fyrir það verð, er á þeim var í búðinni, heldur aðeins fyrir það verð, er »hrávaran«, er í markaðsvöruna fór, kostaði — en þannig reikna endurskoðendurnir og dómararnir fallast á að reikningur þeirra sje rjettur.

Þegar jeg hafði lesið og borið saman dómana og málseskjölin í þessu sakamáli, hugði jeg mig hafa klifið þann sjónarhólinn, er bezt útsýni gæfi yfir þetta rjettarfar, sem vonandi þekkist ekki annarsstaðar í heiminum, en hjer á Íslandi, á Hríflonsöldinni.

En því miður finnst mjer jeg hafa orðið fyrir vonbrigðum í því efni, eftir að hafa lesið og borið saman málseskjöl og dóm í sakamáli, er höfðað var gegn þeim Birni Gíslasyni, Hansínu Ingu og Páli Jónssyni lögfr., þann 13. apríl 1931 (sama daginn, sem Hæstarj.dómurinn fjell um Saddelm.-Magasins-víxilin) eftir skipun Jónasar Jónssonar þáverandi dómsmálaráðaherra.

Jónasi virðist ekki hafa þótt »þetta fólk« sýna Hermanni Jónassyni, rannsóknardómaranum, tilhlýðilega lotningu, hvorki í orðum, nje gjörðum, er þetta fólk lagði »fram í rjettinum skjöl með ósæmilegum meiðandi ummælum um dómarann«. Hr. Ísleifur Árnason, þáverandi fulltrúi lögmanns, var skipaður setulögreglustjóri, til þess að rannsaka framkomu fólksins gegn hinum reglulega lögreglustjóra, og fella dóm í málinu, að rannsókn lokinni.

Við rannsókn málsins kemur ýmislegt upp úr kafinu, sem málseskjölin í sakamálinu gegn B. G. og H. I. að visu báru með sjer, að fram hefði farið, en ekki var þó staðfest með vitnaframburði og játningu aðilja.

Um það, hvort alt, sem bókað var í rjettinum, hafi verið lesið upp fyrir rjettarvottum, sakaraðiljum og vitnum, gefur Hermann Jónasson þessar upplýsingar í rjettarhaldi yfir honum þ. 11. desember 1932: »Að því er snertir klausuna á bls. 133 í

»útskriftinni «Dómarinn telur o. s. frv., kveður mættur« (þ. e. H. J.) »að eins og »klausan beri með sjer þá sje hún athugasemd frá sjer og skifti því ekki máli hvort »hún hafi verið lesin upp fyrir yfirheyrðum Birni og Ingu, en þó telur mættur, að »bókunin í þessu rjettarhaldi muni hafa verið lesin upp í heild og þá umrædd klausa »að sjálfsgöðu um leið«.

Dómarinn H. J. þorir m. ö. o. ekki að fullyrða, að það sje ófrávikjanleg regla sín, að lesa upp í rjettinum alt, sem bókað er, undantekningarlaust.

Hann nefnir t. a. m., sem eðlilegar undantekningar, »athugasemdir frá sjer«.

Þetta er ekki heppilegt framferði, því að athugasemdir dómara geta, að sjálfsgöðu, verið þess eðlis, að sakborningum og vitnum sje nauðsynlegt, að vita um innihald þeirra, til þess að geta leiðrjett þær, eða mótmælt þeim, ef þær skyldi ekki vera rjettmætar.

Þá er hitt og, að nenni dómari ekki að lesa upp sínar eigin athugasemdir, þá eru litlar líkur til þess, að hann komi sjer að því, að lesa upp athugasemdir, rangt bókaðar, eftir öðrum, og sleppi þeim því úr upplestrinum, með þeim afleiðingum, að hvorki rjettarvottarnir nje aðiljar fá að heyra þær.

Það er a. m. k. erfitt að skilja hin tilfærðu orð Herm. Jónassonar öðruvísi, en sem dulklaðða játningu þess, að vel megi vera, að öll kurl hafi ekki komið til grafar, er hann las upp rjettarbókina. Vitnisburðir rjettarvottanna um það, að Birni, Ingu og öðrum hafi verið gefinn kostur á að leiðrjetta allt, sem eftir þeim var bókað, verður því algerlega máttlaus, vegna þess, að þeir geta ekkert um það vitað, hvort Hermann hljóp ekki yfir eitthvað, sem ástæða var til að mótmæla í bókuninni.

Hvort hin umrædda athugasemd Hermanns hefur skift máli, fyrir þau Björn og H. Ingu, verður ekki sjð af því, sem bókað er af henni, í rjettar-útskriftinni, en víst er það, að sú athugasemd Herm., sem prentuð er hjér að framan, bls. 15, 7.—8. línu a. o., skiftir máli fyrir Guðjón Guðmundsson, því að hún gerir Guðjón tvísaga, og þó kvað Hermann upp dóm í málinu, og notar þar athugasemd sína, sem væri það Guðjóns orð, án þess að gefa honum kost á því, að heyra þau, eða leiðrjetta þau.

Þá fær maður, með skriflegri játningu Hermanns Jónassonar, upplýsingar um það, hvers vegna hann bætti við orðinu »samþykkur«, á vixilinn frá Københavns Saddelmager-Magasin, »fyrir ofan nafn samþykkjanda« (þ. e. stimpilinn) »Hatta-verzlunin o. s. frv.« abr. bls. 11).

Þessi játning kemur fram í rjettarskj. nr. 5, sem er brjef lögr.stj. Herm. Jónassonar til dómsmálaráðuneytisins, dags. 11. febr. 1931. Þar segir svo:

»Í afritinu hefur þetta verið sett öðruvísi upp en vixilformin eru venjulega. »Afritið var tekið í þremur eintökum, og þegar það er gert, er ekki hægt að skrifa »um þvera blaðsiðuna, heldur verður að setja þetta upp svo sem gert hefur verið »við þessa útskrift og allar aðrar þegar eins stendur á«. (Þetta er vitanlega haugavitleysa, vegna þess, að það var, og er, nóg að geta þess, innan sviga, að stimpillinn og nafn B. G. sje sett þverzum á frumriti vixilsins). Áframhaldið er svohlj.: »Að orðið »samþykkur« stendur fyrir ofan nafn samþykkjanda, leiðir náttúrlega »af hlutarins eðli, þegar afritið er sett upp á þenna hátt, nafnið ekki ritað þvert

»yfir víxilinn — væri það beinlínis að breyta meiningu víxilsins ef orðið samþykkur væri ekki ritað ofan við nafnið».

Hvað vitið snertir, þá er þetta nákvæmlega sama eðlis og það, sem í fyrri klausunni stendur. Hermann ruglar hjer saman: afriti og frumriti. Það, hvernig nöfnin eru rituð á frumritið, segir til um það, hver merking þeirra sje. Þar eru þau þverzum rituð, miðað við meginmál víxilsins, og tákna, að nafneigandinn sje »samþykkur« því, sem í meginmáli víxilsins segir. »Meining« þessa umrædda víxils virðist fullskýr, lesi menn meginmál hans (bls. 11). Ekkert afrit getur breytt »meiningu« hans. Hvort Hermann í afritinu ritar nöfnin langsum, þverzum eða í kross, skiftir engu máli um »meiningu« víxilfrumritsins, og eins og áður er getið, þarf ekki annars við í afritinu, en að geta þess, í hverri röð að nöfnin standi þverzum á frumritinu. Þá veit lesandi afritsins, hvaða gildi þau hafa þar.

Allir aðilar: Companíið, sem gaf víxilinn út og samdi hann, Björn Gíslason, sem samþykkti hann, og H. Inga, sem er krafín um greiðslu á honum, vita ekkert um það, að Hattaverzlunin hafi samþykkt hann, nje að öðrum, en Birni Gíslasyni beri að greiða hann (sbr. recambio-nota, bls. 21, 9.—5. línu að neðan).

En Hermann Jónasson telur sig vita betur um það, hver »meining« víxilsins sje. Hann segir, að vanti orðið »samþykkur«, »ofan við nafn samþykkjanda«, þá breyti það »meiningu« víxilsins. Og til þess, að þessi rjetta meining komi fram, setur hann orðið »samþykkur« fyrir ofan nafn Hattaverzlunarinnar, Klapparstíg 37, Reykjavík, og kemur þannig til leiðar því, að Hæstarjettardómarnir og aðrir, sem sjá þetta afrit hans, fá þá röngu skoðun, að frumritið gefi ótvírætt í skyn, að Hattaverzlunin sje samþykkjandi víxilsins, en Björn Gíslason aðeins fulltrúi hennar.

Það virðist augljóst, að þessi breyting á frumritinu sje gerð — ekki til góðs neinum, heldur til meins eiganda Hattaverzlunarinnar — eins og raun hefur líka borið vitni um.

Hermann Jónassyni hlýtur að vera það ljóst, að afrit hans breytir ekki efni sjálfs frumritsins. Það eina, sem hann getur orkað með athæfi sínu, er það: að villa sýn þeim mönnum, sem trúa því, að fullyrðingu hans, sem dómara, um það, að afritið sje ófalsað og í alla staði rjett eftirrit af frumritinu, megi taka trúanlega.

En málskjölin sýna enn fremur, að hann lætur ekki hjer við sitja. Þann 19. jan. 1932 kveðst vitnið Jón Sigtryggsson, fyrir rjetti, »muna það ákveðið, að Inga hafi í rjettarhaldi í málinu viðurkent það, að hún hafi fengið Birni Gíslasyni stimpil Hattaverzlunarinnar, Klapparstíg 37, í hendur og gefið honum munnlegt leyfi til þess að skuldbinda verzlunina«. Þetta er í samræmi við það, sem bókað er eftir H. Ingu, og fram kemur í málinu, t. a. m. um víxil J. Christensens.

Þar sem Jón Sigtryggsson er valinkunnur sæmdarmaður, má óhætt treysta því, að hann teldi sig ekki muna það ákveðið, að H. Inga hefði aðeins talað um stimpil Hattaverzlunarinnar, hefði hún talað um fleiri stimpla. Það má því telja sannað, svo örugt sje, að verzlunin hafi átt stimpil, sem Björn notaði, er hann samþykkti víxla þá, er H. Inga hafði gefið honum leyfi til að skuldbinda verzlunina fyrir. — Rjettarskjal nr. 4 í þessu máli er svo hljóðandi:

Útdráttur.

Útskrift úr Lögregluþingbók Reykjavíkur.

Ár 1929, fimtudaginn 29. Ágúst, var lögregluréttur Reykjavíkur settur og haldinn í bæjarþingstofunni í fangahúsinu af Hermanní Jónassyni með undirrituðum vottum.

Fyrir var tekið að halda rjettarrannsókn út af gjaldþroti frá Ingu L. Gíslason.

Köbenhavn 18. febrúar 1929.

pr. 18. júní 1929.

pr. Kr. danske 2415,31. (121/70 — 2939,45).

Fire Maaneder fra Dato behager De at betale denne Prima vixel til os selv eller ordre med

danske Kroner: To Tusinde fire Hundrede femten, 31 øre

Valute i Varer og stilles til Regning i følge Advis

Herr købmand Björn Gíslason

Reykjavík

Samþykkur

Klapparstíg 37

Hattaverslunin Klapparstíg 37

Reykjavík

Köbenhavns Sadelmager-Magasin

Björn Gíslason.

(ólæsilegt nafn).

Stm. 3 kr. København 18. februar 1929 pr. kr. danskar 2415.31.

Fire Maaneder fra Dato behager De at betale denne Prima Veksel til os eller ordre med

Danske Kroner: To Tusindi fire Hundrede Femten, 31 Øre

Valuta i Varer og stilles til Regning i Følge Advis

Herr Købmand Björn Gíslason

Reykjavík

Samþykkur

Klapparstíg 37

Hattaverslunin Klapparstíg 37

Reykjavík

Köbenhavns Sadelmager-Magasin.

Björn Gíslason

Stm. 5 kr. København V. Den 24. Marts 1929

Pr. 24. Júní 1929

Kr. 3699/40

Den 24. juni 1929 behager De at betale denne Prima vixel. Mig selv eller Ordre

Tre Tusind sex Hundrede og nitini 40/100

Valute i Varer og stilles til Regning i Følge Advis

Herr fra Hattaverslunin ved Hr. Gíslason

Klapparstíg 37 Reykjavík Island Johs. Cristensen

Samþykkur

Johs. Christensen

Hattaverslunin Klapparstíg 37

Björn Gíslason

Rétta útskrift staðfestir skrifstofu lögreglustjórans í Reykjavík, 11. nóv. 1930.

Opinbert mál

Hermann Jónasson

H. J.

(Sign.)

L. S.

Að framanritaðir útdrættir séu í samræmi við mér sýnda staðfesta útskrift úr lögregluþingbók Reykjavíkur, vottast notarialiter.

Gjald kr. 1.50 — ein
króna og fimmtíu aurar.

Notarius publicus í Reykjavík 17. nóv. 1930

Ísleifur Árnason

Greitt

ftt.

Í. Á.

L. S.

Lagt fram í lögreglurétti Reykjavíkur 8/10 1931.

Ísl. Árnason, setulögreglustj.

Hjer er ekki um að villast; heimildin fyrir því, að útskrift þessi sje samkvæm Lögregluþingbók Rvíkur, er nafn Hermanns Jónassonar, áður en hann er farinn að hugsa um það, hvernig útskriftir til annara dómstóla skuli lita út — áður en hann hefur sjálfur dæmt í málinu.

Stimpill Hattaverzlunarinnar á vixli Joh. Christensens, er hjer nákvæmlega eins og stimpill sá, er Jón Sigtryggsson kveðst muna ákveðið, að Inga hafi nefnt: »Hattaverzlunin Klapparstig 37«.

Á vixlinum frá Københ. Sadelm.-Magasin er stimpillinn öðruvísi. Sá stimpill er svohljóðandi:

Hattaverslunin Klapparstig 37

Reykjavík.

Þessi stimpill er því ekki stimpill verzlunarinnar samkv. því, sem sannað er í málinu. Þetta virðist Hermann hafa rekið augun í, að tveir tígulkongar voru komnir í spilin, og að ef til vill myndi dómarnir reka augun í þetta líka.

Til þess að »meining« vixilsins breytist ekki frá því sem hún er orðin, þegar orðið »samþykkur« er komið fyrir ofan nafn Hattaverzlunarinnar, verður hann einnig að samræma stimplana, í útskriftinni til Hæstarjettar, með því að bæta orðinu »Reykjavík« við stimpil Hattaverzlunarinnar á Joh. Christensens vixlinum (sbr. hjer að framnn bls. 11), og Hermann framkvæmir verkið. Tveir stimplar verða, í höndum hans, að einum stimpli (Henningssens-stimpli), í Hæstarjettar-útskriftinni.

Nú gat ekki verið um að villast; með þessum breytingum var sú »meining«, sem Hermann vildi að væri í Københ. Sadelm.-Magasins vixlinum, tryggð, fyrir öðrum dómstólum, sem trúðu afritum Hermanns, af dómsskjölunum, sem fyrir þeim lágu.

Í rskj. 4. koma orðin, sem standa fyrir ofan nafn Björns Gíslasonar, heim við lýsingu Jóns Sigtryggssonar á verzlunarstimplinum, sem rjett er að sje á Joh. Christensens vixlinum, samkv. fyrirmælum H. Ingu. Á hinum vixlinum, á þessu sama rskj., er annar stimpill og kemur viðbótin. orðið »Reykjavík«, heim við vottorð Henningssens (bls. 32), því að þar segir, að stimpillinn hafi verið seltur, og notaður, til að stimpla fylgiskjöl sendingarpakka til »Hattaverzlunin Klapparstig 37, Reykjavík«. Á þann stimpil mátti því orðið »Reykjavík« ekki vanta.

Hverju nafni íslenzkir dómamar kunna að nefna slíka meðferð á skjölum, sem engu öðru eiga að lýsa en því, sem í frumskjölunum felst, hvorki veit jeg, nje heldur kemur það þessu máli við, en allur almenningur nefnir það umsvifalaust skjalafals.

Að orðum, sem máli skipta, sje bætt inn í útskriftir Hermanns, af málsskjölunum, kemur víðar fyrir. Um þetta fá menn upplýsingar í álitsgjörð þeirra Barða Guðmundssonar sagnfræðings og Gústafs Á. Sveinssonar lögfræðings, sem áttu að bera saman frumskjölin við útskriftir Hermanns, eftir skipum dómarsins, og áttu að vera reiðubúnir að staðfesta álit sitt með eiði, eða drengskaparheiti, ef krafist yrði. Þeir segja svo í kaflanum »Ad. 2.«: »Þess ber að geta, að við sum próf ritar aðeins einn rjettarvottur undir þótt tveir sjeu ritaðir í útskrift«. »Í einu rjettarhaldi (þar sem Gíslí Gíslason er yfirheyrður, 19. sept. 1930) vantar undirskrift rjettarvottanna, en tveir eru tilgreindir í útskrift«.

Til þess að hafa rjettarvotta, að þessu rjettarhaldi í útskriftinni, virðist lögreglustjórinn, H. J., hafa lánað nöfn þeirra Sigurðar Gíslasonar lögregluþjóns og Finns Sigmundssonar, Hellusundi 7, hjer í bænum. Í rjettarhaldi 29. jan. 1932 er þetta bókað eftir S. Gíslasyni. »Aðspurt man vitnið það ekki fyrir vist nú eftir svo! langað tíma hvort það hafi verið vottur við lögreglurjettarhald 19. sept. 1930, þegar Gíslí Gíslason hafi verið yfirheyrður, en vitnið telur það líklegt. Var vitninu gert kunnugt hvað fram fór í þessu rjettarhaldi«.

M. ö. o.: vitnið kveðst ekki hafa verið rjettarvottur við þetta rjettarhald, því að það man, að því var gert kunnugt hvað fram fór þar.

Hefði S. G. verið viðstaddur rjettarhaldið, þá þurfti ekki að gera honum kunnugt hvað fram fór, því að þá hefði hann vitað það sjálfur, án aðstoðar annara.

En þessi orð sýna og, hvernig ástandið hefur verið í þessum dæmalausa lögreglurjetti Herm. Jónassonar. Orðin benda til þess, að það hafi verið daglegt brauð, að rjettarvottarnir hafi ekki verið viðstaddir rjettarhöldin, heldur »verið gert kunnugt það, sem fram fór í rjettarhöldunum«. Það virðist vera vafasamt og tvíeggjað gagn að slíkum rjettarvottum.

Um það, sem bókað er eftir Finni Sigmundssyni, er það að segja, að hann virðist aldrei hafa verið um það spurður, hvort hann hafi verið rjettarvottur, er Gíslí Gíslason var yfirheyrður. En þ. 16. febr. 1932, er þetta bókað eftir honum: »Vitnið kveðst ekki muna eftir neinum sjerstökum atriðum úr rjettarhöldunum 29. ág. 1929 og 19. sept. 1930, en endurtekur það, að það hafi lagt aðaláherzluna á að bóka nákvæmlega eftir dómaramum, eftir því sem hann hafi lesið fyrir«.

F. S. lýsir því með öðrum orðum yfir, að hann hafi ekki litið á sig sem rjettarvott, heldur rjettarskrifara, sem ekki getur fylgzt nákvæmlega með því, sem yfirheyrðir segja, vegna anna við það að rita upp orð dómarsins, enda kveðst hann ekkert muna af því, sem fram fór.

En hjer við bætist það, að þenna dag fara fram tvö rjettarhöld. Hið fyrra yfir Gísla Gíslasyni, og það er rjettarhaldið, sem þeir Barði Guðm. og G. A. Sv. segja enga rjettarvotta að. Hitt rj.haldið var yfir Hansinu Ingu, svo það má vel

vera, að F. S. sje að tala um rjettarhaldið yfir henni. Rannsóknardómarinn lætur það undir höfuð leggjast, að athuga það, hvort hönd Finns sje á því, sem bókað var eftir Gísla Gíslasyni.

En hvernig, sem það kann að vera, þá kannast hvorugur þeirra manna, er Hermann nefnir sem rjettarvotta, við þetta ákveðna rjettarhald, við það, að svo hafi verið. Annar mótmælir því, í raun og veru beinlínis, og hinn kveður aðstöðu sína, við rjettarhöld yfir höfuð, vera þá, að hann dugi ekki sem rjettarvottur, og meira að segja, hann marg endurtekur þessa bendingu sína til dómarsins, eftir bókuninni að dæma.

Að grenzlast eftir því, hvað Gísl Gíslason hefði um þetta atriði að segja, virðist setu-rannsóknardómaranum ekki hafa þótt heppilegt. Svo mikið er víst, að Gísla er ekki stefnt sem vitni í málinu.

Hjer verður ekki skýrt frá því, hvað það var, sem Hermann bókaði, eftir Gísla Gíslasyni, í þessu rjettarvottalausna rjettarhaldi. Það verður gert annarsstaðar, í sambandi við þann þátt sakamálsins gegn H. Ingu og B. G., sem það á heima í. Þess skal aðeins getið, að í síðari rjettarhöldunum kostaði það Gísla Gíslason mikla fyrirhöfn, að lemja því inn í höfuðið á Herm. Jónassyni, að það, sem eftir sjer væri haft þar, væri svo mikil fjarstæða, að engum manni með heilbrigðri skynsemi gæti dottið slíkt í hug. En hæstarjettardómararnir kræktu sjer í þenna bita (sennilega vegna rjettarvottanna) í útskriftinni, og höfðu hann að undirstöðu fyrir dómi sínum.

Þá upplýstist það og, í þessu máli, hvernig Björn Gíslason hefur öðlast framkvæmdarstjórastöðuna við Hattaverzlunina; en á þessa stöðu hans leggur Hæstirjettur mikla áherzlu í dóminum. Vitnið Jón Sigtryggsson skýrir frá því með svofeldum orðum: «Þá kveðst vitnið muna það greinilega, að þegar dómariinn hafi spurt Björn Gíslason að því, hvort hann hafi verið framkvæmdarstjóri Hattaverzlunarinnar, þá hafi Björn svarað því, að (hann) »vissi eiginlega ekki, hvað ætti að kalla sig, en þegar hann hafi verið spurður ítarlega að þessu, þá hafi hann talið að orðið framkvæmdarstjóri væri rjettasta nafnið á starfsemi sinni við verzlunina».

Hjer er ekki um að villast. Björn segir aldrei, að hann sje eða hafi verið »framkvæmdarstjóri». Hinsvegar gengur hann inn á það, til þess að losna við »ítarlegar« spurningar Hermanns, að það gæti komið til mála að nefna sig því nafni, en þar með kveður hann það í raun og veru algerlega niður. að hann hafi haft stöðuna, eða sje í henni. Enginn maður, sem hefur ákveðna stöðu, (er t. a. m. lögreglustjóri í Reykjavík) myndi komast þannig að orði: að hann teldi, að það væri rjettasta nafnið á starfsemi sinni í þjóðfjelaginu. Nei, hver maður myndi segja, að það væri rjetta nafnið o. s. frv. Ekki myndi hann heldur segja, að hann vissi ekki hvað ætti að kalla sig. Ekki yrði hann heldur lögreglustjóri af því einu, að einhver nefndi hann því nafni, vegna þess að hann teldi það rjettasta nafnið á sjer.

En Hermann lögreglustjóri er á annari skoðun. Hann bókar eftir Birni afdráttarlaust: »Aðspurður kveðst hann hafa verið framkvæmdarstjóri við Hattaverzlanir Ingu Pjetursdóttur»

Hjer er því sannað og sýnt, með framburði rjettarvottans Jóns Sigtryggssonar, að Hermann Jónasson hefur bókað rangt eftir Birni Gíslasyni það sem hann sagði, og snúið út úr orðum hans þvert ofan í mál og málvenju.

Viðbót Hermanns við framanskrað orð, er hann bókar sem Björns væri, hljóðar svo: »enda kveðst hann hafa útvegað henni þetta umboðssölusamband við J. Schermeister & Co., kemur vel heim við orð Jóns Sigtryggssonar um að Björn »taldi orðið framkvæmdarstjóri rjettasta nafnið«. Björn reynir sem sje, með gamanyrði, að fá Hermann til þess að hætta þvælunni um þessa stöðu, sem alls ekki var til, annarsstaðar en í höfði Hermanns Jónassonar, og á við það, eins og orðin sýna, að verzlunin hefði ekki komist í framkvæmd hefði hann ekki ábyrgst J. Schermeister skilvísu greiðslu. En þótt hann, með ábyrgð sinni, stjórnaði því, að verzlunin kæmist til framkvæmdar, þá varð hann ekki framkvæmdarstjóri verzlunarinnar. Til þess þurfti útnefningu eigandanna, Schermeister og H. Ingu, honum til handa.

Jeg tel það að bera í bakkafullan lækinn, að nefna hér fleira af þessu tugi, þótt nógu sje úr að velja, og læt því staðar numið, í þessu sambandi.

Hjer að framan nefndi jeg vonbrigði, sem jeg hefði orðið fyrir, er jeg kynti mjer þetta mál. Þau stöfuðu ekki af því, að rannsóknin hefði leitt annað í ljós, en jeg hafði búist við. Þvert á móti. Jeg hafði talið það vist, að hvenær, sem einhver æmilegur maður færi að rannsaka þenna málatilbúnað, gegn þeim B. G. og H. I. P., myndi sú mylla falla í rústir, að meira eða minna leyti, og það koma í ljós, hvers kyns hún væri.

Dómur hr. Ísleifs Árnasonar sýnir það, að álit mitt hefur verið rjett að þessu leyti. Hann dæmir ekki dauð og ómerk ummælin um Hermann Jónasson og afrek hans í málinu. Það skyldi maður þó ætla, að hann hefði látið fylgja með sektinni, er hann dæmir þau í, Björn, H. Ingu og Pál, ef hann hefði ekki talið ummælin rjettmæt, þótt ófögur sje. Sektardóminn byggir hann á því, að þau hafi ekki sannað mál sitt nægilega, en yfirleitt forðast dómarrinn að nefna það, sem rannsókn hans leiðir í ljós um aðfarir H. Jónassonar.

Það, sem olli mjer vonbrigða, var meðferð dómarrans á því, sem rannsókn hans leiddi í ljós, og ekki hefur dulist honum, eins og bent var á hjer að framan.

Rannsókn málsins er lokið 2. apríl 1932, en í stað þess að kveða upp dóm í málinu, samkvæmt því, sem rannsókn hans hafði leitt í ljós, innan hæflegs tíma, svo að Hæstirjettur ætti þess kost að sjá, hvað sannast hafði í máli þessu, áður en hann felldi dóm í aðalmálinu gegn þeim B. G. og H. Ingu, liggur hr. Ísleifur á þessum upplýsingum í 14. mánuði, en kveður upp dóminn strax og hann hafði kynt sjer Hæstarjettardóminn, eða 10 dögum eftir að hann var birtur, og kemur því þannig til leiðar, að Hæstirjettur fær enga vitneskju um það, hvað hæft var í orðum þeirra Björns og H. Ingu um framkomu Hermanns Jónassonar.

Hr. Ísl. Árnason vitnar síðan í það, að Hæstirjettur hafi sýknað Hermann, en sakfelt Björn og H. Ingu. Undir þenna Hæstarjettardóm skýtur hann sjer svo og virðist álykta þannig: Það er ekki hægt að hrinda Hæstarjettardómi um sýknun Hermanns. Með þessum dómi hefur Hæstirjettur gert að engu rannsókn mína, að því er til Hermanns kemur. Hinsvegar hefur hann sakfelt Björn og H. Ingu; við sekt þeirra má jeg bæta, það er ekki uppreist á móti Hæstirjetti; en að sakfella mann, sem Hæstirj. hefur sýknað, það get jeg ekki. Það má líka vel vera,

að hann hafi alls ekki hugsað um neitt, annað en það, að dæma ekki Hermann, og flika bara með einhverju að yfraskyni.

Dómurinn virðist vera *circulus vitiosus*:

- a. Dómarinn, sem hefur í höndum gögn, er gæti breytt dómi Hæstarjettar, heldur þeim fyrir rjettinum þangað til Hæstirjettur hefur felt dóminn.
- b. Dómarinn, sem hefur þessi gögn, kveður síðan upp dóm, er hann byggir á Hæstarjettardómi, sem hann veit að ef til vill hefði orðið annar, hefði gögnin verið kunn Hæstarjetti, og sýknar menn og sakfellir eptir því, sem í þessum Hæstarjettardómi segir, þótt hann hafi sjálfur í höndum gögn, er hann sjálfur telur svo fellandi fyrir rjettmæti Hæstarjettardómsins, að hann getur ekki komið sjer að því, að dæma dauð og ómerk verstu svívirðingarorð um manninn, sem hann sýknar, vegna þess, að Hæstirjettur hefur sýknað hann, án þess að gögnin væri rjettinum kunn.

Þetta er víst, því miður, nokkuð torskilð, þótt það sje rjett lýsing á þessu dómsfyrirbrigði; en þannig fer um allar lýsingar á hringavitleysum. Lýsingarnar verður erfitt að skilja, vegna þess, að sjálfar hringavitleysurnar er ómögulegt að skilja.

Það er nefnilega jafn-ómögulegt að sameina vit og vitleysu, og það er rjettlátum dómara að láta hængja bakara í stað smíðs.

II.

Guðjóns-páttur.

Inngangur.

Eins og áður er getið, skipaði dómsmálaráðuneytið Hermann Jónassyni að rannsaka »viðskiptagjörninga« Björns Gíslasonar, en ákvað hinsvegar, að rannsókn á máli Hansínu Ingu mætti biða þangað til skorið væri úr, í Hæstarjetti, um gjaldprot hennar.

Þessu hlýðir Hermann á þann hátt, að í 25 vikur (29. nóv. 1929—22. maí 1930) hreyfir hann hvorki legg nje lið. En þann 22. maí 1930 tekur hann sig loksins til og felur áðurnefndum Sigurjóni, með aðstoð Halldórs Sigfússonar, að rannsaka verzlunarbækur Hattaverzlunar Hansínu Ingu. Þeir treina sjer þetta starf í 12 vikur (22. maí—14. ág. 1930) og leggja þá fram áðurnefnda reikninga (skjöl nr. 32 og 33 í prófunum). Til þess að rannsaka »viðskiptagjörninga« Björns, er aftur á móti ekkert gert, þangað til 9. sept. 1930. Þá leiðir Hermann fram á sjónarsviðið áðurnefndan Guðjón Guðmundsson. Ári áður, í rjettarhaldi 5. sept. 1929 hafði M. Th. Blöndahl lýst honum svo, að sjer hefði verið sagt, að hann væri áreiðanlegur maður, en að hann hafi reynst »alt annað«.

Það mun vera gert til þess að hnekkja þessum óviður-kvæmilegu ummælum M. Th. Blöndahls, að bókuð er í rjettarhaldi 9. sept. 1930 eftirfarandi ræða eftir Guðjóni:

»Upphaf viðskipta yfirheyrðs« (Guðjóns) »og Björns Gíslasonar eru gömul« (sic), »en aðalviðskiptin, sem leiddu til þess, að yfirh. varð mikið meir en eigna-
»laus maður, þótt áður væri vel bjargálma, byrjuðu 1924; þá byrjuðu þau við-
»skipti, sem yfirh. telur óheilbrigð og leitt hafi af sjer meira og meira óheilbrigð
»viðskipti. Hann kveðst hafa rekið allgóða nýlenduvöruverzlun á Balduregötu 31
»og fram að þeim tíma að viðskiptin við Björn hjeldu áfram« (sic.) »kveðst hann
»hafa staðið í skilum við hvern einasta mann. En eftir þann tíma hafi ýmsir orðið
»fyrir tjóni af þeim viðskiptum, er Björn kom honum út í.

Hermann lætur Guðjón leggja fram í rjettinum eftirfarandi skjöl, sem Guðjón telur að sýni, hvað Björn skuldi sjer. Hann fer þó varlega í þetta, í byrjun, því hann segir: »Yfirh.« (þ. e. Guðjón) »kveðst þó alls ekki, miðað við heilbrigða
»verzlun, hafa átt svo mikið hjá Birni, sem gert er ráð fyrir í rjettarskj. nr. 37,
»sbr. rjettarskj. nr. 38, er yfirh. leggur fram í rjettinum«.

Þessi skjöl eru svohljóðandi: »Rskj nr. 37«.

I^o. »Eg undirritaður, kaupmaður, Guðjón Guðmundsson, Laugaveg 121, lofa og
»skuldbind mig til að kaupa af herra Birni Gíslasyni 850000 pakka af »Persil«,
»hver pakki skal vega 250 grömm, fyrir umsamið kaupverð 42 ísl. aura fob. Kbh.
»pakkinn, sem jeg lofa að borga þannig: 21 eyrir pakkann, við móttöku hjer, auk
»flutningskostnaðar, eptirstöðvarnar af andvirðinu ganga upp í viðskipti okkar Björns
»Gíslasonar, þangað til þau eru mjer að fullu greidd. Afhendingartíminn er eitt ár
»frá undirskrift samnings þessa. Fyrsta afhending skal fara fram í næstkomandi
»júnimánuði og skal hún minnst vera 20000 pakkar, en meira ef kaupandi óskar þess.

»Ofanrituðum samningi erum við samþykkir í öllum greinum«. (»1924, apr. 29«).

II°. Skjal nr. 38 í prófunum. »1924, maí 2.«.

»Eg undirritaður Björn Gíslason Vesturgötu 35, hjer, lýsi því hjermeð yfir, að
»verði samningur milli mín og Guðjóns Guðmundssonar, kaupmanns á Laugaveg 121,
»Rvk, haldinn að öllu leyti, skuldbind jeg mig til að greiða nefndum Guðjóni ca.
»kr. 15000,00 — fimtán þúsund, upp í viðskipti, sem fram hafa farið okkar á milli
»og umræðir í nefndum samningi (sem er dags. ²⁹/₄ — 24) þessu til staðfestu rita
»jeg nafn mitt hjer undir í viðurvist votta«.

Undir hvorugu þessara skjala sjest nokkurt nafn. Þau eru því sama eðlis og víxlarnir og e. t. v. bara eitthvað af því, sem Guðjón hefur verið að pára sjálfur, er hann dreyrmi stór-speculationir. Þetta brask Guðjóns virðist hafa komið til tals aðeins, en ekkert orðið úr því (sbr. rjh. 22. sept. 1930), og Guðjón stóð a. m. a. ekki við þenna kaupsamning, frá 29. apríl. Þessi 13500—16500 króna uppbót, sem talað er um, ef Guðjón haldi samninginn frá 29. apríl að öllu leyti — þ. e. a. s. kaupi 850,000 pakka og borgi 21 eyri fyrir hvern pakka auk kostnaðar, á meðan Björn stendur í skuld við hann, en 42 aura úr því, — gat því aldrei komið til framkvæmda fremur en viðskiptin sjálf. Dómararnir allir halda því fram að þetta siðarnefnda skjal (nr. 38) sje 15000 kr. skuldarviðurkenning, en hver heilvita maður sjer þó strax, að þetta er aðeins loforð um að bæta Guðjóni upp viðskiptin, ef samningurinn yrði haldinn að öllu leyti — annars ekki — með ca. 4% af allri upphæðinni (ca. 357000

kr.), sem vörurnar samkv. samningnum áttu að kosta í íslenskum krónum, og virðist þessi viðbót við hinn upphaflega samning hljóta að standa í sambandi við það, að árið 1924 var íslensk króna að stíga. En vörurnar áttu að greiðast í íslenskum krónum. Auk þess ber skjalið sjálft, eða orðalag þess, með sjer, að um skuld er ekki að ræða, þar sem sagt er »ca. 15000 kr.«, því að samkv. málvenju merkir þetta einhverja upphæð frá 13500 kr. upp í kr. 16500,00, og myndi enginn — jafnvel ekki þeir Björn og Guðjón — hafa kveðið svo ónákvæmlega að orði, hefði um skuld verið að ræða. Guðjón a. m. k. virðist yfirleitt láta sig muna um minna en 1500 kr. Auk þess sjá allir, að bæði skjölin eru engis virði nafnlaus.

Guðjón segir enn fremur, í þessu rjettarhaldi, 9. sept. 1930

»þessa« (15000 króna) »skuld þannig tilkomna, að hann hafi selt Birni Gíslasyni hálfónýtar skuldir á Sólveigu Hvannberg og selt honum dálítið af vörum úr búðinni og greitt fyrir hann eitthvað af upphæðum« (sic) »eina upphæð í Landsverzlun kr. 750«.

Nákvæmar um þessar skuld virðist Guðjón ekki hafa verið spurður. Skuldunum á Sólveigu Hvannberg er óvist, hvort Guðjón hefir lýst í bú hennar, þegar það var til skiptameðferðar, svo það er vist ekki ofsagt hjá Guðjóni, að þær hafi verið »hálfónýtar«, er hann seldi Birni þær. Hvergi er nefnt, hve miklar þær hafi verið að nafnverði, en þó segja hæstarjettardómararnir, að nafnverð þeirra hafi verið 17000 kr; en þetta eru, að því er virðist, vísvitandi ósannindi þeirra.

Árið 1925 selur Guðjón verzlunina fyrir 4000 — fjögur þúsund — krónur. Þar sem hann segir, að verzlun sin hafi gengið vel, er ósennilegt, að vörurnar þar hafi nokkurntíma verið meira virði, en þá. Hann kveðst hafa selt Birni Gíslasyni vörur »úr búðinni« rúmu 1½ ári áður. Hve mikið fær maður ekki að vita. Varla hefur það verið meira en fjórði eða fimti partur, sem Guðjón hefur getað lánað Birni, af vörumagni búðarinnar, og virðist jafnvel það fullmikið. Þessi skuldakrafa virðist því undir engum kringumstæðum geta hafi verið hærri en ca. 11—1200 krónur.

Fyrir 750 kr. kröfunni hefur hann lagt fram kvittun. Þar sem nú skuldakröfurnar á S. H. voru ekki aðeins »hálfónýtar« heldur alónýtar, þá er það bert, að Guðjón getur ekki hafa átt, út af þessum viðskiptum, hærri kröfu á Björn en ca. 2000 kr.; en jafnvel þótt einu þúsundi væri bætt við, þá er hverjum manni ljóst, að enginn heilvita maður gefur út skuldarviðurkenningu upp á 15000 kr. fyrir 2—3 þúsund króna skuld. Maður fær ekki varist þeirri skoðun, að hæstarjettardómurumum hafi fundist eitthvað allmikið bogið við þessa skuldarviðurkenningu og þess vegna talið nafnverð Sólveigar-skuldanna kr. 17000,00 — hvers vegna endilega 17 þúsund krónur? Jú, það er ekki óskiljanlegt. Dómararnir halda því sem sje fram, að Björn hafi samþykkt 17000 kr. víxil til Guðjóns vegna skuldar, og þess vegna virðist þeim hentugt, að nefna einhverja jafnháa skuld í sambandi við víxilinn.

Menn flaska yfirleitt oft á því, að reyna til þess að gera lýgina sennilega.

Í rjettarh. 22. sept. 1930, kvaðst Björn hafa gefið Guðjóni viðurkenningu fyrir því, er hann skuldaði honum, en þá viðurkenningu hefur Guðjón ekki viljað sýna rjettinum.

Í þessu sama rjettarh. 9/30 kveðst Guðjón hafa kostað siglingu Björns árið 1924, »og látið hann hafa dálítið af peningum til þess; hann man ekki hvað mikið«. Þessu sama heldur hann fram í rjettarhaldi 12. sept. 1930. Þar segir svo: »En 1924 eða þar um bil ljét hann Björn hafa peninga til utanfarar, eitthvað«. Þessir peningar eru taldir óviðkomandi 15000 kr. skuldaviðurkenningunni, því að Guðjón bætir þessu við, »og, áður en Björn fór utan um áramótin 1925 og 26 samþykkti Björn víxil að upphæð 17 þús. kr., og er það sama skuldin, sem hann getur á rjettarskjali 38, að viðbættum utanfararkostnaði 1924 og vöxtum«.

En eins og áður er getið, þá tekur Hermann það upp hjá sjálfum sjer, í rjettarhaldi 22. sept. 1930, að gjörbreyta þessari staðhæfingu Guðjóns og í samræmi við vitnisburð dómarans Hermanns, er bókað eftir Guðjóni í rjettarhaldi 8. des 1931,

»Vitnið (Guðjón) kveður sig minna, en alls ekki muna það með neinni vissu, »að ákærður hafi fengið peninga hjá sjer til utanferðar 1924«. Og til þess að styrkja vitnisburð dómarans, Hermanns, enn þá betur, er í sama rjettarhaldi (8. des. 1931) bókað eftir Guðjóni:

»Eftir að ákærður kom heim kveður hann (Guðjón) þessar 2000 kr. (sem G. lánaði Birni í jan. 1926) »og 15000 krónurnar (samkv. samn. rskj. 38) hafa verið sameinaðar í einn víxil kr. 17000 (sbr. rskj. 53. fyrri prófin)«.

M. ö. o. Hermann kemur þá því til leiðar, að maðurinn verður tvisaga í rjettinum. Á vitnisburði þessa manns byggja samt dómarnir dóm sinn í öllum atriðum — þessa manns sem ekki aðeins hvað þetta eina atriði snertir verður tvisaga, heldur, yfir höfuð að tala, kemst altaf í beina mótsögn við það, sem hann hefur sagt, ef hann er spurður um það oft, en einu sinni. Ennfremur halda dómarnir því fram, að skjöl, sem þessi maður leggur fram í rjettinum, innihaldi það, sem hann heldur fram, eða honum er lagt í munn, að sje efni skjalanna.

Samningsviðbótina (rskj. nr. 38) kalla dómarnir skuldarviðurkenningu Björns — ekki sökum þess, að þar sje nokkur skuld viðurkend, með orðum eða undirskrift Björns, heldur hins, að Guðjón, eða rjettar sagt Hermann Jónasson fyrir Guðjóns hönd, heldur þessari firru fram.

Hálf útfyllt víxileyðublöð kalla dómarnir fullgilda víxla — ekki vegna þess, að þeir hafi nokkurt gildi, eða hafi nokkurn tíma haft það, heldur vegna þess, að Guðjón eða Hermann halda þessari firru fram.

Helztu víxlarnir, sem Hermann lætur Guðjón leggja fram í rjettinum, er áður nefndt skjal, nr. 53. í prófunum, svohljóðandi:

»1926, marz 12«.

»Hinn 12. ágúst 1926 greiði þjer mjer undirrituðum, eða þeim, sem jeg vísa til, þennan einritaða víxil minn með seytján þúsund krónum.

»Herra Björn Gíslason. Vesturgötu 35. Samþykkur: Björn Gíslason«.

Hinn víxillinn, skjal nr. 46 í prófunum, hljóðar svo:

»1926, marz 10«.

Kr. 28650,00«.

»Hinn 10. ágúst 1926 greiði herra Björn Gíslason Vesturgötu 35, Reykjavík

«mjer undirrituðum eða þeim, sem jeg vísa til, þennan einritaða víxil minn með
 »krónum tuttugu og átta þúsund sex hundruð og fimmtíu.
 »Vixillinn greiðist í Landsbankanum í Reykjavík. Samþykkur: Björn Gíslason».

Á hvorugum víxlinum er þess getið, hver útgefandinn sje; en án þess að nafns hans sje getið, eru þessi skjöl aðeins hálfútfyllt eyðublöð, sem ekkert gildi hafa; og að Guðjóni sjálfum og Hermannni er það ljóst, að Guðjón á enga rjettmæta kröfu á Björn um þessar greiðslur, sjest af því, að þeir þora ekki að láta nafns útgefandans getið. Þeim fjelögnum hefur þótt það of mikil áhætta, að Guðjón þáráði nafn útgefandans, og talið vist, að samþykki Björns á eyðublaðinu nægði til þess, að »bluffa« menn, en treyst því, að hæstarjettardómurinum væri ókunnug 5. grein vixillaganna, eða að þeir settu kikinn fyrir blinda augað.

Um það, að Guðjóni sjálfum hafi verið það ljóst, að þessir svokölluðu víxlar hafi ekki verið annað, en ógild óútfyllt eyðublöð, og því engisverð eign, hafa menn í rjettarhöldunum beina játningu hans sjálfs. Í rjettarhaldi 9. des. 1931, þar sem talað er um svonefnt Vilborgarhús, kveðst hann hafa verið krafinn (sumarið 1926) um leigu fyrir geymslu á skótauinu, sem hann plataði út út Þorsteini Gíslasyni »en ekki getað greitt hana. Kveðst hann þá hafa verið orðinn gersamlega eignalaus og miklu meir en það« . . .

Þetta verður ekki samrýmt því, að hann hafi átt 45,650 króna víxilkröfur á Björn Gíslason, sem a. m. k. ekki var gjaldþrota, og svo kemur einnig annað til: Hvernig í ósköpunum stendur á því, að hann lætur ekki afsegja þessa víxla í ágústmánuði 1926, ef hann taldi þá fullgilda víxla. Margt fleira hlýtur maður að spyrja um og verður e. t. v. bent á það síðar, þótt þetta, sem hjer hefur verið bent á, sje í raun og veru nægileg sönnun fyrir því, að þessar kröfur eru upp-
 spuni einn.

Hann hefur vantað peninga til þess að greiða afsagnarkostnaðinn, segja menn e. t. v. Það passar ekki, því að samkvæmt skjölunum, sem hann sjálfur, og Hermann, hefur lagt fram í rjettinum (rskj. 10—14 í frh.-próf.) á hann og konan (en hennar fje, sem hann kallar, hefur hann haft leyfi til að nota, eða a. m. k. notað, sem sitt eigið, í braski sínu) innstæður í bönkunum. Þessar innstæður eru þann 30. júní 1926 samtals kr. 601,65 og eru allar óhreyfðar í árslok 1926, og aukast bæði það ár og næsta (1927) upp í kr. 1523,28 (úr kr. 98,18 í marz 1926).

Það er nærri því ótrúlegt, hvað dómararnir sjálfir virðast hafa verið kokviðir, og þá ekki síður hitt, hvernig þeir hafa áætlað kokvið annara manna, þegar um það er að ræða, að renna niður því, sem Guðjón ber á borð.

Til þess að sýna, sem átakanlegast, þá eymd, sem Björn Gíslason hafi steypt þessu guðslambi í, lætur Hermann hann leggja fram skattaskýrslur fyrir árið 1927, en þar segir Guðjón frá því, hverjar tekjur hans hafi verið árið 1926. Samkvæmt skýrslu þessari, hafa tekjur Guðjóns þetta ár numið alls kr. 1980,00; frádráttur alls er kr. 1343,00. Húsaleigan er talin tekjumegin kr. 480,00, svo að þegar maður vill sjá, hverju Guðjón hefur eitt í fæði og klæði, ljós og hita árið 1926 handa sjer sjálfum konu og mörgum börnum, þá kemur það í ljós, að hann hefur farið með kr. 157,00 — eitt hundrað fimmtíu og sjö krónur — í þetta alt yfir árið, eða alls 43 aura á dag handa 6 eða 7 manns, og ekki nóg með það, svo

mikil guðsblessun fylgir þessum tekjum hans, að þann 29. júní 1926, leggur hann inn, á eina af þessum 5 konti, sem hann hefur í bönkunum, 500 krónur á nafn konunnar (sbr. skjal nr. 10 í frh.-próf).

Þessu renna þeir niður, athugasemdalaust, Hermann Jónasson og hæstarjettar-dómarnir.

Þá er það ekki síður furðulegt, hvernig Guðjón sannar eignarrjett sinn að jörðum og húsum.

Í rjettarhaldi 8. des. 1931 kveðst Guðjón hafa keypt $\frac{1}{2}$ jörðina Kolholtshelli í Villingaholtshreppi, »og því til sönnunar, að hann hafi átt þessa jörð »leggur hann fram tvö skjöl þm. nr. 17 og 18«. Fyrra skjalið hljóðar svo: »1924, »sept. 22.; Veðbókarvottorð frá sýslumanni Árnessýslu.

»Það vottast að $\frac{1}{2}$ Kolholtshellir í Villingaholtshreppi er eign Þórðar Jóns-sonar bóksala á Stokkseyri samkv. afsalsbrjefum $\frac{12}{2}$ 1913 þingl. $\frac{17}{6}$ 1913. Á hálf-lendunni hvílir 2200 kr. skuld til útbús Landsbankans á Selfossi með 1. veðrj. »samkv. veðskuldarbrjefi $\frac{19}{1}$ 1922«, og síðara skjalið: »1926, mars 2.; Yfirlýsing »frá Þórði Jónssyni.

»Eg undirritaður Þórður Jónsson Laugaveg 20 a lofa og skuldbind mig til að, »gegn því að eyðilagrt sje afsal það er eg hefi gefið Kristj. Kjartanssyni kaupm., »að gefa út nýtt afsal á $\frac{1}{2}$ jörðina Kolholtshellir til þess manns er Guðjón Guð-mundsson Laugaveg 121 óskar eftir«.

Þótt sannað væri, en til þess er hvergi jafnvel reynt í málsskjölunum, að Þórður sá, er yfirlýsinguna gefur, væri Þórður Jónsson bóksali á Stokkseyri, þá virðast þessi framlögðu skjöl sanna afarlitið um það, hvort Guðjón hafi nokkurn-tíma eignast þessa jörð; og hvergi kemur það fram, að úr því hafi orðið, að af-salið til Kristj. Kjartanssonar hafi verið eyðilagrt, eða að Guðjón hafi fengið afsal fyrir jörðinni. Alt bendir til þess, að ekkert hafi orðið úr þessum kaupum, því að það er lítt hugsanlegt, að Guðjón hafi geymt loforðið um afsal, en fleygt sjálfu afsalsbrjefinu,

En dómurinum finnst ekkert athugavert við þetta.

Ef hægt væri að tala um mismun á þeim hneykslum, sem skráð eru svo að segja á hverri blaðsíðu í dómsmálabók þessa hneykslismáls, þá mætti ef til vill segja, að kastað væri tólfunum með skjölum þeim, sem Guðjón leggur fram, en dómarnir taka gild, sem sönnun þess, að Guðjón hafi keypt hið svonefnda »Vilborgarhús«. Hús þetta veðsetti Guðjón Þorsteini Gíslasyni, en

»hann« (Guðjón) (yfrh.) »hafði ekkert afsal fyrir eigninni, svo að hún var »seld á uppboði fyrir opinberum gjöldum. Sem sönnunargögn fyrir þessum viðskipt-um leggur hann fram rjettarskjöl nr. 49 og 50«. ($\frac{13}{9}$ '30).

Þessi sönnunargögn fyrir því, að Guðjón eigi Vilborgarhús eru svohljóðandi:

»Skjal nr. 49 í prófunum«; »Virðingargjörð á »Vilborgarhúsi« í Ólafsvík, »framkv. af mönnum útnefndum af sýslumanni«.

Hún er dagsett árið »1902, sept. 17«, eða m. ö. o. 28 ára gömul, þegar Guðjón færir hana, sem sönnunargagn fyrir því, að hann hafi keypt húsið, og orð hinna útnefndu manna hljóða þá (árið 1902) á þessa leið:

»virðum við téða húseign með umtalaðri lóð á 3800 krónur — þrjú þúsund »og átta hundruð krónur«.

Hitt sönnunargagnið (rskj. nr. 50) fyrir því, að Guðjón hafi átt »Vilborgarhús« hljóðar svo:

»1926, maí 20«. »Hinn 20. ágúst 1926 greiðið þér mér undirrituðum, eða þeim er jeg vísa til, þenna einritaða vixil minn með þrjú þúsund krónum.
Herra Guðjón Guðmundsson Laugaveg 121,

Þorsteinn Gíslason

Samþykktur: Guðjón Guðmundsson

ritstjóri

Vixil þenna samþykkti Guðjón vegna skótaus, sem Þorsteinn hafði selt honum, en alls ekki til þess að greiða með honum »Vilborgarhúsið«.

Samkvæmt þessum dómi, er því litlum erfiðleikum bundið, að verða hæfur til þess að veðsetja öðrum mönnum húseignir, án þess að verða sekur við landslög.

Eins og áður er sagt, kveður Guðjón ástæðuna til þess, að húsið var selt á uppboði, fyrir opinberum gjöldum, hafa verið þá, að hann hafði ekkert afsal fyrir eigninni.

Í tryggingarbræfi Guðjóns til Þorsteins stendur aptur á móti:

»Húsið er veðsett með lóðarrjettindum og öllu múr og naglföstu, eins og hefi »(sic) það átt og eignast samkv. AFSALSBREJFI, dagsettu 27. marts 1926«.

Annaðhvort af þessu hlýtur að vera ósatt. Maðurinn er eins og vant er tvisaga. En þar sem hann notaði þessi húsa kaup til þess að hafa fje út úr mönnum (Birni Gíslasyni 2000 kr. og Þorsteini 3000 kr.) þá skyldi menn ætla, að dómurinum hefði fundist ástæða til þess að rannsaka það nánar, hvort hann hefði nokkurntíma keypt húsið og haft eignarrjett yfir því. En af einhverjum ástæðum, hafa þeir talið það rjett, að loka augunum fyrir þessu, eins og öðru, sem þessum ágætis-manni viðkemur.

Ekki er það síður í frásögu færandi, hvernig sannað er af dómurinum, að Guðjón hafi verið »raunverulegur« eigandi að húsinu nr. 4 við Grundarstíg. Það er ekki Guðjón sjálfur, heldur dómarrinn Hermann Jónasson, sem »leggur fram nr. 33, veðbókarvottorð« (sbr. rjettarhald 10. des. 1931).

Þrátt fyrir þetta veðbókarvottorð, spyr dómarrinn Guðjón að því »hvenær »þau« (kaupin) »hafi farið fram«. »Þetta kveðst vitnið« (Guðjón) »ekki muna svo, að það þori að staðhæfa það, en líklega »hafi það verið« o. s. frv.

Mönnum kemur auðvitað þetta samtal undarlega fyrir sjónir, þar sem dómarrinn hefur veðbókarvottorðið í hendinni, og þar sem það ætti að sýna honum það svart á hvítu, hvenær kaupin hefði farið fram, svona hjer um bil, vegna þess, að kaupandi verður að greiða stimpilgjaldið innan lögákveðins tíma, ef stimpilgjaldið á ekki að fimmfaldast, og flestum mun þykja það nóg að greiða það einfalt.

En þessi spurning dómarrans verður skiljanleg, þegar menn lesa veðbókarvottorðið, svo hljóðandi: »1931, des. 4. Veðbókarvottorð.

»Samkvæmt afsals- og veðmálabókum Reykjavíkurkaupstaðar vottast:

- »1. að húseignin nr. 4 við Grundarstíg með tilheyrandi eignarlóð var 31. des. 1926, »eign Helgu Sigurgeirsdóttur samkvæmt heimildarbræfi dags. 15/1 1925.

2. að á eigninni hvíldu ³¹/₁₂ 1926 engar aðrar þinglesnar veðskuldir nje önnur
 »eignarbönd, en þau, er hjer greinir:

a. Veðskuldir:

»Með 1. veðrjetti kr. 18,600 til Veðdeildar Landsbankans samkv. 1. veð-
 »brjefi dags. ¹⁰/₁₁ 1925.

»Með 2. veðrjetti kr. 16.000 til Íslandsbanka samkv. 1. veðbrjefi dags. ¹⁷/₈ 1925.

»Með 3. veðrjetti kr. 6.000 til Steindórs Gunnlaugssonar samkv. 1. veðbrjefi
 »dags. ¹⁹/₁₁ 1925.

»Með 4. veðrjetti kr. 8.000 til Metúsalems Jóhannssonar samkv. 1. veðbrjefi
 »dags. ²/₉ 1926.

b. Önnur eignarbönd:

»Húsnæðissamningur við Steindór Gunnlaugsson.

M. ö. o. Húsið hefur aldrei skipt um eiganda frá því það var byggt. Guðjón hefur aldrei verið »raunverulegur« eigandi þess. Kaupin hafa aldrei verið löglega fullgerð af Guðjóni. Veðmálabókin veit a. m. k. ekkert um þau í 5 ár og telur Helgu eiganda hússins frá byrjun, en Guðjón aldrei.

Hjer endurtekur Hermann sama »bluffið«, sem framkvæmt er, þegar »skuldar-
 viðurkenningin« (rskj. nr. 38) er lögð fram. Þ. e. a. s. hann leggur fram, sem sönnun fyrir máli Guðjóns, skjal, sem sýnir, að Guðjón fer með ósannindi.

Þess eru dæmi, að svona ósvifni kemst ekki upp, vegna þess, að menn vara sig ekki á slíkri frekju, og athuga því ekki gögnin. En það ætti að vera útilokað, að hæstarjetsaðómarar ljeti blekkjast af slíku. Því er þó ekki að fagna, þegar um hinn íslenzka hæstarjett er að ræða. Það sýnir sig, í dómi þeirra, að það er jafnauðvelt (af einhverjum ástæðum) að láta þá flónska sig, í þessu máli, og sauðsvartasta almúga.

Það er því ekki að furða, þótt Hermann (eftir það, að hann hafði kynst þeim í þessu máli) víki þeim úr embætti, strax og tækifæri gafst, því að auðvitað hefur hann sjæð, að slíkir menn væri jafnvisir til að reka hornin í augað á honum sjálfum. ef svo bæri undir, af tómun óvitaskap eða öðrum ástæðum. Að þessu Grundarstigshús-schwindli Guðjóns verður vikið nánar á öðrum stað.

Hjer á undan hefar því verið lýst að nokkru, hve haldgóð þau eru, sönnunar-
 gögnin, sem Guðjón, eða Hermann Jónasson fyrir hans hönd, leggur fram í rjettin-
 um, til stuðnings sínu máli.

Enn fremur hefur Hermann, í ræðu þeirri, er hann ljét bóka eftir Guðjóni, gefið mönnum kost á, að kynnast að nokkru mannkostum hans og hugarfari.

En í málsakjölunum finnst og margt, sem lýsir högnm hans og markmiði í lífinu, — aðferðum hans til að ná þessu marki o. s. frv. Það er því ekki úr vegi, að safna þessum drögum til mannlýsingar, sem í skjölunúm finnst, á einn stað, til þess að geta áttað sig á þessum manni.

Af áðurnefudri ræðu er hægt að sjá það, að Guðjóni sjálfum er það full-
 ljóst, að hann et prýðilegur maður og vel af guði gefinn, skilvís, heiðarlegur og
 hjálplegur — gegn þóknun. Hins vegar kemst hann að því, við nána athugun,

að hann er ekki stálsleginn gegn freistingum, og hann sjer það, en of seint, að visu, að þegar djöfullinn kom til hans í líki Björns Gíslasonar, árið 1923, þá var hann valtur á svellinu og auðvelt herfang freistarans til hins illa. En hann losnaði úr þessum klóm og komst í góðra manna hendur, þegar Hermann Jónasson fjekk tökin á honum. Guðjón leggur því fram í rjettinum skjöl þau, er getið hefur verið um hjer að framan, og geir kröfur samkvæmt þeim, líklega til þess að sýna í verki, óbeit sína á allri lýgi, svikum og hrekkjum í viðskiftum.

Málsskjölin sýna það einnig, að hann hefur einkennilega safnaragáfu. Ekki eru það þó frimerki eða verðbrjef, sem hann safnar, heldur ófullgerðir vixlar, samþykktir af Birni Gíslasyni, og ef til vill fleiri mönnum; því að í sambandi við verzlun sína, rak hann eins konar peningalega líknarstarfsemi, sem hann þó sennilega, vegna meðfæddis yfirlætisleysis, reynir að gera sem minnst úr. Það kemur og í ljós, að hann skilar ekki vixlum, sem innlestir hafa verið (sbr. svenefndan Steinunnar-vixil), heldur geymir hann þá, eins og sjáaldur auga síns, fyrir innleysandann, til þess að þeir glattist ekki, og leggur þá svo fram, eftir mörg ár, í rjettinum. Loforðum um afsalsbrjef heldur hann einnig saman, en sjálf afsalsbrjefin hirðir hann ekki um. Yfir höfuð að tala, virðist það einkenni Guðjóns, að halda því saman, sem er rusl og hefur ekkert gildi gagnvart heilbrigðri krítík, en týna, eða hirða ekki um það, sem eitthvert sönnunargildi gæti haft. En óskiljanlegt er þetta ekki, vegna þess, að hann hefur, að því er virðist, verið löglega forfallaður frá því, að halda þessu síðasttalda saman, vegna þess, að það hefur aldrei verið til í hans eigu.

Í verzlunarbókum þeim, sem Guðjón leggur fram í rjettinum, er enginn stafur fyrir viðskiftum þeim, sem hann segir. að hafi farið fram síðast á árinu 1925 (í nóv.) áður en Björn fór utan. Þó kveðst Guðjón þá hafa lánað Birni peninga, og að Steinunn Stefánsdóttir hafi samþykkt 5355 kr. vixil, fyrir þeim peningum, er hann útborgaði (sbr. rjettarh. 12. sept. 1930). Sjálfa lánsupphæðina nefnir hann ekki, og skal það tekið fram, að það er stöðug regla hans, að hafa slíkt á huldu. En vixill þessi er frumvixill, samþ. 12. marz 1926, svo að (þar sem maðurinn er sjálfur með vixilinn á milli handa sjer) hjer er því bersýnilega um bjánaleg, vísitandi ósannindi að ræða. Ekki finnst heldur nokkur stafur í konti hans í bönkunum fyrir því, að slík greiðsla hafi farið fram. Áðurnefndan 17000 kr. vixil, sem svo er nefndur, segir hann, í þessu sama rjettarhaldi, að Björn hafi samþykkt, áður en hann fór utan árið 1925; en þessi vixili er einnig frumvixill, og samþykktur 12. marz 1926. Hjer er því um samskonar ósannindi að ræða, og ekki nóg með það, því að Hermann lætur hann, eins og áður er sagt, verða tví-saga um þetta efni.

En hæstarjettardómaramarnir dæma orð Guðjóns, um báða þessa vixla, heilagan sannleika.

Að telja upp alt það, sem Guðjón verður tví- eða marg-saga um, yrði of langt mál, og læt jeg því nægja þessi dæmi, sem jeg hef nefnt, nú og áður.

Þá er það ekki síður merkilegt um þenna mann, að þegar hann kaupir eitt-hvað, þá kveðst hann aldrei líta á það.

Vilborgarhúsið kveðst hann hafa keypt samkv. 23—24 ára gamalli virðingargjörð. Skótauíð kveðst hann aldrei hafa sjeð (rjh. 9. des. '31). Vörurnar, sem

hann ætlaði að kaupa sild fyrir af Hálfðani í Búð (virtar af Guðjóni sjálfum á rúmlega 31,700 kr.):

»kveður hann ákærðan hafa tiltekið, hvort hann hafi tekið þær úr búðinni
 »eða ekki, kveðst hann ekki vita um, kveðst ekki hafa verið við það, að minsta
 »kosti kveðst hann ekki muna eftir því«. »Hvort þetta hafi verið sömu vörurnar,
 »sem vitnið« (Guðjón) »fjekk framseldar, samkv. rjskj. nr. 41—43, eða þá eitthvað
 »af þeim vörum, eða aðrar vörur með, kveðst hann ekki geta sagt um«. (Rjettarh.
 10. des. '31).

Trúlegt? Hæstarjettardómurinum virðist ekki þykja það ótrúlegt, enda lítur
 helzt út fyrir, að þeir trú Guðjóni svo vel, að segði hann þeim, að Jónas hefði
 gleypst hvalinn, þá mundu þeir trúa honum, og telja, að rangt væri skýrt frá
 þeim atburði í Biblíunni.

Eitt af því, sem Guðjón nefnir í áðurnefndri ræðu sinni, er efnahagurinn.
 Lætur hann vel yfir honum, þangað til hann gerðist banki Björns Gíslasonar.
 Hermanninn hefur auðsjáanlega hvorki fundist ástæða til þess að rengja, nje rann-
 saka, þessa staðhæfingu Guðjóns nánar, þar sem hún sýndi einmitt það, sem Her-
 mann hafði, hvað sem það kostaði, ætlað sjer að sanna, að Guðjón sje einn
 þeirra vel stæðu manna, sem Björn hafði, að sögn Hermanns, komið á vonarvöl
 með fjárvikum sínum. Hvaða ástæða var til þess að rengja þenna dandismann?
 En svo illa vill til, að Hæstarjetti berst skýrsla, samin af Guðjóni sjálfum, og
 virðist hún vera drög hans til skattaframtals (skjal nr. 24 í Hæstarjetti). Samkvæmt
 henni á Guðjón ekki fyrir skuldum. Hæstirjettur ekipar því Hermann, að rann-
 saka það nánar, hvernig efnahag Guðjóns hafi verið farið árið 1925, það ár, sem
 skýrsla hans er samin fyrir, og sjerstaklega árið 1926, þegar viðskifti hans við
 Björn voru mest, og byrjuðu fyrir alvöru. Hæstirjettur, sem lítið hafði á máls-
 skjölin, mátti þó vita, að sú rannsókn myndi verða kák — eins og líka sýnir sig.

Í rjettarhaldi 7. des. 1931, sýnir Hermann Guðjóni þetta skjal (nr. 24 í Hrj.) og
 kannast Guðjón við smiðina. Með mestu hógværd svarar þessi til orða og verka
 ráðvanda sál, að hann »muni því miður vera í þeirri tölu, sem
 »ekki hafi talið nákvæmlega fram«, einkum hafi það« (vitnið
 Guðjón) »ekki talið óvissar útistandandi skuldir«. Í skýrslunni
 telur hann útistandandi skuldir sínar kr. 320,65, en í rjettarhöldunum
 kveðst hann, í nóv. '25, hafa lánað Birni Gíslasyni kr. 17000+5345 kr. (Stein-
 unnarvixil) = kr. 22355,00. Hefði þessi skuld verið til, þá um ára-
 móttin, þarf meira, en venjulegt trúnaðartraust, til þess að trúa því, að Guðjón myndi
 hafa, síðast á árinu 1925 og í byrjun ársins 1926, talið þessa skuld meðal óvissra
 skulda. Verk hans mótmæla því. Þar sem hann einmitt á þessum tíma kveðst
 hafa rutt í Björn bæði sínu eigin fje og annara. Þá sýnir dómariinn Guðjóni hið
 raunverulega skattaframtal hans (nr. 81frh.pr.). Guðjón segir, að hið sama gildi um það
 og skýrsluna. »En kveðst nú skulu reyna að gefa sem nákvæm-
 asta og rökstuddasta skýrslu um efnahag sinn á þessum
 árum«. Samkvæmt skattaframtalinu skuldaði hann kr. 10660,98, en eignirnar
 talur hann kr. 9350,00. Mismunur: skuld meiri, en eign, kr. 1310,98.

Þetta virðist hafa þótt hin mesta óhæfa, og er því tilboði Guðjóns, um nýtt framtal, tekið með þökkum. Undirbúningur virðist hafa verið hafinn löngu áður en rjettarhaldið fór fram, til þess að fá, í bönkunum, afrit af öllum «konti» Guðjóns, og konu hans. En eitt þessara skjala er ókomið, er rjettarhaldið hefst, og «Dómarinn sendir nú ofan í Landsbanka Íslands til þess að leita þar betur að þessari »konto«.

Eina þessa »konto« kennir Guðjón við konu sína, og kalla bæði dómararnir og hann það hennar fje, þótt ekkert komi fram, í málsskjölunum, er sanni, að fjárhagur þeirra sje aðskilinn. Þetta virðist því aðeins vera hola, sem Guðjón hefur talið, að myndi vera friðhelgari en hinar, ef í harðbakka slægi. Svo mikið er að minsta kosti vist, að hann fer með þetta fje, sem eigið fje væri, og hann kveðst, bæði fyrir rjetti og ekki fyrir rjetti (sbr. vitnaframb.), hafa látið Björn fá 1000 kr. af »fje konu sinnar« upp í 28650 króna vixilinn (10. marz '26). En þetta eru, sannanlega, vísvitandi ósannindi, því að þessi konto (Lögr.rjsk: nr. 10) sýnir, að þann:

1. jan. 1926 standa í bókinni	kr. 1037,10
4. jan. 1926 eru horfnar kr. 36,69, en eftir	— 1000,41
19. febr. 1926 — — — 1000,00, en eftir	— 0,41

«Konti» Guðjóns sýna:

Lögr.rjskj. nr. 11:	Þ. 31. des. 1925	kr. 3,18
	Þ. 30. júní 1926 (vextir 0,07)	— 3,25

Lögr.rjskj. ur. 13:	Þ. 31. des. 1925	kr. 2004,95
	Þ. 8. jan. 1926 horfnar 2000,00	— 4,95

Lögr.rjskj. nr. 14:	Þ. 31. des. 1925	kr. 42,97
	Þ. 31. des. 1926 (vextir kr. 1,05)	— 44,02

Lögr.rjskj. nr. 16:	Þ. 31. des. 1925. Innieign	kr. 522,95
	Þ. 4. jan. 1926 horfnar 522,95	— 000,00

Lögr.rjskj. nr. 12:	Þ. 31. des. 1925. Innieign	kr. 46,67
	Þ. 30. júní 1926 — —	— 47,70

Af þessu sjest, að það fje, sem Guðjón hefur undir höndum þann 1. jan. 1926 er kr. 1037,10 (sem hann kallar fje konu sinnar) og kr. 2620,72, er hann kallar sitt.

Þann 19. febrúar er alt fje horfið úr bók konu hans, nema 41 eyrir.

Hinn umræddi 28650 kr. vixill verður ekki til fyr en þann 10. marz. Guðjón getur því ekki hafa tekið fje frá konunni þann 19. febrúar til þess að kaupa vixil, sem engum datt í hug, að yrði til, fyr en ca 3 vikum síðar.

Hann hefur því ekki tekið þetta fje konu sinnar, handa Birni Gíslasyni,

heldur varið því til einhvers annars. Þetta, sem Guðjón ber, eru því bein ósannindi, og hver sæmilegur dómari hefði átt að geta sjóð það. Að minsta kosti hefði átt að grenslast eftir því, hvers vegna hann tók fjeð út úr bankanum, löngu áður en hann gat haft hugmynd um, að hann myndi kaupa nokkurn vixil af Birni. Daginn, sem Guðjón læzt ætla að kaupa 28650 króna vixilinn af Birni, eru innstæður Guðjóns og konu hans alls 98 krónur og 18 aurar, og hann ber það fyrir rjetti, 7. des. 1931, að í byrjun ársins 1926, hafi hann ekki átt aðra peninga-eign, nema ef til vill »einhverjar lítilfjörlegar útistandandi skuldir, og eitt-hvað mjög lítið af peningum«.

Hann hefur því ekki heldur getað tekið til eigin fjár, enda standa þessar 98 kr. 18 aurar óhreyfðar, árið út a. m. k., í bönkunum.

Í rjettarhaldinu 7. des. 1931, gefur svo Guðjón skýrslu, eins og getið er um hjer að framan, sem hann lofar »að reyna að gefa sem nákvæmasta og rökstuddasta«. Þessi skýrsla er svo einstök í sinni röð, að það virðist rjett að láta hana koma fyrir almenningssjónir í heild sinni, því að hún gefur mönnum góða hugmynd um dómgreindarskort, eða blygðunarleysi hæstarjettardómaranna, er tóku og lögreglustjórans, sem bókaði hana, sem sönnunargagn um efnahag Guðjóns.

Í rjettarbókinni stendur:

»Guðjón Guðmundsson: ... Vitnið kveðst eins og rjettarskjölin nr. 10—14 sýna, hafa átt dálítið inni í bönkum ásamt konu sinni á árinu 1925«.

Aths.: Menn taki eftir því, að hjer er nefnt aðeins árið 1925. En í þessu máli skiftir það engu, hvort hann var þá miljónamæringur eða öregi. Það, sem um er að ræða í þessu máli, Björns Gíslasonar og Hansinu Ingu, er, hvort Guðjón Guðmundsson hafi, þann 10. marz 1926, getað lagt fram fje sjálfur, með aðstoð konu sinnar, til þess að kaupa 28650 króna vixil af Birni Gíslasyni, til innlausnar vörum Hansinu Ingu. Hann ber það í rjettinum, að hann hafi ekki aðeins getað það, heldur og gert það. — Það er þenna framburð sinn, sem Guðjón þykist ætla að sanna, með þessum rjettarskjölum. En það fer hjer, eins og altaf annars, þegar Guðjón leggur fram skjöl, til sönnunar sinu máli, að þau sanna einmitt það, sem er gagnstætt því, sem Guðjón heldur fram. Þessi skjöl sýna, eins og bent hefur verið á hjer að framan: I^o að inneign hjónanna í bönkunum var, þann 10. marz 1926, aðeins kr. 98,18. M. ö. o.: Þau gátu ekki látið það fje af mörkum, sem Guðjón segist hafa varið til vixilkaupanna, af fje þeirra hjónanna, og II°, að þau hafa alls ekki gert það, vegna þess, að þessi inneign þeirra er alls ekki hreyfð úr bönkunum, fyr en mörgum árum síðar (2. jan. 1929, er fje konu Guðjóns tekið út úr bankanum, og hefur á þessum þremur árum, aukist úr 41 eyri upp í kr. 1420,26, Það sjest ekki, hvort Guðjón hefur hirt það, sem hann átti inni samkv. rjensk. nr. 11, 12, 13 og 14; en það virðist svo, sem hann eigi sínar krónur (97,77) óhreyfðar ennþá, þegar hann er að bera þessi ósannindi sín fram í rjettinum). Þá kemur áframhaldið af skýrslu Guðjóns: »En auk þess kveðst hann« (Guðjón) »hafa átt:

- 1) Húseignina á Laugaveg 121, sem var að fasteignamati 5600 kr.
- 2) Húsgögn, samkvæmt framtali, 150 krónur.
- 3) Nýlenduvörverzlunin á Baldursgötu 31, sem hann hafði rekið um nokkur

»ár, og hafði gengið fremur vel. En þessa verzlun seldi vitnið undir lok ársins 1925, Stefáni Björnssyni, sem rekur þessa verzlun ennþá. Söluverð verzlunarinnar var um 4000 kr., og greiddi Stefán það í peningum. Vill vitnið leggja fram, til þess að sýna hvernig verzlunin hafi gengið og hve lengi hann átti hana, »sjóðbók verzlunarinnar fyrir síðustu árin, og er hún þingmerkt nr. 15 og fylgir með in originale.

»4) Þá kveðst hann hafa átt víxil að upphæð 1200 á Theódór Jenssen.

»5) Ennfremur kveðst hann hafa lánað Guðmundi Þorkelssyni að hann heldur um vorið 1925 peninga til þess að leysa út tvær bifreiðar, og átti hann orðið hjá Guðmundi á þessu ári um 13 þúsund krónur. Greiðsla Guðmundar á þessari »skuld gekk að mestu leyti upp í greiðslu á húsinu nr. 4 A við Grundarstíg (sam- anber þó Grönbeksvíxilinn) og verður getið um það undir 5. lið úrskurðsins.

«Vitnið kveðst ekki muna eftir því, að það hafi um þetta leyti á árinu 1925 »og byrjun ársins 1926 átt aðrar eignir en nú hafa verið greindar og kveður það »þá ekki munu vera annað en einhverjar litilfjörlegar útistandandi skuldir og eitt- hvað mjög litilsháttar af peningum, ef það hafi verið nokkuð. Vitnið lætur þess »getið, að það hafi ekki selt útistandandi skuldir með verzluninni, en þær hafi »verið mjög litilfjörlegar. (Eftir sögn Guðjóns þó m. a. kr. 22355,00 hjá B. Gíslasyni).

»Skuldir sínar kveður vitnið hafa verið 7000 krónur, sem taldar eru hvíla á »húseigninni nr 121 við Laugaveg og eitthvað litilsháttar meira kveðst hann hafa »skuldað, en það hafi að minsta kosti ekki verið hærra en talið er í framtalinu »fyrir árið 1925 3600,98 kr.».

Svo mörg eru þessi orð. Það leynir sjer ekki, að með því að telja þannig fram, er Guðjón orðinn sæmilega efnaður, og það gæti sennilega allir orðið. Verzlunina, sem hann játar, að hann hafi selt, árið 1925 og fengið greidda í peningum, telur hann sig eiga enn, í byrjun ársins 1926 og um »þetta leyti á árinu 1925». Hann er fyrir rjetti 7. des. 1931, m. ö. o. um 7. des. 1925 telur hann sig hafa átt verzlunina, en hann seldi hana í nóv. 1925, og hættir þá að verzla þar. Það er sama fyrirbrigðið og í Blöndahlspætti. Guðjón telur sig eiga hvorttveggja, verzlunina og kröfuna, sem hann gerði til kaupandans Stefáns Björnssonar, er hafði greitt honum að fullu.

Þessi nýja eign Guðjóns er því hugarburður einn.

Sama máli gegnir um 4. lið skýrslunnar. Víxillinn var látinn upp í Grundarstígshúsið, og reynist schwindel-greiðsla af Guðjóns hendi. Og framtal hans fyrir árið 1925 sýnir, að hann hefur vitað sjálfur, að víxillinn var eingisvirði, því að þar nefnir hann ekki þessa eign.

Um 5. lið er Guðjón ekki viss. Hann heldur, að hann hafi lánað Guðmundi Þork. peninga, en er ekki viss um að svo sje. Samt telur hann Guðmund skulda sjer 13000 kr., en G. Þ. vill ekki almennilega kannast við þetta og stingur til samkomulags, að því er virðist, upp á 7—8 þúsund, en vill þó ekki neita því, sem Guðjón heldur fram um upphæðina. Að Guðmundur er sýona flott, virðist samt eingöngu stafa af því, að þessi viðskipti voru fyrir löngu »gerð upp» af þeim Guðm. og Guðjóni. Dómarinn (Herm. Jónasson) bókar um þetta »uppgjör»: »og við það varð sú breyting á eignum vitnisins» (Guðj.), »að í stað kröfunnar á Guðmund Þorkelsson eignaðist það í byrjun desember vör-

urnar (frakkana) og víxlana. Víxlarnir eru sennilega Grönbeksvíxlillinn og víxillinn undir 4. lið skýrslunnar. Hermann hefur sennilega brosað í kampinn, er hanu bókaði þetta, því að frakkarnir voru sömuleiðis engisvirði.

Slíkir frakkar munu hafa verið algengur gjaldmiðill, þegar hækka þurfti af einhverjum ástæðum kaupanafnverð húsa. Guðjón lét þá fyrir Grundarhúsið, og með því að reikna frakkana og víxilinn á samtals kr. 8200,00, kemst Hæstirjettur að því, að tap Guðjóns á því braski hafi orðið 17200 krónur. Sumir halda þó, að Guðjón hefði tæplega getað varið þessum eignum betur á annað hátt. A. m. k. losnaði hann þannig við váttryggingargjald og húsaleigu fyrir vörurnar (frakkana), er hann kom þeim yfir á annara nafn.

Hinar 2 eignir Guðjóns (Kolholtshellinn og Vilborgarhús), sem hann mundi ekki eftir fyr en næsta dag (8. des.), hefur verið minnst áður, og verður það að nægja, sem þar er sagt, enda koma þær ekki við þessu framtali hans, sem í rjettinum er miðað við lok ársins 1925 og byrjun ársins 1926, því að hvoruga þessara eigna telur hann sig hafa keypt fyr en í marzmán. 1926. Hann hefði með sama rjetti getað talið sig eiganda Grundarstíghússins, sem hann taldi sig eiga einmitt á sama tíma og Kolholtshellinn og Vilborgarhúsið.

Þetta er ófagurt yfirlits:

Skuldarviðurkenningin fyrir 15000 kr. (rskj. nr. 38) er uppspuni.

Svokallaðir víxlar fyrir 28650 kr. og 17000 kr. ógild óútfyllt eyðublöð.

Eignaframtalið svo rangt, að þar er talin til eignar verzlun, sem í sömu andránni er viðurkent, að sje seld og borguð, fyrir þann tíma, sem eignarframtalið er miðað við. Eignir, sem Guðjón veit sjálfur að eru engisvirði (og telur því ekki fram til skatts) eru tilfærðar með fullu nafnverði. Hinsvegar nefnir hann ekki, að hann hafi átt hjá Birni Gíslasyni þessar 15000 kr., sem hann telur sig hafa skuldarviðurkenninguna fyrir, ekki heldur 2000 kr., sem hann kveðst hafa lánað Birni 1924, ekki heldur 5355 kr. víxil (Steinunarvíxilinn), sem hann kveðst hafa keypt og borgað út í nóv. 1925 (víxillinn er gefinn út 12. marz 1926). Hann vill með þessu telja mönnum trú um það, að hann hafi talið þessar skuldir Björns engisvirði, en kveðst þó samtímis hafa keypt, þann 10. marz 1926, víxil af Birni einum, fyrir 28650 krónur og lánað honum tryggingarlaust, í jan. 1926, 2000 kr. Þetta tvent getur ekki farið saman, að Guðjón telji samtímis 22355 króna víxilskuldir Björns engisvirði, en tryggingarlaust skuldarsamþykki Björns fyrir 30650 kr. gullsvirði.

En að til skuli vera hæstarjettardómarar, sem ekki aðeins líta á bull hans sem væri það góð vara, heldur auk þess dæma manninn, sem verður fyrir barðinu á þeim fjelögunum, Hermann og Guðjóni, í hegningarhúsið, og byggja dóm sinn á bulli Guðjóns. Það tekur nærri því út yfir allt.

Samningurinn við Schermeister. (Rjskj. nr. 8).

(Nefndur á: bls 10, 1. 11; bls. 35, 5. 1. a. n.; bls. 36, 2. 1.; bls. 37, 2. 1. og 8.—9. 1.; bls. 38, 2., 5., 8., 11.—10. og 17. 1. a. n. fyrra dálki og síðari d. 10. 1. a. n.; bls. 41, 14. 1.; bls. 44, 6. 1. og e. t. v. viðar).

»Imellem underskrevne Fru Inga Gíslason af Reykjavík samt Firmaerne Hattaverzlunin og Fransk Modemagasin af Reykjavík, herefetr« (sic.) »kaldet Skyldnere, og Firmaet Joakim Schermeister & Co Mariegade 13, i København, herefter kaldet Kreditor«, (er) »oprettet denne Kontrakt:

Kreditor leverer Varerne fakturerede som solgt i fast Regning til Hattaverslunin, hvilket Firma indehaves af Fru Gíslason, der fordeler Varerne mellem begge de ovennævnte Firmaer. Varerne vedbliver at tilhøre Kreditor indtil Afregning har fundet Sted, i hvilken Henseende bemærkes, at Fru Gíslason er ansvarlig for, at der ugentlig — hver Mandag — indsættes, paa Kreditors Konto hos Islands banki Reykjavík, det Beløb i islandske kroner, som svarer til Fakturaværdigen (sic) af de i den foregaaende Uge solgte Varer. Den af Firmaerne i Reykjavík indvundne Overpris er Kreditor uvedkommende.

Til Sikkerhed for rettidig og skadesløs Opfyldelse af ethvert Krav, Kreditor maatte have eller faa paa Skyldnerne meddeler Fru Inga Gíslason herved Kreditor Underpanti de hende tilhørende i Reykjavík beroende Varer for et Vurderingsbeløb af Kr. 10464,85 og til yderligere Sikkerhed underskriver jeg, Björn Gíslason af Reykjavík, som Kautionsist og Selskyldner« (sic.), »i det jeg samtidig stadfæster at de pantsatte Varer er tilstede frie og ubehæftede.

Kreditor kan til enhver Tid ensidigt bestemme, hvorvidt han maatte ønske at effektuere Skyldnernes Rekvisitioner. En Udskrift af Kreditors Bøger tjener stedse som fuldgyltigt uimodsigeligt Bevis for Størrelsen af Kreditors Tilgodehavende hos Skyldnerne, som er uberettigede til at gøre Modkrav gældende.

Som Hjemsetd (sic.) og Værneting antages Sø- og Handelsretten i København.

^ Sig. Fransk Modemagasin
Inga Gíslason.

Sign. Hattaverslunin Klapparstíg 37,
Reykjavík.
Inga Gíslason.

Sign. Inga Gíslason.

Sign. Björn Gíslason«.

Þess má geta, að þótt samningur þessi sýni, að Björn Gíslason ritar undir hann aðeins sem vitni að því, að vörurnar, sem H. Inga veðsetur, sje til, og óveðsettar öðrum, og sem ábyrgðarmaður, þ. e. a. s.: sá er fyrir skakkafallinu verði, ef það sje rangt, að vörurnar sje kr. 10464,85 að virðingarverði, þá kallar Hermann Jónasson í Hæstarj.útskriftinni þetta skjal:

»Samningur milli J. Schermeister & Co. annaravegar og Hattaverzlunarinnar Klapparstíg 37, Fransk Modemagasin, Björns Gíslasonar¹⁾ og Ingu Gíslason hinsvegar.«

¹⁾ Leturbr. gerð af mér.

Útg.

Víxillög fyrir Ísland 13. jan. 1882.)*

(sjá bls. 4, 56, 57 og viðar).

1. gr. Víxil skal svo gera, að hann tilgreini: nafnið víxil með berum orðum í sjálfum textanum, eður, ef víxillinn er saminn á útlandu tungumáli, samsvarandi nafn á því máli; hve mikla peninga borga skuli (fjárhæð víxilsins); nafn þess manns, er taka á við borguninni (viðtakandi, remittent); nafn þess, er á að leysa til sín víxilinn (greiðandi, trassat); stund og stað, þá er víxillinn er útgefinn; hvar borgun skuli greiða; undirskriftað nafn þess, er gefur út víxilinn (útgefandi, trassent)

5. gr. Sje skjal eigi svo lagað, sem nú var mælt, veitir það eigi víxilirjett. Yfirlýsingar þær, sem ritaðar eru á slíkt skjal, svo sem greiðslusamþykki, framsal eður ábyrgð, veita heldur eigi nein víxilirjettindi.

**Lög um verzlunarskrár, firmu og prókúru-
umboð, 13. nóv. 1903.)***

(sjá bls. 13, 28 og e. t. v. viðar).

25. gr. Ef firmahafi samkvæmt lögum þessum hefir gefið einhverjum umboð, sem með berum orðum er kallað prókúra, eða hefir á annan hátt lýst því yfir, þá hefir umboðsmaðurinn vald til fyrir umboðanda, að annast allt það, er snertir rekstur atvinnu hans og rita firmað. Þó má prókúruhafi eigi selja nje veðsetja fasteignir umboðanda síns, nema hann hafi til þess beint umboð.

28. gr. Þegar prókúruhafi ritar firmað, skal hann bæta við það orðum eða stöfum, sem merkja umboð hans, svo sem per prókúra, p. p. eða annari skammstöfun þessara orða, og auk þess rita nafn sitt.

*) Aðeins þær geinar birtar, er koma þessu máli við.

Nokkrar leiðrjettingar á villum.

- Bls. 1, neðst: IX. les: XIX. Bls. 6, 2. l. a. n. »skjallega« les: skjallega.
 — 10, 7. l. a. n. »3000 eða isl. kr. — 1080«, les: 900 eða isl. kr. — 1080.
 — 21, 7. l. a. n. »de. none« les: de non. Bls. 22. 18. l. a. n. »hauð« les: bauð.
 — 23, 3. l. a. n. »fcr« les: fer.
 — 26, 18. l. a. o. »Sveinhjarnarson« les: Sveinbjarnarson.
 — 41, 31. l. a. n. febr. 1928« les: febr. 1929. Bls. 49, 21. l. a. n. »tsimpill« les: stimpill.

